

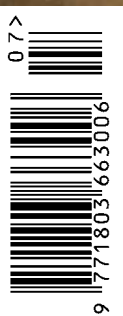
A2

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK
28. 3. 2018 ROČNÍK XIV
ADVOJKA.CZ
CENA 39 Kč

7

STRACH A HNUS V EL SALVADORU

Eva Macelková, 2018
ISSN 1803-6635

naš tatíček Gustáv Husák
poezie Roqueho Daltona
Skoncovat s Eddym B.
forenzní architektura
Bluesový mýtus a ďábel v praxi
nepodmíněný příjem ve Finsku
co bude z Generace Z?

Úvaha po jednom teambuildingu

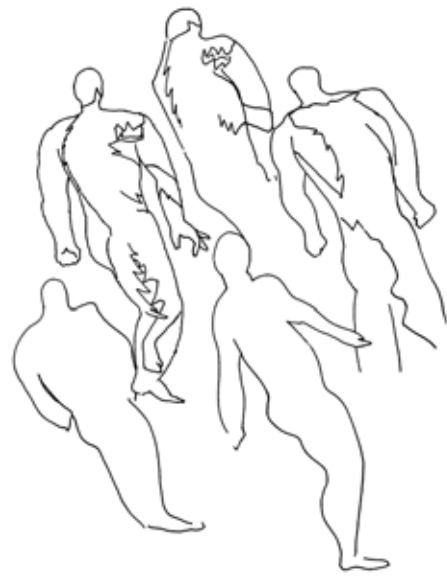
ĽUBICA KOBOVÁ

V svojom minulom komentári som tvrdila, že kampaň #MeToo zmenila chápanie toho, čo znamená byť ženou. Musím žiaľ skonštatovať, že som sa prerátala. Akéže odhalovanie mužských privilégií, rozpoznanie rodových predpojatostí, kampaň ako nástroj nového uchopenia vlastných skúseností! Jedno vraj odborné sympóziu stáčilo na to, aby zvrátilo moje presvedčenie o tom, že atmosféra sa pre tie a tých, čo sexuálne obťažovanie a násilie zažili, mení. Podujatie s názvom *Právni aspekty kampaňe „Me Too“*, ktoré sa konalo 16. marca na pôde Univerzity Karlovej, univerzity, na ktorej pracujem, mi jednoducho uštedrilo lekciu.

Koncom uplynulého roka som sa nechala učičkať povzbudzujúcim nesúhlasom niektorých mužov s násilím na ženách – a tiež tým, že spoločnosť sa určite musí meniť, ak takýchto mužov oceňuje (pozri cena Genderman). Aj Medzinárodný deň žien ponúkol takú akurátnu kombináciu rutiny a peknej (hoci malej) politickej akcie: Eurostat – ako to robí vari aj desať rokov, ak nie viac – vydal tlačovú správu o rodovom mzdovom rozdiely a dozvedeli sme sa, že Česko je na tom (stále) zle. Feministické kolektívy v Prahe zase vyrazili ako Ženy na Hrad! a uchmatli si trochu pozornosti, ktorá sa sústredila na opätovnú inštaláciu prezidenta. Ani noviny, ktoré som si v ten deň kúpila, nesklamali a MDŽ ocenili ako sviatok pomáhajúci spotrebe, dobrý na vyplnenie vraj „hluchého miesta“ medzi Valentínom a Veľkou nocou. Potiaľ bolo všetko vlastne ako zvyčajne.

Podujatie z dielne Stálé konferencie českého práva bolo pre mňa prekvapením – a tak trochu dúfam, že sa ním nechajú prekvapiť aj tí, čo ho zaštitili (predseda Ústavného súdu ČR, pražská primátorka, predseda poslaneckej snemovne a napokon aj rektor Univerzity Karlovej), a vyvodila z toho dôsledky. Pritom sa vlastne nestalo nič, čo by nebolo možné očakávať. Ako pripomína v svojom výklade dejín európskych feminizmov medzi rokmi 1700 a 1950 historička Karen Offen, vlny feminizmov striedali vlny antifeminizmov. Keď teda niekedy v poslednej štvrtine 19. storočia Nora opustila svojho manžela, nasledovaná svojou českou družkou Olgou Rubešovou, tak zanedlho po nich sa v kultúrnej predstavivosti usadili

femme fatale a ženy ako akési duchovné substancie, „večné ženy“. A podobne aj po druhej vlne feminizmu v sedemdesiatych rokoch nasledovalo spolu s nástupom Reagana a Thatcher to, čomu Susan Faludi hovorí *backlash*, teda vztlak kultúrneho konzervativizmu a ekonomického neoliberalizmu. Akoby sa premena vedomia ani nemohla trvalejšie usadiť a zmenená predstavivosť sa musela začať zase pozeráť viac pod nohy.

Kresba Silvie Vavřinová

Právníci Roman Havlíček a Daniela Kovářová svojím podujatím mnohým, čo veria v právo ako prostriedok nápravy systémových nespravodlivostí, nohy podrazili. Opäť, mohli sme to čakať. České diskusie o sexuálnom obťažovaní sa totiž obťažovaniu väčšinou tak či tak vôbec nevenujú. Z témy sa druhá časť tohto slovného spojenia vypustí tak, že možné zneužitie moci, ktoré dáva mužom do rúk existujúci rodový poriadok, sa zmení na erotickú hru. Ak niekto túto erotickú hru zvädzajúceho a zvädzanej, hru, v ktorej sa má vraj oceňovať nejaký erotický kapitál individuí, nechápe, tým horšie preňho či pre ňu.

Nechcem opakovať poučky o tom, že tu ide o nerovnováhu moci a nie o sex. Vyvrátenie tohto presvedčenia celkom určite stálo v ideovom zámere onoho právnického

podujatia a bolo jeho východiskom. Ono vznešene nazvané sympóziu, ako je zrejme z názvu aj z krátkej anotácie na pozvánke, vlastne vôbec nesľubovalo, že sa bude vážne zaoberať sexuálnym obťažovaním – na túto úlohu už od začiatku rezignovalo. Vzalo chytľavý hashtag a okolo neho spriadlo svoje blúznenie o pohlavnom živote cicavcov na dvoch nohách (áno, okrem ľudí do tejto kategórie patria aj tučniaky z videa Laury Janáčkovej) a o pomstychtivosti žien, ktoré buď nie sú sexuálne atraktívne, alebo nie sú pracovne dostatočne výkonné a schopné a takto sa teraz domáhajú pozornosti. Slovmi Cyrila Svobodu, ktoré (žiaľ či našťastie) v priehŕšti hlúposti vyslovených jeho spolurečníkmi zanikli, vyhlásenie #metoo dnes pre ženu predstavuje jednoduchý spôsob, ako „byť in“. Preložme si to: bývalý politik, dnes vysokoškolský vyučujúci tvrdí, že povedať, že žena zažila sexuálne násilie či obťažovanie, je doslova ako kúpiť si biele a nie farebné tenisky na behanie. Je to móda, ktorej – domýšľam – ženy bez vlastného vkusu a noblesy podľahnú, je to trend medzi roztopašnými spotrebiteľkami, ktorým chcú len „upútať pozornosť“.

Ale na sympóziu neboli len zvyčajní podozriví – Svoboda, Uzel, Hampl, Janáčková, Kovářová či Kubera, mohli by ste namietať. Áno, podpredseda Najvyššieho súdu Radim Fiala hovoril o probléme ponížovania, ktoré je spoločné rôznym hierarchicky usporiadaným prostrediam. Herečka Ivana Jirěšová veľmi vecne skonštatovala, že obťažovanie a násilie na ženách je realita a tie, ktoré ním prejdú, si zaslúžia podporu aj zo strany práva. Ale ani niekoľko lucidných prejavov však nič nemení na tom, že cieľom tohto podujatia bolo vopred delegitimizovať možnú diskusiu o sexuálnom obťažovaní a násilí, diskusiu, ktorá sa určite povedie, pokiaľ sa v parlamente dostane na prediskutovanie Istanbulskej dohody, presne dva roky čakajúci v Česku na svoju ratifikáciu. Je ťažké zbaviť sa dojmu, že toto podujatie Pražského právnického jara 2018 vlastne nebolo ničím iným než teambuildingom vybraných politikov a ich expertov, počas ktorého sa pripravovali na delegitimizáciu dohody v parlamente, či kratučkým prieskumným letom, ktorý má zistiť, či sú možní obhajcovia Istanbulskej dohody pripravení na spor. Sú?

Autorka je filosofka a feministka.

editorial

Jméno Salvador znamená Spasitel a podobně jako spoustu dalších věcí ho malé středoamerické zemi plné sopek vnutili naši evropští předkové. Při pohledu na její dějiny i současnost to ovšem působí jako hodně špatný vtip. Na území velikosti Moravy se tísní sedm milionů lidí – a pokud Trumpova vláda splní slib a deportuje Salvadorce z USA, další stovky tisíc přibudou. Země se i po čtvrtstoletí od konce občanské války zmítá v chudobě a násilí. Nikde jinde na světě není počet vražd na obyvatele tak vysoký, jak připomíná Radek Buben v článku o brutalizaci salvadorské politiky. Spisovatel Horacio Castellanos Moya zase v rozhovoru přiznává, že ho výhrůžky fyzickou likvidací přiměly k útěku ze země – a to si nedovolil nic víc než psát o Salvadoru stylem Thomase Bernharda. Vedle násilí se ale věnujeme také teologii osvobození. Jon Sobrino, který v listopadu 1989 šťastnou náhodou unikl smrti při masakru na salvadorské jezuitské univerzitě, v eseji o spiritualitě antiimperialismu zdůrazňuje Ježíšovo lidství a jeho „kontrakulturní“ otevřenost vůči utlačovaným. Nejspíš by s ním souhlasil i marxista Roque Dalton – básník, bohém a revolucionář, který své nejlepší básně napsal v Praze šedesátých let v pivnici U Fleků. Také jeho osud byl tragický – zastřelili ho členové vlastní guerilly. Mohlo by se zdát, že nová Ádvojka přináší samé kruté příběhy plné beznaděje, ve skutečnosti ale nechybějí ani ty radostnější. A jak říkával Roque Dalton: „Radost, soudruzi, je také revoluční, stejně jako práce nebo mír.“ Michal Špina

z obsahu

- 5 Cestou do zázsvětí, vol. I. Nad Začátkem eposu Michala Jareše / Martin Lukáš
- 9 Střepy středoškolských životů. Dokument Nic jako dřív Kláry Tasovské a Lukáše Kokeše / Antonín Tesař
- 12 Dáblova hudba. Bluesový mýtus mezi akademickým bádáním a turismem / Martin Mejzr
- 20 Jak čelit automatizaci práce? S Ottou Lehtem o finském experimentu s nepodmíněným příjmem / Tomáš Uhnák
- 22 Hospoda a jiná místa / Roque Dalton
- 25 Nálepka terorista. Poslední dějství případu Tarnac / Jakub Horňáček
- 29 Ani spása, ani deprese. Naslouchat Generaci Z / Matouš Hrdina

Jan Frolík

z tří metrů trefa
kolečkem do košíku –
úspěšný rok

Báseň vybral Petr Borkovec

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
11. DUBNA 2018

Náš tatíček Husák

Biografie posledního komunistického prezidenta

Nová biografie Gustáva Husáka od historika Michala Macháčka je nejen rozsáhlým životopisem význačné postavy československých dějin, ale také příspěvkem do dějin normalizace. Husák není vykreslen jako jednorozměrná postava, nýbrž jako politik, který za svůj život vystřídal řadu různých rolí.

VÁCLAV RAMEŠ

Oficiální portréty ve školách a na poštovních známkách zachycovaly posledního komunistického prezidenta coby sebevědomě se tvářícího muže v předdůchodovém věku, někdy s náznakem lehkého úsměvu nebo se zkoumavým pohledem ve tváři. Při prvním pohledu na tvář na obálce knihy *Gustáv Husák*, obsáhlého životopisu od historika Michala Macháčka, má člověk skoro dojem, jako by ho „železný Gustáv“ se smutnými očima nakopnutého štěněte skoro prosil za odpuštění. Popřípadě hleděl do tváře vyšetřujícímu soudci a žádal o pochopení a pokud možno podmienečné propuštění na svobodu. Husákovy

Poslední velkou debatu nad dějinami pozdního socialismu zažila česká veřejnost před sedmi lety, když Michal Pullmann vydal svou kontroverzní analýzu československé přestavby *Konec experimentu* (jeho poslední kniha, loňský sborník článků publikovaných s historikem Pavlem Kolářem pod názvem *Co byla normalizace?*, už zdaleka takové haló nezpůsobila). Macháčkův Husák, který není prvním životopisem jediného slovenského prezidenta vládnoucího z Prahy, ale poprvé se mu věnuje s vyčerpávající pečlivostí profesionálního historika, má potenciál posunout domácí diskusi, která se už trochu zacyklila v kakofonii

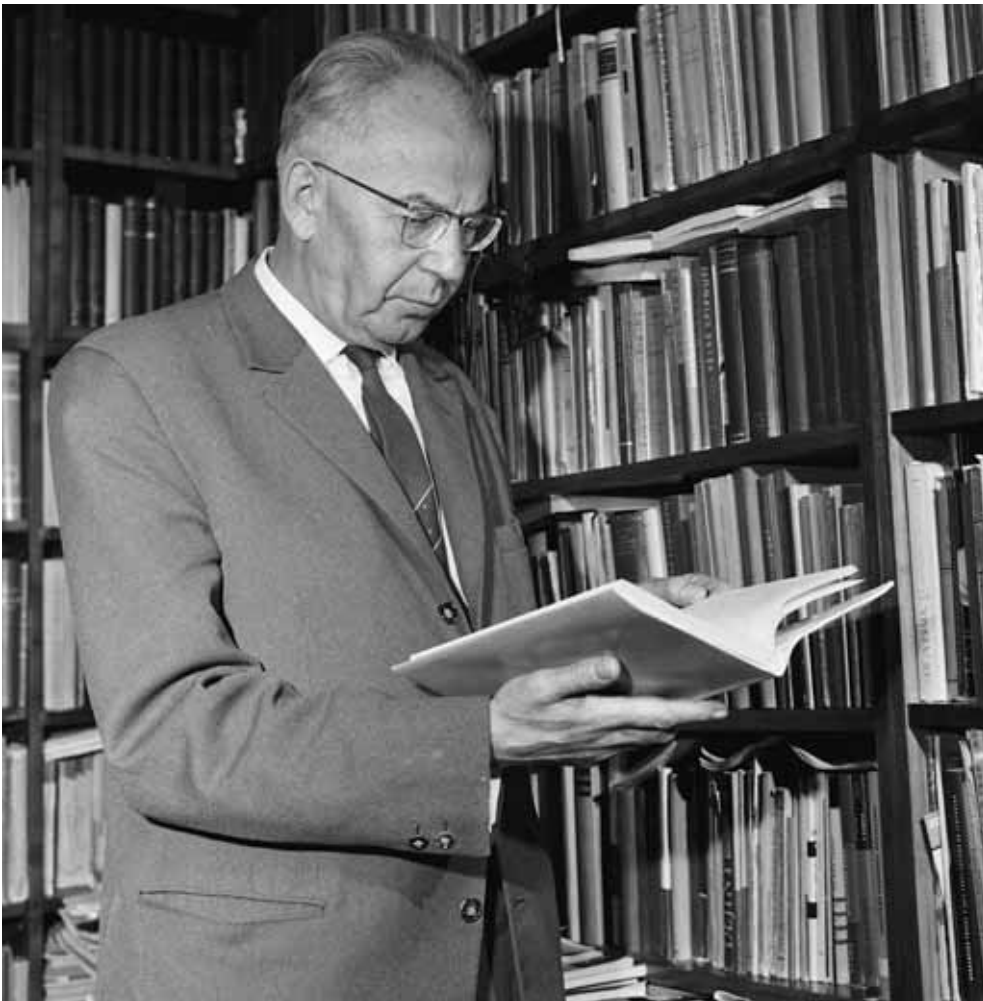
v prosazení jakýchkoli idejí i napříště bude bránit přísný dohled Moskvy. Dokonce i jeho spolupráce se „zdravými silami“ tehdejších „vítačů“ okupačních armád po srpnu 1968 by z tohoto hlediska mohla být chápána jako efektivní umění možného, pokud by vyústila v přesun iniciativy z Moskvy zpět do Prahy a povolení obojku, který Československu nasadil Brežněv. Nic z toho se však nepovedlo, a tak se čím dál nemocnější a osamělejší Husák propadal do tenat vlastní bezmoci. Odvahu k rezignaci na své funkce však nenašel. Naopak, i vynucené odstoupení z postu generálního tajemníka nesl osobně velmi těžce. Listopadová revoluce nakonec vypadá jako milosrdný deus ex machina, který mu nechává možnost ještě celkem klidného a spořádaného odchodu.

Zůstává však otázka, na kterou kniha nedává jednoznačnou odpověď, jež je však klíčem k pochopení této poslední fáze Husákovy kariéry. Tehdy se namísto na špičce vývoje, kde by určoval směr, ocitl v pozici brzdy odstředivých tendencí, které se v druhé polovině osmdesátých let začaly naplno projevovat. Jak však interpretovat Husáka, který vehementně brání čemukoli, co by mohlo vzdáleně připomínat reformy pražského jara, a zároveň emotivně varuje členy politbyra, že „kolem nás to všechno ide do hajzlu“, a dodává: „Robte niečo!“ Zjevně dosti realistické hodnocení stávající situace a alespoň deklarativní snaha „niečo urobiť“ je v ostrém kontrastu s přetrvávajícím konzervativním dogmatismem, kvůli němuž Husák ani zdaleka nevyužil možnosti, jaké Československu nabídla přestavba a glasnost. Jakou měl však československý prezident představu o budoucím vývoji? Po jaké reformě volal přední antireformátor? Skoro to vypadá, jako by dřívějšího energického lídra paralyzovalo setkání s problémy proměněného světa, který byl příliš složitý na to, aby ho šlo pochopit pomocí myšlenkových vzorců utvořených ve třicátých a čtyřicátých letech, kdy Husáková generace vstupovala do aktivní politiky. Zůstala jen nostalgická vzpomínka na časy, kdy „jste mohli dát lidem kus masa, říct tu máš, žer a buď zticha“.

Husákovy děti

Na poslední Husákově fotografii v knize si usměvavý prezident, kterému zbývalo v úřadu několik posledních hodin, uvolněně připíjí s čerstvě jmenovaným premiérem Čalfou za přihlížení Václava Klause, Valtra Komárka a Vladimíra Dlouhého. Setkání dvou naprosto odlišných světů, z nichž jeden právě odchází a druhý už nenabízí žádný prostor pro uspávací novoroční projevy recitované ve společnosti rokokových hodin, se zdá být ztělesněním radikální změny všeho myslitelného. Jak ale upozorňuje Macháčkův závěrečný bonmot, který má šanci stát se kultovním, přes naše neustálé sebeujišťování o tom, že vyrůstáme z demokratických kořenů naší poslední úspěšné revoluce, jsme ve skutečnosti „děti mých předků“, kteří podléhají Chartu a na rozdíl od ostatních se politicky angažovali proti „prezidentovi zapomnění“, v Macháčkově vylíčení Husákovy normalizace prakticky nevystupují, za což si autor vysloužil šířavou kritiku hned v několika recenzích. Fakt, že normalizace je v knize převážně sledem mezinárodních návštěv a hádek v politbyru, však podle mého nevyhoví ani tak o autorově nekompetentnosti, jako spíš o něčem mnohem prostším – nejmocnější politik státu se v poslední fázi své cesty na vrchol dostal až do slonovinové věže, do níž zvuky procesu s „Plastikou“ či anticharty prostě nedoléhaly. Autor je historik.

Michal Macháček: Gustáv Husák. Vyšehrad, Praha 2017, 632 stran.

Ke konci osmdesátých let se stále nemocnější a osamělejší Husák propadal do tenat vlastní bezmoci. Foto napaleta.sk

ostře řezané rysy z oficiálních obrazů na chvíli povolily a rodák ze slovenské Dúbravky se proměnil v osamělého důchodce, vzbuzujícího spíše obyčejný lidský soucit než posměch a pohrdání, s nimiž má dnes většina české společnosti jeho obličej spojený.

Tři obrazy Gustáva

Po prvním zalistování více než šestisetstránkovou knihou, kterou loni v listopadu vydalo nakladatelství Vyšehrad, však na čtenáře vykukne druhý, docela jiný portrét. Husák z něj hledí se staženými ústy, sraštělým obočím a nesmlouvavým výrazem, který nestrpí odpor. Z této druhé fotografie číší železná vůle, odhodlanost a vysoké ambice. Zatímco kanonické portréty Lenina ze sedmdesátých a osmdesátých let zobrazují bolševického vůdce obvykle s rozevlátým kabátem a zrakem upřeným do daleké budoucnosti, Husákův policajtský pohled směřuje dolů na hemžící se obyvatelstvo, které se s hlavami sklopenými plouží mezi fabrikami a paneláky – dokonale ilustrace šedivé a depresivní normalizace, jak je tradována v současné kolektivní paměti. Třetí Husákův portrét, na který v knize narážíme, zase ukazuje usměvavého mladíka, frajersky načesaného a s úsměvem à la Paul Newmann. Tři tváře Gustáva Husáka a tři různé pohledy, kterými se s odstupem sedmadvaceti let dívá ze stránek životopisu na svůj vlastní příběh, hned na počátku naznačují, že s jednoduchými soudy při četbě Macháčkovy knihy nevystačíme.

apriorních hodnotových soudů (typickou ukázkou byly nedávné reakce na rozhovor s historičkou Muriel Blaive), směrem k méně radikálním, ale jemněji vystínovaným tezím. Soudě podle dosavadního množství recenzí, reakcí a rozhovorů, které Macháčkova práce od svého vydání vzbudila, se to také podařilo.

Normální politik?

Většinu knihy zabírá čtivé vyprávění o politických i osobních životních peripetiích Gustáva Husáka, na provokativní interpretace si však autor vyčlenil až poslední kapitolu Pokus o závěr. V ní se distancuje od apriorního hodnocení Husáka jako „bezmezně ambiciózního maniaka moci“ či „oportunistního egoisty“ s odůvodněním, že „politika je nekompromisní oportunistismus“ sama o sobě. Namísto toho navrhuje uplatnit při hodnocení Husákovy politické kariéry stejné kategorie, jaké bychom použili u „normálních“ politiků, nepostižených nevýhodou života v komunismu, který by potenciálně vrhal negativní stín na cokoli z toho, co udělali. Na pomoc si bere typologii, s kterou přichází Max Weber v textu *Politika jako povolání*, rozlišující politiky na ty, kteří „žijí z politiky“, aniž by pro ně hrála podstatnou roli sada idejí, kterými svou práci zaštiťují, a na ty, kteří „žijí pro politiku“, jinými slovy: snaží se získat politickou moc, aby mohli prosadit myšlenky, s nimiž se ztotožňují. Husák začal podle Macháčka „žít z politiky“ až během normalizace, kdy si udržoval své mocenské postavení, přestože věděl, že mu

ÍDIOT DÝCHA

Konec kampaně

S.d.Ch.

Moje město a s ním i můj svět, kterému rozumím, prostor živých příznaků doby, která mě formovala a především deformovala, zanikly. Škoda sentimentu.

Odjakživa přicházejí mladí lidé z periferií do centra s ambicemi, které nemohli ve svých rodišcích naplnit, a proměňují ho, prostí předsudečnosti starousedlíků, k nepoznání. Pomineme-li všechny ty, kteří přišli za kariérou a buržoazní exhibicí (apatické živly reakční), jsou tu i děvčata a hoši z vesniček a okresních sídel, kteří dělají v metropoli malé umění, velkou společenskou vědu (ta je bez matiky) a největší gender, protože doma by jim to tata s mamou omlátili o hlavu, a navrch dělají revoluci, která nepřepadne přes okraj menšinového periodika a nepřeteče přes vrátnici akademie. S tím je možné, při disgustaci liberálním cynismem a konstantní blbostí pravicových médií, produkujících alibi fašizaci a obecné zkáze, začít i sympatizovat.

Přesně do doby, kdy přes mizivý společenský záběr a praktický dopad začne jejich úsilí nesrozumitelně a proti deklarovaným východiskům přismrátat komisariáty, ambicí k nadvládnutí na ideově-fyziologickém základě a eskapismem. Od chvíle, kdy je váš příspěvek do levicové internetové platformy označen jako PR, je vymalováno, jen by odpůrci kapitalismu mohli pochopit, že to je urážka.

Nejraději bych na jejich internetovou adresu až do konce citoval Bondyho, ještě než ho post mortem vyobcují, a s jistotou očekávám návrhy cenzorských zásahů v jeho díle. Zastaralo v oblasti genderové (tedy rodové, ať už je, kurník, jasné, oč tu jde) a utrpělo anachronickým sklonem kritizovat svinstva i na rudé straně barikády.

Kádrujte si svoje kádry. Stačí, že jsem zbaven iluze o významu identifikovat se třeba i kompromisně s některým společensky definovaným myšlenkovým prostředím a jeho mediálním zázemím.

Pěkné bylo i poznání, že slova a myšlenky nezabírají. Všechno, proti čemu jsem vystoupil, vrátilo se krátkým obloukem větší a proradnější. Namísto oslabeno, bylo kritickou redefinicí posíleno. Princip očkování selhává, neselhává však princip karmy a v situaci, kdy epocha univerzálního blábolu zabila i význam mlčení, děláme rozhodnutí mezi pokračovat a skončit na základě iracionálních podnětů. Když se v létě slobodohrobář Ondřej Jajcaj dotkl kuřáckým zubem Johanna Brahmse mého horního řezáku, uvědomil jsem si, že už jen takto neuchopitelná gesta mají dnes diverzní sílu a smysl.

Svinstvo může být normou, ale není skutečností. I dál bude platit, že každý, kdo se neposere z požadavků nebo výzev doby, je sice odstředován na čím dál vzdálenější periferii, ale zároveň se tam za ním stěhuje centrum pozornosti těch posraných, kteří si o jeho světlo musejí pálit svá muří křídla v poznání, že jsou podřízeni tomu, co je demaskuje a ničí.

Hle, a na závěr přilétá i můj oblíbený kulturně-provozní roj: Pseudokunderové s manýry marketingových mágů, spasitelé oborové zodpovědnosti, kopisti duševního europrefabrikátu, lháři honorářů a původci falešných slibů, noční ožralí upíři, svazačky filmové a divadelní vědy, negramotní dramaturgové, celebranti hipsterské nicoty, vyžírkové dohazující neplacenou práci nebo rezidenci na hovno a v prdeli, zákešní a licoměrní burani ducha (a z Brna), cenzoré převlečení za lektory a porotce, umetající cestu renomovanému recyklátu. Ti všichni Mně taky (můžou...).

Pokud se pamatují, začínal první sloupek Dýchajícího idiota popisem olejomalby zimní krajiny. V popředí rozmlouvají na zamrzlém rybníce dva vesničané a v pozadí se kamsi k horizontu ubírají vzdálené postavy. Vepředu se plká, vzadu se odchází za tajemným a nejistým příslibem.

Idiot dodýchal. Díky všem, kteří ho četli.

Na periferii světa

Otázky nad knihou Skoncovat s Eddym B.

Autobiografický ráz vyprávění se nakladatel rozhodl podtrhnout umístěním autorovy fotografie přímo na obálku – jak se to dělává s memoáry politiků či s knižními rozhovory hvězd showbyznysu

Debutová kniha francouzského spisovatele Édouarda Louise vzbudila ohlas mezi kritikou především svou šokující upřímností, s níž popisuje v autobiografickém příběhu útrapy vyrůstání v chudém severofrancouzském regionu. Román Skoncovat s Eddym B. ale bohužel doplácí na primitivní stereotypizaci venkova a chudoby.

JAKUB HORŇÁČEK

Napsat ve dvaadvaceti letech autobiografický román vyžaduje nemalý kus kuráže a troufalosti. A platí to tím více, když se vypráví o dětství plném ústrků a utrpení, jako v případě francouzského románu *Skoncovat s Eddym B.* (En finir avec Eddy Bellegueule, 2014). Jeho autor Édouard Louis byl v době vydání knihy oslavován jako jeden z nejnadějnějších francouzských mladých spisovatelů.

Polarizace těl

„Na dětství nemám žádnou šťastnou vzpomínku,“ stojí v první větě autorova debutu. Édouard Louis nás provází různými druhy každodenních útrap desetiletého chlapce na periferii, který svým křehkým a zženštilým vzhledem silně přitahuje nevraživou pozornost ostatních, včetně své rodiny, a brzy si vyslouží nálepku buzny. Narozený jako Eddy Bellegueule v chudé rodině dělníka a ženy v domácnosti, autor sleduje s kritickým a dosti znechuceným okem svět, v němž žijí stejně chudí a stejně vyloučení lidé jako on sám. Pokusí-li se někdo vyčuhovat, většinou je sražen dolů svým nejbližším okolím a institucemi – v první řadě školou a různými oficiálními poradci. Jako jediná možnost spásy se brzy ukáže útek do tolerantnějšího města,

kde autor může začít svůj sociální vzestup „třídního přeběhlíka“, jak se sám označuje.

Skoncovat s Eddym B. je román hodně tělesný. Tělo tvoří v očích autora jakési zhmotnění sociálních vztahů a nerovností. Tlustá a obhroublá těla vesnických chlapců ukazují na chudobu, špatné jídlo, namáhavou práci v továrně, nedostupnost zdravotní péče, machismus, nezodpovědnost a také nedůvěru vůči vyšším vrstvám, do kterých spadají i doktoři, jejichž služby jsou beztak často finančně nedostupné. Autor se naopak narodil s tělem křehkým, jak říká, „měšťanským“, které není schopno čelit vulgárnosti vesnického prostředí, i když se o to zpočátku Eddy B. snaží. Tato polarizace těl je velice nesmlouvavá, současně ale působí v jistém ohledu mani-cheisticky, jako by sociální vyloučenost tvořila fyziologii, což je teze spíš z pera Cesara Lombrosa než autorem opěvovaného sociologa Pierra Bourdieua.

Autobiografie, nebo manipulace?

Silným a vyzdvihovaným bodem románu je autobiografický ráz vyprávění, který se nakladatel rozhodl podtrhnout umístěním autorovy fotografie přímo na obálku – jak se to dělává s memoáry politiků či s knižními rozhovory hvězd showbyznysu. Tento silný autobiografický náboj může však vést k omylu, který se koneckonců kolem knihy opakovane objevuje, a sice že jde téměř o dokumentární dílo. V roce jeho vydání se dokonce stalo, že obyvatelé vesnice, v níž Eddy B. vyrůstal, protestovali proti nelichotivému vylíčení svých životů a v prestižním liberálně levicovém týdeníku *Le Nouvel Observateur* vyšel „investigativní článek“ s názvem „Kdo je opravdu Eddy B.?“, který se fakticky snažil ověřit některá tvrzení obsažená v románu. Tomuto zmatení žánrů – beletrii se přisuzují funkce sociologické studie či novinového článku – ale nepodlehli jen neohrabaní vesniční burani a literárně nevzdělaní novináři.

Současně mnoho kritiků a čtenářů vzalo román jako výpověď o lidových vrstvách kdesi na nevycválaném severu Francie.

S nadsázkou se však dá říct, že svým ambivalentním vztahem mezi realitou a fikcí jsou autobiografické romány tou největší manipulací. Nejde jen o to, že autor má vždy právo ve svých knihách vymýšlet a fabulovat. I pokud je takový román čistě založený na vzpomínkách (například sesbíraných v diáři), výběr jednotlivých scén, jejich sestavení a celkové složení příběhu jsou manipulativní. V tomto ohledu je však Louis vůči svým čtenářům naprosto otevřený. Jeho příběh má silný ideový cíl: zpochybnit idealizovanou vizi venkova a vesnických komunit a narušit blahosklonný stereotyp chudých lidí, kteří jsou sice jednodušší myšlením, mají neotesané a vulgární chování, ale v podstatě jsou to vlastně dobřáci. Román se tak jistým způsobem přibližuje takřka neorealistickým tezí odmítajícím jakoukoli idealizaci lidových vrstev. Každé přikrášení, ale také třeba omluvný soucit jsou touto optikou jen manipulace, která vede k zastření stavu podmanění, v němž se tyto vrstvy nacházejí. A s tím je při četbě knihy *Skoncovat s Eddym B.* třeba počítat.

Otázka ale je, zda onen polemický cíl stále existuje. Mnohé výzkumy ukazují, že o lidových vrstvách se v kulturní a mediální tvorbě hovoří jen málo a za použití silných stereotypů. Asi stále přežívá několik starých komunistických intelektuálů a umělců, již věří v dobrodiní chudých a mají poněkud sentimentální vztah k „dělnické třídě“. Většinové narativy však spíše vynikají více či méně otevřeným opovržením lidmi z periferií, ať už to jsou Arabové z předměstí či nižší třídy, které mohou za vzestup Národní fronty.

Stereotypní sociolog

Jistá stereotypizace protíná prakticky celý román. Autor sice v žádném rozhovoru neopomene zmínit, jak moc ho zasáhla sociologie Pierra Bourdieua, ale román je ze sociologického hlediska vlastně dost chudý. O Hallincourtu, vesnici, kde Eddy B. vyrůstal, je řečeno tak málo, že by mohla být jakoukoli vesnicí v Sudetech, východní Evropě či jiném periferním regionu Evropy. Chudí a deklasování jako by odpovídali rozšířeným představám z dob teorií kultury chudoby. Jsou to alkoholici neschopní se o sebe postarat, neuznávají vzdělání a doktory, pořád čumí na televizi a nejsou s to udělat si na věci racionální názor. Louis se při psaní přiznal, inspiroval knihou sociologa Didiera Eribona *Retour à Reims* (Návrat do Remeše, 2009), v níž se autor také vyrovnává se sociálním prostředím lidových vrstev, odkud pochází. Jakkoli je účtyhodné, že se Édouard Louis snažil vyvinout styl a poetiku, jimiž by se odlišoval od svého učitele, Eribonovi se daleko lépe podařilo přiblížit prostředí, jeho obecnost i specifčnost, a tak si s ním vyrovnat účty. Vyžralý sociolog má v této snaze jistě lepší pozici než dvacetiletý autor a ze srovnání vyvstává rozdíl mezi dobře píšícím sociologem a špatně sociologizujícím spisovatelem.

I přes všechny námitky je ale Édouard Louis výrazným fenoménem francouzské literatury. Autor pocházející z neprivilegovaných vrstev, jenž dokázal prorazit do vyšších pater společnosti díky republikánské škole, líčí sociální prostředí nízkých tříd způsobem drastickým, ale v mnohém očekávatelným, představuje šťastnou konvergenci dispozic a pozic na současném francouzském literárním trhu. Vyprávění je šokující. Avšak středostavovský městský čtenář, na kterého se především obrací, se v něm cítí jak v bavlnece.

Autor je spolupracovník italského deníku *Il Manifesto*.

Édouard Louis: Skoncovat s Eddym B. Přeložila Sára Vybíralová. Paseka, Praha 2018, 212 stran.

Cestou do zászvětí, vol. I

Nad Začátkem eposu Michala Jareše

Sbírka Začátek eposu Michala Jareše, nominovaná na cenu Magnesia Litera, se z české básnické produkce značně vymyká. Odkazuje k mýtům antropocénu a snaží se postihnout trvalé záhady existence bez okázalosti, zbytečné ilustrativnosti, plochých obrazů i dutých pravd.

MARTIN LUKÁŠ

Většina recenzí na poezii se v lepším případě píše jako evidenční list pořízený během šetření v bytě básníka, který odešel nakoupit a nezanechal po sobě instrukce, jak si v jeho domácnosti počínat. Vzniká tak cosi na způsob tematického rejstříku, sestaveného za vřelé podpory fráze „mezi další významné motivy patří...“. V horším případě se dotyčný byt nechá nafotit třetí stranou a následně se v teple úřadu sepíše podle fotografií zpráva, takzvaný celkový dojem, u něž se oceňuje především univerzální platnost neboli nulová výpovědní hodnota. Na obranu obou postupů lze uvést jen tolik: O tom, jak při čtení básní mohou překážet literární normy a jiné směrnice, ví každý, kdo si to zkusil. O tom, jak obtížné je vyslovit se nad verši k věci, vědí své zase ti, kterým se holanovsky podařilo sestoupit až *tam*. Naštěstí se vyskytují básnické sbírky, které diskvalifikují popsané metody natolik důkladně, až ohrožují, respektive rozšiřují dobové myšlení o tom, co je poezie a co jí básník dokáže vyjádřit. Špatně se o nich mluví a píše, ale jejich čtení ba skýtá nenahraditelnou zkušenost.

Trvalé záhady existence

Začátek eposu Michala Jareše, určený odkazy k mytologiím smrákajícího se antropocénu,

se obrací k původu našeho světa s takovou samozřejmostí, že dnes, kdy se dožíváme začátku jeho konce, překvapivě působí jako oživený přízrak dávnověku. Po dvou a půl tisíci letech, kdy filosofové a náboženští myslitelé snovali bájně kosmogonické výklady, obírali se „ničím“ a zkoušeli si je představovat, lze takové „nic“ zprostředkovaně zažít nad skladbami Peklo a Začátek eposu, které tvoří epický rámec sbírky. Prostřední oddíl Picí miska soustřeďuje pětadvacet krátkých čísel, jejichž námět povětšinou vyrůstá z osobních, kontextově zapojených situací a představ, ale pokud jde o jejich smysl, směřují tam, kde leží jádro zmíněných skladeb: k prapříčinám světa, ke vzájemně se podmiňujícím mechanismům poznání a viny, k bytostné účasti na skutečnosti, která se odvíjí podle neměnných pravidel zisku a ztráty.

Je-li možné v básních když ne vysvětlit, tak alespoň postihnout trvalé záhady existence, daří se to Jarešovi bez okázalostí a dutých pravd. S využitím paradoxu v líčení souvislostí mezi životem a smrtí umí vyvolat neproniknutelnou „dialektiku“ skutečnosti a myšlenky, v jejichž klepetech nakonec každý hyneme, aniž bychom dospěli k uspokojivé syntéze. Navzdory nevzrušené dikci veršů mají Jarešovy básnické obrazy intenzitu smyslových vjemů („boty černé jako středy slunečnic“) a proporce přírodních živlů („Pekl jsem se do nejzazších končin sebe“), jako když se o dvou dotýkajících se plochách oranžové a modré barvy řekne, že slunce požírá moře.

Spletenec tušení a vzpomínek

Proti mytologické rovině titulní skladby stojí komplementární rovina individuálního prožitku konkrétní lidské zkušenosti v básních prostředního oddílu. I zde však dominuje neúčastná osamělost pozorovatele, který prochází krajinou nebo městem a v tom,

co vidí, nachází mlhavé obrysy obecného určení věcí, ostatky dávného zasvěcení, které se nemohlo opakovat. Třebaže je básník na projevy citu skoupý (tříkrálová zkratka se čte jako „Kde Můžeš Být“) a stále jako zmámený spletenec tušení a vzpomínek, jsou jeho vyznání osobnější a vážnější, než by se mohlo zdát například podle žánrových ilustrací Ondřeje Basjuka. Rozmáchnout se v současné české poezii k parabole se starověkými eposem vyžaduje vedle odvahy pochopitelně i um. A právě tím, totiž opravdovou prací s jazykem vzdálenou vši ilustrativnosti plochých obrazů, se Jarešova tvorba vymyká z většiny loňské básnické produkce.

Těší mě, že *Začátek eposu* získal nominaci na cenu Magnesia Litera v kategorii poezie.

Gustave Doré: Satan, 1861–1868

literární zápisník

Za mrazů čas se smršťuje

JAKUB VANÍČEK

Nekonečné mrazivé počasí literatuře, zdá se, docela svědčí. Omezil jsem své každodenní cesty na krátkou trať propojující domácí čítárnu s dřevníkem. Během těch pár chvil, kdy přebíhám po dvoře, na mě nikdo nezavolá, vlastně není ani na koho se dívat, koho pozorovat při pouliční chůzi – vše zůstává v těchto dnech doma, ve skrytu. Ustal i ruch v obci; Modlíkov upadl do kasemat spánku, přikrčil se pod silnější duchnou, přihnul na sebe pro jistotu deku a až do půl páté ranní, kdy se rozezvoní budíky, zvolna oddechuje. Zabliká-li kde noční televize, to jen že ji zapomněli vypnout.

Je čas k úvahám, jak se tu literatuře vlastně rok od roku vede. Čtou ženy a čtou děti, to je známo, muži jsou spíše kovoobráběči a vymyšlené příběhy jim život rozhodně nezmění. Vzpomínám téměř s dojetím, jak jsem před lety chtěl po našich zastupitelích schválit menší finanční podporu pro krajskou knihovnu, pro tamní útvar veřejných knihoven. Ten po celý rok objíždí bezvýznamné obecní knihovny a snaží se z nich vyvalit pařezy dávno odeznělých kultů, všechny ty plísni chycené Jirásky a paperbackové Javoríky. Navrhl jsem částku pět tisíc korun z obecního rozpočtu, téhož rozpočtu, který unesl čtvrt milionu na stavbu boudy, u které

lidi tak třikrát do roka pořádně zakalí, když už je to nebaví v místní prohulené klubovně – můj návrh vyvolal dlouhé mlčení zastupitelů. Zadumaně seděli mužové u svého stolu v přetopené kanceláři obecního úřadu a čekali, co všechno že pro nás za těch pět tisíc udělají. A pak jeden z nich, myslivecký hospodář, který se mi kdysi ve dvě ráno v klubovně svěřil se svou slabostí pro spisy Jana Vrbu, pravil: A tak jim ty peníze dáme, ať si ženský můžou číst. Tehdy mi konečně došlo, že zavděčit se zdejšími poměry znamená otevřít místní knihovnu pro kursy pletení, dále že pro pokoj v obci bude třeba vyměnit knihovníka za knihovnici, neb před mužem se hůře klepe – anebo naopak, na znamení vzpoury, dojednat s útvarem, aby i nadále ředil výměnný fond plný mobovského čtiva lepší literaturou, takovou, která na venkově rezonuje jen ve velmi úzkém okruhu čtenářů. Navzdory poptávce, navzdory všemu. Vždyť knihovník či knihovnice si dokáže počkat na krátkou periodu, kdy některé z dětí dorůstá k lepší četbě a zároveň ještě ze zoufalství neuteklo do Prahy.

Protože dlouhé mrazivé období literární kultuře svědčí, čas se zvláště smršťuje, zimou zkamenělá zahrada neláká k unikům, třicetistupňový teplotní rozdíl mezi bytem a jeho okolím dovoluje pouze procházky ve zkráceném režimu. Jeden by s radostí naplánoval další bezvýznamné veřejné čtení, pozval publikum, aby si vyslechlo něco z nové literární tvorby, nakonec už i nedaleké maloměsto jest dovybaveno kavárnou s espresem za pětáctyřícet a pravým domácím dortíkem za pětadesát. Pod tlakem narůstajícího HDP byla dokonce i v zapadlých regionech konstituována sociální vrstva, která je ochotna vzdat se některých zvyků, zapomenout na turka za osm korun – tu by jistě stálo za to urvat

pro dobrou věc, provést na ní experimentální recepci subverzivních poetik.

Máme s tím jisté zkušenosti. Rád vzpomínám například na čtení Igora Malijevského, který přijel zdaleka, z návsi Družba, aby se pokusil prolomit zeď, jež odděluje venkovského čtenáře od autora aktuálně vydávané literatury. Připravil se důkladně: přibalil si na cestu topinkovač a kuchařku. Než pak začal opékat primitivní toust, objevený z nedostatku finančních prostředků, pokusil se proniknout do duší přisedících čtením ze svých sbírek, podle mého soudu nikoli nejhorších. Tři postarší ženy, jež této exhibici byly přítomny nejspíš jen proto, že si nevšímly plakátu, který všechny ostatní pravidelné návštěvníky kavárny odradil, zpočátku naslouchaly vcelku pozorně – pak ovšem prozřely: to, co se tam tehdy dělo, přišlo z jiného světa a nejspíš bylo určeno i pro jiné uši.

Věřme tomu, že kdyby se v kavárně měla zjevit médií proslavená tvář, dočkali bychom se i více hostů; i tehdy by ale musel nastat hořký konec, totiž muselo by se číst a poslouchat a přemýšlet nad otázkami, které jsou pokládány odjinud, které se vynořují z úplně jiných časů, než jsou ty naše momentální, ty, které nás přivedly k dortíku a předraženému kapučínu.

A vzpomínám si také v mrazivém dopoledni na jinou návštěvu z daleka. Je tomu už pár let, co do Modlíkova přijel Vladimír Kolár, aby tu – při oslavě MDŽ – představil knihu s výmluvným titulem *Co už máma nenapsala*. Třída bývalé školy, téže školy, z jejíhož bytu se stala vyuzená klubovna, výdejna piva a rumu, tato třída se naplnila skoro až k prasknutí a tehdejší starosta zde ex katedra představil (méně) slavného spisovatele, potomka (více) slavné spisovatelky, aby se nakonec společně

Na druhou stranu, mám-li si představit, jak obálku druhého vydání zdobí papírová šerpa, cítím, jak se mi rozpaky křiví huba nad tím, v jaké roli se česká poezie ocitá tvář v tvář notoricky odkouzlené současnosti, kterou přitom ve svých nejlepších dílech dokáže s takovou jasnozřivostí proniknout. Jako je *Začátek eposu* neopakovatelným prvním dílem rozsáhlejšího celku, v němž už z povahy věci nebude možné pokračovat, je i tato recenze jen náčrtem, který svou chronickou neúplností svědčí o významu Jarešovy sbírky.

Autor je literární kritik.

Michal Jareš: Začátek eposu. Trigon, Praha 2017, 56 stran.

se starousedlíky dobral hřmotného vítězství: zjištěno, že Kolárová napsala první z řady svých románů v domě na modlíkovské návsi. „Kdo čekal, že naše malá vesnice vstoupí do dějin české literatury,“ poznamenal tehdy jakože na okraj do regionálního novinového plátku. Pozornost dějinám literatury je tedy v naší obci věnována teprve tehdy, když do nich ona sama vstupuje, třebaže bezejmenně a jaksi podlouně, spíš jen nahodilou okolností. To se pak zúročí všechno to dlouhé čekání, všechny ty mrazivé noci, kdy po okolních pláních fíčí ledový vítr, kdy si nelze nedělní večer představit bez postav přibližujících se k místnímu kulturnímu domu, k výdejně, to pak najednou zazní historie, již se jinak strašlivě nedostává.

Na to všechno myslím, když ráno počítám vymrzlé slepice pochoduující se sklopenými zadky a v duchu odhaduji, jak dlouho ještě letos vystačíme se zásobou dřeva. Právě teď je nejlepší čas uvědomit si, jak hluboká je spára dělicí náš dvorek a všechny dvorky k němu přilehlé od tamté vzdálené, nedostížné, ignorované (a nejspíš i trochu ignorující) české literatury. Večer, až se natáhnou v domácnostech budíky, se možná na chvíli přemístím do své neoblíbené předražené kavárny a tam pak také promyslím, jak pokračovat dál. Jistě mám jen jedno: pohlédnu do ulice na protější dům, rodiště Jana Ottu, vyvolám ducha dějin, nechám ho, aby alespoň večer roztáhl perutě nad tímhle maloměstem, aby vyslal k mé vsi temný noční pozdrav. Zastupitelé se pak zavrtí na lůžku, cigarety nočních kuřáků pochlastávajících v bytě učitele zničehonic vyhasnou a na půdě obecní knihovny se natáhne ke spánku kuna, pravidelná zdejší nocožnice.

Autor je literární kritik a antikvář.

Smířlivou knihu nikdy nenapíšu

S Horaciem Castellanosem Moyou o psaní uprostřed zvěrstev

Ve Střední Americe jde často o život nejen novinářům, ale i spisovatelům. Svě o tom ví salvadorský prozaik a esejista Horacio Castellanos Moya. Mluvili jsme o situaci v Salvadoru a všudypřítomném násilí, ale také o psaní pod vlivem Thomase Bernharda či o návštěvě Prahy.

MICHAL ŠPÍNA

Vaše novela Hnus: Thomas Bernhard v San Salvadoru, která nemilosrdně účtuje s poměry ve vaší vlasti a jejím hlavním městem, vyvolala před dvaceti lety značný rozruch. Jak vás napadlo vztáhnout způsob vidění a styl středoevropského autora na středoamerickou skutečnost? V té době jsem Bernharda hodně četl. A protože má tak hutný a zároveň nakažlivý styl, začal mi jeho hlas znít v hlavě a nechtěl přestat. Začal jsem tedy psát Hnus, aniž bych věděl, kam přesně mířím, spíš jako stylistické cvičení v imitaci, která mě měla toho hlasu zbavit a osvobodit mě od něj. Promlouvat tímto hlasem o San Salvadoru nebylo těžké – je to město, které má mnohem víc problémů než Salcburk.

Některé znaky bernhardovského stylu – dlouhé věty nebo opakovaná slovní spojení – najdeme i ve vašich pozdějších textech. Nejde tedy o nějaký druh hlubší spřízněnosti? Je pravda, že v některých mých románech je vliv Bernhardova stylu přítomný, hlavně pokud jde o příběhy vyprávěné neurastenickými, neustále rozrušenými vypravěči, kteří trpí tím, že nedokážou kontrolovat přílišnou rychlost svých mentálních asociací. V takovém případě dobře fungují bernhardovská dlouhá souvětí s mnoha vedlejšími větami. Pokud je však postavou muž činu, znamená to také odlišný styl – krátké a čisté věty. Je také rozdíl, zda je příběh vyprávěn v první nebo ve třetí osobě. Z mých dvanácti románů a novel jsou stopy Thomase Bernharda patrné ve třech, možná čtyřech.

Vydání Hnusu vzbudilo v Salvadoru nenávistné reakce, nechyběly ani výhrůžky smrtí. Právě kvůli nim jste podruhé emigroval? Ano, bylo to tak. Salvador je země, kde je nutné brát některé věci vážně. I když v poslední době ho čas od času navštívím.

Jak vidíte současnou situaci v Salvadoru z exilu ve Spojených státech? Situace je nadále velmi svízelná, především vinou organizovaného zločinu a chudoby. Kriminální bandy neboli maras [výraz je odvozen od mezinárodního gangu Mara Salvatrucha – pozn. red.] operují na celém území státu. Podle odhadů k těmto skupinám náleží

v Salvadoru na šedesát tisíc osob. Každý den opustí svou vlast průměrně 250 Salvadorců. Směřují přes Guatemala a Mexiko na hranici Spojených států a pokoušejí se ji ilegálně překročit. Činí tak buď z obavy, že se stanou obětmi kriminálních gangů, nebo proto, že nemohou najít práci, případně z obou důvodů současně.

Napsal byste dnes, po dvaceti letech od vydání Hnusu, o své zemi stejně nesmlouvavý, nebo smířlivější text? Taková otázka míří mimo moji představivost. Věci se dějí, když přijde jejich čas. Nikdy by mě ale nenapadlo napsat smířlivou knihu. Neslučuje se to s mým pohledem na literaturu.

Je vztek nejdůležitější zdroj vašeho psaní? V jednom rozhovoru jsem to připustil. V jiném jsem zase řekl, že tím zdrojem je pocit neštěstí. A dost možná jsem někde i prohlásil, že mé psaní pohánějí životní porážky. Ve skutečnosti mám ale za to, že neexistuje jedna konkrétní emoce, ze které by vycházelo mé literární dílo. Píšu romány a novely, aniž bych přemýšlel o tom, proč je píšu a jaké emoce či pocity mě k psaní dohnaly. Kdybych na to v dané chvíli myslel, nic bych nenapsal. To všechno přichází a posteriori, když už je kniha na světě, a já se v rozhovorech snažím – často takřkajíc poslepu – přijít na to, co mě k jejímu napsání vedlo.

Vaše novela Nesmyslnost začíná větou, která se v textu často opakuje: „Nejsem tak docela při smyslech.“ Odkazuje na zkušenost šoku, který zažívají svědkové hrůz, k nimž dochází ve středoamerických zemích. Myslíte si, že spisovatelé tváří v tvář takové míře násilí dokážou zůstat při smyslech? Je těžké zůstat při smyslech, když pocházíte z regionu, kde se dějí taková zvěrstva. Jak řekl Elias Canetti, velkou výzvou spisovatele je projít metamorfózou a stát se jinou lidskou bytostí. Proměnit se v postavu, převzít její chyby, její pošetilost a posedlost, její bídu, radosti i utrpení – a potom se dokázat vrátit k sobě samému. Je to něco jako cesta tam a zpátky. Jenže někdy se z ní vrátíte zraněný nebo naprosto vyčerpaný. Pokud píšete o hraničních situacích nebo přímo v nich, vždycky za to něco zaplatíte.

V eseji s názvem Mrtvola je poselství píšete o schopnosti „spolknout a strávit násilí, abychom ho mohli znovu stvořit v souladu s vlastními zákony literární fabulace“. Kterí latinskoameričtí spisovatelé podle vás tuto schopnost měli či mají? Určitě to byl Roberto Bolaño v románu 2666, hlavně v části o vraždách žen v Ciudad Juárez. Stejně tak Fernando Vallejo, kterému se především v románu Madona zabíjáků podařilo „spolknout a strávit“ zvěrstva drogového byznysu v Kolumbii. Nebo Evelio Rosero, rovněž Kolumbijec, který na stejné téma napsal skvělý román s názvem Armády.

Už několik let žijete ve Spojených státech. Jak byste zhodnotil jejich současné směřování? Mám ve Spojených státech trvalý pobyt, nikoli občanství. Exulantem jsem byl už od raného mládí a naučil jsem se nevyjadřovat veřejně k politice států, které mi poskytly útočiště. Je to věc zdvořilosti.

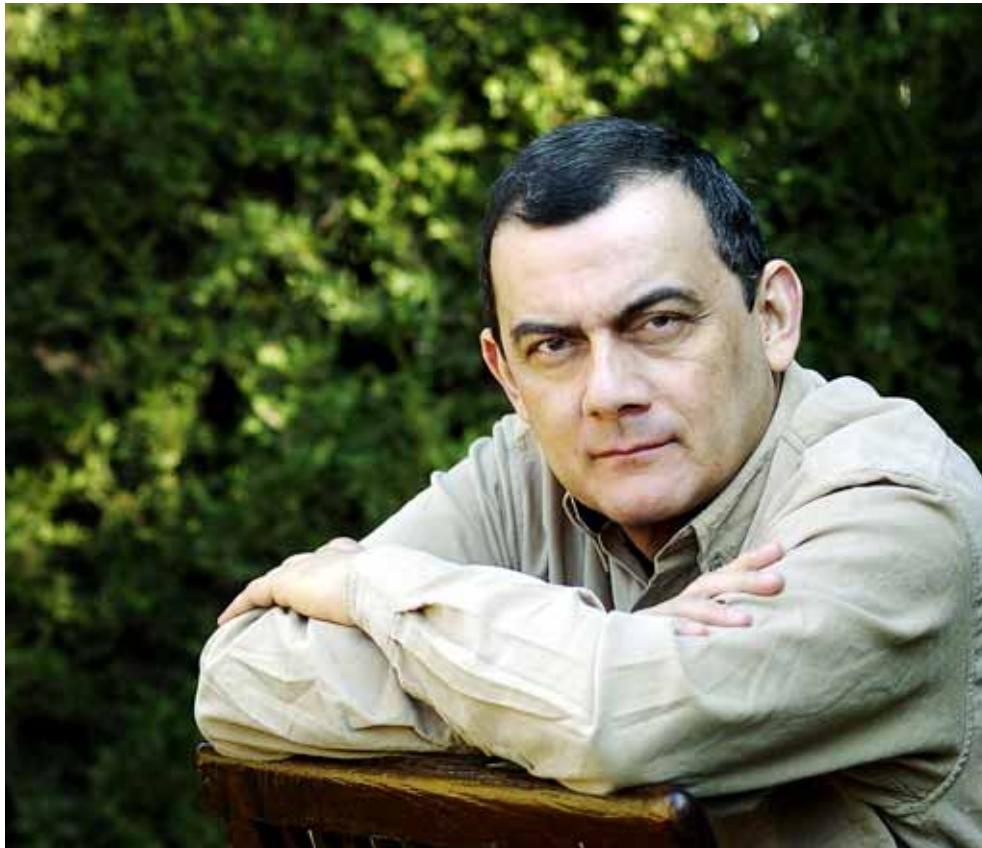
Tomu rozumím, ale ptám se mimo jiné proto, že po rozhodnutí Trumpovy vlády hrozí tisícům vašich krajanů deportace... Zkuste se vžít do situace dvou set tisíc Salvadorců a jejich rodin, kteří v této zemi žijí legálně už skoro dvacet let, byť jen s přechodným pobytem na základě takzvaného TSP [Transitory protection status] – výjimky, která jim byla udělena po zemětřesení v roce 2001 –, a najednou je jim řečeno, že budou muset odejít a že mají rok na to, aby tu všeho nechali a vrátili se do Salvadoru. Ti lidé si tady vybudovali celý život: rodiny, nemoovitosti, firmy, jiní zase byli léta zaměstnaní, platili daně, přispívali do sociálního systému. A to všechno má zčistajasna skončit. Je to zoufalá situace.

Před čtyřmi lety jste napsal esej o salvadorském básníkovi Roquem Daltonovi a jeho tajné korespondenci s bývalou manželkou v posledních letech života. Dokonce jste tehdy uvedl, že „sledujete Daltonovu cestu“. V jakém smyslu? Měl jsem tenkrát v úmyslu napsat o Daltonovi knihu, ale z projektu prozatím sešlo. Okolo jeho smrti zůstává i po více než čtyřiceti letech spousta nejasností. A ti, které Daltonovi příbuzní označili za strůjce a vykonavatele vraždy, jsou dosud naživu. Možná přijde okamžik, kdy se rozhodnou promluvit. Ale psát knihu v takovýchto podmínkách je velice riskantní.

Před několika lety jste navštívil Prahu. Zajímal jste se o Daltonův československý pobyt? A zamířil jste i do pivnice U Fleků, která dala vzniknout jeho nejslavnější básni Hospoda? Ano, u Fleků jsem byl a strávil jsem tam večer. Je to opravdu velký lokál s pulsující atmosférou. Byl bych rád zjistil, u kterého stolu sedával Dalton s kamarády a kolegy z mezinárodního časopisu Otázky míru a socialismu. Byl jsem i v místech, kde tehdy bydlel, a také v budově bývalého kněžského semináře, ve které komunisté po vyvlastnění zřídili jeho redakci. Myslím, že pražský pobyt patřil pro Daltona ke šťastnějším rokům života. Byl tu se ženou a dětmi, měl stálý příjem a dostatek času na psaní.

A když už byla řeč o hospodě: opravdu je salvadorské pivo Pilsener tak nechutné, jak tvrdí protagonista novely Hnus? Pilsener jsem neochutnal přes dvacet let. Pivovar je teď v rukou jakési velké korporace, tuším, že jihoafrické. Možná se pivo zlepšilo, možná ne, ale za mých časů bylo hrozně.

Horacio Castellanos Moya (nar. 1957 v Tegucigalpě v Hondurasu) je salvadorský prozaik a esejista. Vyrůstal a studoval v San Salvadoru, odkud emigroval v roce 1979. V osmdesátých letech pracoval jako novinář v Mexiku, poté se začal věnovat především literatuře. V roce 1992 se vrátil do Salvadoru, ale po vydání novely El asco. Thomas Bernhard en San Salvador (Hnus. Thomas Bernhard v San Salvadoru, 1997) ho výhrůžky přiměly opět odejít. V posledních letech přednáší na Univerzitě v Iowě. Z jeho dalších knih se dostalo největší pozornosti románu Insensatez (Nesmyslnost, 2004).

Horacio Castellanos Moya. Foto Iván Giménez

Ve zlaté kleci pivnic

Básník a revolucionář Roque Dalton

Roque Dalton je považován za největšího básníka Salvadoru. Přestože svou oceňovanou sbírku *Hospoda a jiná místa* (viz ukázku na s. 22) napsal v polovině šedesátých let v Praze, byl u nás dosud zcela opomíjeným autorem. Československá zkušenost pro něj však znamenala také „definitivní potvrzení nesprávnosti sovětské cesty“.

MICHAL ZOUREK

Práce v redakci zajistila Daltonovi solidní živobytí i dostatek času na poznávání Prahy. Foto diasdehistoria.com.ar

Roque Dalton patří mezi přední osobnosti středoamerické literatury. Jeho dramatický život, ovlivněný pohnutou realitou rodného Salvadoru, hlubokou vírou v levicové ideály, ale i hrou tajných služeb, by se klidně mohl stát námětem pro hollywoodský film. V českém prostředí je jeho jméno takřka neznámé, a to i přesto, že ho s naší zemí pojilo silné pouto. Jeho rok a čtvrt trvající pobyt v Praze dal vzniknout několika pozoruhodným literárním dílům. Daltonova vůbec nejznámější sbírka *Taberna y otros lugares* (*Hospoda a jiná místa*, 1969) se v československé metropoli dokonce odehrává.

Básník se narodil v roce 1935 jako nemanželské dítě salvadorské zdravotní sestry a zámožného amerického plantážníka. Ten svého syna na dálku podporoval a zajistil mu právní vzdělání. Mladého Daltona výrazně ovlivnila cesta na Světový festival mládeže a studentstva do Moskvy v roce 1957. Po návratu vstoupil do Komunistické strany Salvadoru a zapojil se do protivládních protestů. Byl kvůli tomu několikrát vězněn a v roce 1962 přinucen k odchodu do exilu. Po několika měsících v Mexiku se vydal na Kubu, která zažívala vrchol revolučního entuziasmu. Na „ostrově svobody“ se věnoval novinářské práci i vlastní umělecké tvorbě, ale také dalším aktivitám spjatým s bohémským stylem života. Sám ostatně s oblibou prohlašoval: „Radost je také revoluční, stejně jako práce nebo mír.“

Z Havany do Dejvic

Kuba představuje v Daltonově životě zásadní mezník: došel zde k přesvědčení, že už nechce být pouhým sympatizantem revoluce, a nadchl se pro myšlenku ozbrojené revoluce v rodné zemi. Prošel partyzánským výcvikem a v prosinci 1963 odletěl přes Prahu do Salvadoru, kde byl ale záhy zatčen. Jak dokumentuje jeho výpověď, kterou nabízejí archivní dokumenty StB, salvadorské orgány do případu nezasahovaly. Vše bylo v režii CIA, která měla díky emigraci důležitého kubánského agenta o Daltonovi přesné informace. Po několika dnech byl básník propuštěn, aniž by byl kvůli ilegálnímu pobytu na Kubě postaven před soud. Tato skutečnost vedla ke spekulacím, že mohl Američanům vyrazit některé důvěrné informace, případně že se zavázal k další spolupráci.

Po tomto incidentu se salvadorští komunisté rozhodli Daltona načas „odklidit“. Zajistili mu proto místo redaktora v mezinárodním teoretickém měsíčníku *Otázky míru a socialismu*, který vycházel v Praze. Do Československa přiletěl na počátku roku 1966 a ubytován byl v malém bytě na náměstí Říjnové revoluce, dnes Vítězném náměstí. Odtud to měl velmi blízko do redakce časopisu v budově

dnešní Katolické teologické fakulty. Práce mu zajistila solidní živobytí i dostatek času na poznávání Prahy. Z Dejvic rád chodíval pěšky přes Hradčany a Malou Stranu na druhý břeh Vltavy do hospody U Fleků. Noční seance ale nedopadly vždy nejlépe. Hospodskou rvačku Dalton odnesl zlomenou čelistí, jindy ho zase cestou domů zmlátili a okradli o celou výplatu.

Problémy pražské mládeže

Odkazem básníkovy pražského pobytu jsou především dvě knihy. Během tří týdnů na přelomu května a června 1966 zde vedl rozhovory se svým krajanem a spolustraníkem Miguelem Mármolem, který byl hostem sjezdu KSČ. Tématem byl jeden z nejtragičtějších momentů salvadorských dějin – krvavě potlačené rolnické povstání, kterému padlo za obět 25 tisíc účastníků. Vzpomínky přímého pamětníka daly vzniknout knize *Miguel Mármol. Los sucesos de 1932 en El Salvador* (Miguel Mármol. Události roku 1932 v Salvadoru, 1972). Svědectví je sice podrobeno značné umělecké transformaci, jedná se ale o vůbec první práci věnující se událostem, jež vláda důsledně zamlčovala.

Za vrchol celé Daltonovy tvorby je pak považována sbírka *Hospoda a jiná místa*. Pro českého čtenáře je nejzajímavější poslední část, která nahlíží na Salvador a jeho problémy ze vzdáleného Československa. Současně je také pozoruhodným vhladem středoamerického intelektuála do mentálních schémat tehdejší československé společnosti. Autor si během pražského pobytu mohl udělat obraz o skutečném životě v zemi, kde již téměř dvě dekády vládl „komunismus“. Jeho zdejší podoba však pro něho byla vším možným, jen ne překonáním odcizení, na něž Marx kladl primární důraz. V rozhovoru s uruguayským spisovatelem Mariem Benedettim se svěřil, že realita, které čelil, byla pro něj zcela nečekaná: „Měl jsem za sebou zkušenost z Kuby, kde smysl hrdinství, oddanost revoluci a hrdost na to být komunistou a revolucionářem byly pro mládež každodenním chlebem. Naopak problémy, kterými se zabývala pražská mládež, byly směsicí mysticismu, zbožnosti, antikomunismu, snobismu a nihilismu, jinými slovy hromadou ideologických forem, kterými imperialismus zásobuje národy, jež má v plánu utiskovat.“

Konspirace u Fleků

Celá sbírka dostala název podle závěrečné básně, která se odehrává v básníkově oblíbené pivnici U Fleků. *Hospoda* je pro něj světem, kde se střetává bohémsví a revoluční konspirace, dvě instance usilující o narušení kapitalismu, přičemž nakonec vždy zvítězí

pohodlnost nad akcí. Ze zdánlivě nesmyslných koláží dialogů plných ironie vystupuje brilantní kritika komunistického hnutí. Jedno z nejvýraznějších odsouzení naleznete ve slovech české milenky jistého latinskoamerického funkcionáře: „Socialismus? Není špatný: dokonce i my nejchudší máme toustovač, televizor, francouzské punčochy, dobré boty, slušné hrnce, módní oblečení. (...) Jedinou vadou je, že tohle všechno je lepší v západním Německu.“

Pobyt ve zlaté kleci, v níž se odklonil od svých ideálů, byl pro Daltona nepochybně frustrující. Ukazuje to například gradující závěr básně v próze Jaro v Jevanech. Československá zkušenost je pro autora definitivním potvrzením nesprávnosti sovětské cesty. „Marxismus-leninismus je teorií, která dělá imperialismu manikúru, zatímco hledá možnost, jak mu svázat ruce. Co budu dělat, až strávím život četbou marxismu-leninismu a zapomenu, že mám kapsy plné kamení a prak v zadní kapse a že nevydržím ani pět minut v salonu krásy?“ Naopak kubánský model, hlásající ozbrojený boj, pro něj byl ztělesněním čistoty a nezkaženosti kapitalismem.

Proto Dalton v dubnu 1967 rezignoval na své místo v redakci a vrátil se na Kubu, kterou považoval za svou druhou vlast. I zde však zažil zklamání. Ostrov se zmítal v ekonomické krizi, a aby zabránil bankrotu, byl Castrův režim nucen vzdát se politické nezávislosti a přimknout se k Sovětskému svazu. První manifestací tohoto pragmatismu se stal souhlas s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968. Stejně se zachovala i Komunistická strana Salvadoru. Dalton měl s jejím vedením dlouhodobé problémy, avšak tento postoj ho přiměl k definitivnímu odchodu.

Aura mučedníka

Následující období dalo vzniknout umělecky nejvyzrálejšímu, současně ale i nejideologičtějšímu dílu: *Historias prohibidas del Pulgarcito* (Zakázané příběhy o Palečkovi, 1974) nebo *Un libro rojo para Lenin* (Rudá kniha pro Lenina, 1986). Mezitím se Dalton vydal osobně podpořit vlády Severního Vietnamu a Allendeho v Chile. Záhy však přišlo osudové rozhodnutí: v prosinci roku 1973 se zamaskován a pod falešnou identitou vydal zpět do Salvadoru, aby vstoupil do revoluční armády. V květnu 1975, čtyři dny před svými čtyřicátými narozeninami, byl zastřelen členy vlastní organizace. S jistotou nejsou známa jména vrahů, místo smrti ani uložení ostatků. Důvodem vraždy bylo pravděpodobně podezření ze spolupráce se CIA, které ostatně s ohledem na dostupné archivní dokumenty mohlo mít reálný základ. Nad Daltonovým životem revolucionáře stejně jako nad jeho smrtí visí dodnes četné otazníky, které budeme schopni zodpovědět až po odtajnění amerických a zejména kubánských archivů.

Čím si tento dobrodruh a milovník alkoholu, odpůrce USA a kritik Sovětského svazu, jehož nakonec zavraždili krajané, vysloužil takovou popularitu? Básníkův odkaz byl udržován především díky jeho lidskosti, charismatu a pověsti výborného společníka. Za všech okolností vzbuzoval mimořádnou pozornost a mezi levicovými intelektuály měl velké množství přátel. Zejména jejich přičiněním získal po smrti auru mučedníka. Spisovatelé jako Julio Cortázar či Mario Benedetti o něm napsali oslavné články, zpěváci Daniel Viglietti či Silvio Rodríguez mu věnovali své písně. Přestože Roque Dalton zasvětil život boji za svobodný Salvador, tamní obyvatelé dostali možnost poznat jeho dílo, aniž by riskovali postih, až v devadesátých letech. Navzdory silné ideologizaci je autorova tvorba dodnes aktuální a v posledních letech se opět těší zvýšené pozornosti.

Autor je iberoamerikanista.

Přežijí jen divoši

Kruté světy S. Craiga Zahlera

Půlnoční sekce letošního Febiofestu nabídla výjimečnou možnost vidět na plátně důmyslně natočenou drsnou krimi Blok 99. Režisér S. Craig Zahler v ní pokračuje ve svých studiích násilí, které se prolínají i s jeho spisovatelskou kariérou.

JARMILA KŘENKOVÁ

O filmu S. Craiga Zahlera *Blok 99* (The Brawl in Cell Block 99, 2017) se na přelomu minulého roku hovořilo jako o jednom z nejzajímavějších žánrových počinů. V jeho případě navíc nejde o pouhé navázání na úspěch celovečerního debutu *Kosti a skalp* (Bone Tomahawk, 2015), ale o pozoruhodný souběh několika cílevědomě budovaných kariér. Zahler je dobře obeznámen s žánrovou tradicí a nesoustředí se pouze na americký kontext. V tvorbě rodilého Floridana jsou vedle ozvuků revizionistických westernů Sama Peckinpaha zřejmě vlivy japonských krváků Takašiho Miikeho, gore estetiky frankofonních hororů nultých let i děl Clivea Barkera. Na rozdíl od jiného znalce popkultury Quentina Tarantina nepracuje se sebereflexivitou žánru, podobně jako on se ovšem etabluje coby režisér, jenž vyvádí herce z komfortních zón průměrného výkonu. Komedialní herec Vince Vaughn tak ve filmu *Blok 99* ztvárnil typ blízký komiksovým antihrdinům Franka Millera: anachronického bojovníka zrozeného do špatného místa a času, který i za cenu sebezničení dotahuje věci do konce. Patrick Wilson, známý z mainstreamových hororových sérií, zase ve filmu *Kosti a skalp* vynikl rolí farmáře hledajícího ženu, jenž v zájmu vyššího cíle nehledí na vlastní utrpení.

Metaloví ještěři

Obdivovatel kung-fu a oběžných koček s vizáží klubového vyhazovače má kromě kinematografie zkušenosti s divadlem, systematicky se věnuje hudbě, literatuře i intermediálním experimentům. Coby bubeník a textař založil Zahler aka Czar spolu s Jeffem Herriotem metalovou kapelu Realmbuilders, vydávající na švédském labelu I Hate Records, nebo

a dva celovečerní filmy. Jeho metalová minulost se promítla už do scénáře k survival hororu *Noční incident* (Asylum Blackout, 2011), jenž vypráví o partě metalistů, kteří si na pronájem zkušebny vydělávají jako kuchaři v hermeticky uzavřené psychiatrické léčebně. U Zahlera však nejde jen o přímočaré vytěžování známých prostředí, motivů či témat, ale o hlubší využití hudební erudice.

Hranice krutosti

Melodičnost je totiž nedílnou součástí jeho tvůrčí metody. Jeho scénáře i literární tvorba se vyznačují obřadným, ornamentálním jazykem, jenž místy působí přepjatě, až staromódně. Rozmáchlé obrazná mluva Zahlerových hrdinů evokuje hymničnost a excentrický patos metalových skladeb. Vzniká dojem konstantního tahu rezonujícího s posedlostmi, z nichž se postavy nedokážou vymanit. Údernost a bytelnost takto pojatých dialogů jako by je poutala pevněji k zemi a stvrzovala jejich neblahý osud. Tato poetika nejpřirozeněji splývá s hororově westernovou linií Zahlerovy tvorby, jež tvoří volnou tematickou trilogii, složenou z románů *Wraiths of the Broken Land* (Přízraky zlomené země, 2013) a *A Congregation of Jackals* (Kongregace šakalů, 2017) a filmu *Kosti a skalp*. Vystupují v ní různí hrdinové, které ovšem spojují motivy cesty a putování, k nimž se váže nutnost vyrovnat se s minulostí, čelit dávným zradám, vykonat odplatu nebo zachránit své blízké. Z takových výprav se pak vracejí fatálně poznamenáni – pokud se tedy vůbec vrátí.

Ve filmu *Kosti a skalp* soundtrack spoluutváří hororovou vrstvu příběhu o pátrání skupiny osadníků po ženě místního rančera, jež byla unesena kmenem jeskynních

silně identifikovat. Zahlerovy texty se v tomto ohledu blíží poetice hororového spisovatele Jacka Ketchuma (například romány *Po sezóně*, 1980, česky 2011, a *Dívka od vedle*, 1989, česky 2015).

Hraničnost ve smyslu geografickém i mentálním se v Zahlerově westernové trilogii odráží v putování hrdinů, ať už jde o cestu z amerického Jihu do chladné severní Montany (*A Congregation of Jackals*), výpravu z úzkostlivě budované civilizace do divočiny (*Kosti a skalp*) nebo o pochod americko-mexickým pohraničím (*Wraiths of the Broken Land*). Nejintenzivnější hororový děs pak vyvstává z možnosti ztráty svobody: podléhá tomu i Zahlerova koncepce prostoru, jemuž dominuje stísněná uzavřenost vězeňských cel, jeskyní a katakomb. V *Kostech a skalpu* dokonce i v perspektivách rozlehlé krajiny přetrvává dojem určité klaustrofobie, daný ztíženou možností pohybu rančera O'Dwyera. Ústředním tématem se tak stává boj o každý metr životního prostoru a po vstupu na zapovězené území následuje nekompromisní trest.

Černé díry morálky

Překračování limitů spojuje i Zahlerova díla, která pracují s žánrem gangsterky. Do této linie patří román *Špinavý kšefty na North Ganson Street* (Mean Business on North Ganson Street, 2017) a film *Blok 99*, jež tematizují divošství přežívající i v moderní době – v srdci měst a institucí, které se mění v černé díry, v nichž morálka a zákony ztrácejí veškerou platnost. Hrdinové do nich musí chtít nechtě sestoupit, aniž by jim byla garantována možnost návratu. Ve *Špinavých kšeftech* je tak městské ghetto zpodobněno jako válečná zóna, v níž probíhá vendeta namířená proti místnímu policejnímu oddělení, a v závěru se akční gangsterka během ničivé sněhové bouře prolamuje do vize přízračně postapokalyptického světa.

Prostředí však u Zahlera představuje pouze kulisu krutostí a bezvýchodnosti (místa, v nichž se odehrává skutečné peklo, dostávají ironická jména jako Victory, Bright Hope nebo New Life), kontur amerického snu měnícího se v noční můru se dotýká jen zlehka. Není analytikem, jehož by zajímaly příčiny daného stavu či sociální kontext. Usiluje naopak o co nejautentičtější hledisko postav, které sledují výhradně soukromé zájmy, ať už se jedná o vlastní spásu nebo záchranu svých blízkých, a jsou zároveň čímsi fatálně poutáni ke smrti a smrtelnosti, takže bezhlavě následují i nesplnitelné cíle.

To je případ hrdiny *Bloku 99* Bradleyho Thomase, drogového dealera, jehož čeká sedm let vězení. Za sebou nechává těhotnou ženu a rozzuřené pracovní partnery, kteří jej vydírají tím, na čem lpí nejvíce. Jde o další Zahlerův počin, jenž vyvolává dojem koncentrované brutality navzdory tomu, že explicitně násilných scén je ve filmu jen několik. Fikční svět vystavený na kontrastech zjevných a skrytých motivací, určených tísni z deadlinu, jehož povahu zná právě jen Bradley Thomas, evokuje asijské revenge filmy. Vycizelovaný vizuální styl i typ hrdiny, který kvůli své monolitičnosti působí, jako by přesahoval život sám, zase odkazuje k noirové estetice. Snímáním skrze šedomodré filtry, prací s prudkým jasnem, který eliminuje obličejové rysy postav, až zcela ztrácí lidství, a světelnými deformacemi prostoru je věznice vyobrazena jako síť vertikál usměrňující sestup Thomase z levelu do levelu. Výsledkem je pocit trvalé závratí, jenž souzní se stavem člověka ocitnuvšího se nad propastí vlastní existence. A paradoxně právě na pokraji existenciálního inferna Zahlerovi hrdinové nejčastěji nacházejí určité smíření se světem, který jim bez zjevných příčin dosud nastavoval odvrácenou tvář.

Autorka je filmová publicistka.

Vince Vaughn v Bloku 99 ztvárnil typ blízký komiksovým antihrdinům Franka Millera. Foto RLJ Entertainment

blackmetalový projekt Charmel Valley. Později spolupracovali na soundtracku k oběma Zahlerovým filmům a z dlouhodobé synergie vzešel projekt Binary Reptile, který propojuje digitální technologie s analogovými a kříží pop s temným ambientem. Dvojice se hlásí například k Johnu Carpenterovi, Daft Punk, ale též k dílu Stelvia Ciprianiho a Fabia Frizzioho, autorům hudby k italským hororům Maria Bavy či Lucia Fulciho. V současnosti pracují na soundtracku k Zahlerovu experimentálnímu audioprojektu – hororové romanci *The Narrow Caves* (Těsné jeskyně), jež je avizována jako první „ear-movie experience“.

Díky schopnosti uvažovat v různých mediálních kontextech je Zahler komplexním typem tvůrce s vzýznatelným stylem. Má za sebou realizovaný scénář, pět románů

kanibalů. V praskání větví, pohybu písku, šumění větru i jazyku primitivních domorodců, tvořeném shluky neartikulovaného kvílení, získává časoprostor další znepokojivou dimenzi. Román *Wraiths of the Broken Land*, pojednávající o výpravě otce a synů po stopách únosců, kteří jejich příbuzné zotročili k prostitutce, zase strukturací textu do krátkých kapitol, prolínáním různých perspektiv a úsporností dialogů asociuje filmový scénář. Vnitřní svět postav naopak vyniká popisností. Zahler je fascinován tělem a jeho dezintegrací, a ona popisnost tak často spočívá v intenzivním líčení krutostí přesahujících běžnou imaginaci. Extrémní brutalita ovšem nepůsobí jako laciná exploatace. Autor jejím prostřednictvím zvýznamňuje křehkost postav – diváci se s nimi tak mohou nezvykle

Střepy středoškolských životů

Po premiérovém uvedení na loňském dokumentárním festivalu IDFA v Amsterdamu se nový film Kláry Tasovské a Lukáše Kokeše *Nic jako dřív* dostává do českých kin. Portrét čtyř středoškoláků zachycuje každodenní život teenagerů ze severočeského Varnsdorfu.

ANTONÍN TESAŘ

Lukáš Kokeš a Klára Tasovská se společným filmem *Pevnost* (2012) nebo příspěvky do antologie *Gottland* (2014) zapsali jako tvůrci s výrazným formálním citěním. Zásadní pro ně není ani potřeba referovat o „osobních“ tématech, ani zájem inscenovat kontrastní a nepředvídatelné situace. Partnerská a tvůrčí dvojice se profiluje spíš jako tým, který pečlivě zvažuje otázku, jak dané téma ztvárnit pomocí filmového stylu – jaký typ záběrů zvolit, jak přistupovat ke střihu, barevnému ladění scén a podobně. Perfekcionistačtím příkladem tohoto postupu je Kokešův krátký snímek *84 600* ze zmíněného *Gottlandu*, který důsledně připodobňuje styl filmu, jenž je věnován historii Baťovy továrny, k principu běžícího pásu. Jejich nový počín *Nic jako dřív* může působit především jako snaha o portrét současné mladé generace vyrůstající v chudých, veřejností přehlížených nebo problémově vnímaných regionech. Zároveň je ale vnitřně organizovaný podle stejně pevných, předvolených formálních rozhodnutí jako v případech předchozí tvorby obou autorů.

Středoškolský koloběh

Nejvýraznější formální řez dělá ze snímku triptych zhruba půlhodinových portrétů několika konkrétních středoškoláků pocházejících ze Šluknovského výběžku. První z nich se zaměřuje na chlapce Tea, druhý na dívku Renatu a třetí sleduje dvojici kamarádek Aničku a Nikolu. Tohle rozhodnutí může připomínat princip filmů Eriky Hníkové, která také často vychází z představy, že pomocí několika málo (většinou tří) konkrétních příkladů dokáže uchopit nějaký konkrétní fenomén.

Tasovské a Kokešovi se to daří o něco lépe, protože dovedně rozpouštějí individualitu jednotlivých středoškoláků do záměrně repetitivního koloběhu diskoték, alkoholových mejdanů, nadávání na práci, problémů ve škole a pohovorů se školními vychovatelkami. Námitka některých diváků, že se jim jednotliví sociální herci pletou, působí bezmála jako záměr. Tvůrci příliš nesledují „vyprávěcí“ kauzalitu – když protagonisté před někým, ať už jsou to přátelé nebo školní autority, obhajují své poklesky, obvykle jako diváci nevíme,

s osobami před kamerou nijak nekomunikovali, pouze zaznamenávali jejich chování. Zároveň se ale předem domlouvali na tom, kdy budou natáčet, případně že by se sociální herci během natáčení měli volně bavit na určité téma. Výsledný film procházel autorizací od sociálních herců, a navíc se autoři sami od sebe rozhodli vypustit tematické linie, které by mohly natáčeným teenagerům způsobit problémy. Tasovská a Kokeš evidentně chtěli zachytit spíš každodennost života mladých lidí z města Varnsdorf

Tasovská a Kokeš sami svůj přístup popsali jako intimní observaci. To platí v první řadě doslova pro způsob, jakým se k sociálním hercům chová kamera. Většina záběrů jsou blízké pohledy na tváře a těla. Občas sledujeme jen jejich zadumané pohledy nebo drobná gesta. To je opět v souladu se zvláštní perspektivou, kterou film vůči osobám před kamerou zaujímá. Stojí někde mezi dvěma opačnými extrémy – chápavým ztotožňujícím se pohledem a naopak chladně analytickým studováním. Na jednu stranu nám příliš neumožňuje pocho-

Filmový štáb *Nic jako dřív* působí mnohdy až obdivuhodně neviditelně. Foto Nutprodukce

jestli si vymýšlejí nebo mluví pravdu. Film nám totiž mnohdy nenabídne scénu, která by potvrdila či vyvrátila jejich slova. O pravdu totiž ve snímku vůbec nejde.

Fragmenty všednosti

Metoda práce tvůrců se sociálními herci je také pozoruhodná. Tasovská a Kokeš si záměrně vybírali aktéry, kteří před kamerou vystupovali nenuceně a spontánně. Filmový štáb díky tomu působí mnohdy až obdivuhodně neviditelně. Tvůrci během natáčení

než jakékoli excesy. *Nic jako dřív* je v tomhle ohledu možná nejpoctivější pokračovatel dokumentaristických tendencí šedesátkové české nové vlny, k níž patří *Pytel blech* (1962) Věry Chytilové nebo civilní filmy o tehdejší mládeži. Souvislost spočívá především právě v tom, že tvůrci ukazují fragmenty všednosti životů mladé generace a všímají si jemného přediva vztahů, jimiž je ona všednost tvořena – jazyka, který používají, způsob, jakým vycházejí s dospělými autoritami, jejich vzájemné vazby a komunikaci.

pit postavy a prožívat spolu s nimi jejich dramata, na druhou stranu to ale není ani odtahité zkoumání, které by se k nim chovalo jen jako k pozoruhodným exemplářům. Snímek *Nic jako dřív* přiznává protagonistům jejich „cizost“, je si vědom bariér, které stojí mezi nimi a diváky. Zároveň ale hledá velmi subtilní cesty, jak se k nim přiblížit.

Nic jako dřív. ČR, 2017, 92 minut. Režie Klára Tasovská, Lukáš Kokeš, kamera Lukáš Kokeš, střih Klára Tasovská, hudba dné. Premiéra v ČR 22. 3. 2018.

Cesta do pravěku 2.0

Internetová služba Netflix uvedla koncem března očekávanou filmovou adaptaci sci-fi románu *Anihilace* Jeffa VanderMeera. Režisérovi Alexu Garlandovi se ale do nepoddajného terénu tajemné Oblasti X příliš hluboko proniknout nepodařilo.

JARMILA KŘENKOVÁ

Alex Garland systematicky pracuje s látkami, jež se zabývají konfliktem lidského s nelidským. Prolnutím těchto zdánlivě vzdálených světů se dotýká různých etických otázek. Autor scénáře k adaptaci románu Kazua Ishigura *Neopouštěj mě* (2005, česky 2018), tematizujícího klonování lidí, a režisér komorního science fiction o potýkání člověka s umělou inteligencí *Ex Machina* (2014) vnáší do žánru civilní subtilnost svým důrazem na složitost mezilidských vztahů. Pro Garlandovy filmy je tak příznačné napětí mezi běžným a cizorodým, které vzbuzuje neklid, v němž se existenciální tíseň postav přelévá v koncentrovaný smutek a depresi.

Tomuto přístupu odpovídá i pokus adaptovat oceňovaný román *Anihilace* (2014, česky 2015;

viz recenzi v A2 č. 1/2016) amerického spisovatele Jeffa VanderMeera, jenž je úvodním dílem trilogie *Jižní Zóna*, kterou dále tvoří knihy *Autorita* a *Adaptace* (obě 2014, česky 2017). Do prostoru neznámého původu, označovaného jako Oblast X, který od okolí dělí měňavá pohyblivá membrána, se vydává expedice vědkyň. U jedné z nich se ovšem profesionální zájem střetává s potřebou zjistit, s čím byl konfrontován její muž – jediný účastník předchozích výprav, který se ve značně pozměněném stavu ze světa za hranicí vrátil.

Největší známá záhada

V případě filmu *Annihilation*, který u nás distribuuje Netflix, se však Garlandovi vhodný adaptační klíč nalézt nepodařilo. Omezil se na převzetí základního příběhového vzorce s využitím některých dílčích motivů, které zde ale netvoří smysluplný celek, protože se s nimi soustředěněji nepracuje. V románu je například věnován poměrně rozsáhlý prostor analýze dynamiky izolované skupiny a motivací jejích členek, film se naopak vztahy postav prakticky nezabývá. Videoherní přímocí, s níž si hrdinky klestí cestu divoce barevnou džunglí Oblasti X, tak z *Annihilation* činí pouhý derivát původně komplikovaného univerza. Filmová verze si vystačí s výhledem na horizont a putováním po povrchu.

Vertikální struktura románu souzní s formou deníkových zápisů pojednávajících o pobytu v Oblasti X. Pod nánosy úsečně formulovaných zjištění a faktických poznámek o parametrech zkoumaného světa leží záznam soukromé partnerské krize protagonistky. Stejně mnohotvárně a organicky ostatně VanderMeerův text reaguje i na svého příjemce, když mu podobně jako všem příchozím do Oblasti X vyjevuje témata, jež s ním v danou chvíli rezonují nejsilněji. A zatímco ze zákonitostí Oblasti X občas probleskuje cosi důvěrně známého, v komfortní zóně vzpomínek na vlastní domov hrdinka postupně nachází prázdná místa a prvky znepokojivé cizosti. Nejsilnější bariéra, na niž se v románu stále naráží, je právě nespolehlivost empirie. Ani prostřednictvím intenzivního pozorování a precizního popisu jevů totiž nelze dosáhnout poznání a ti, co jsou nám nejbliž, často bývají tou největší záhadou.

Duhové bubliny, sem tam gore

Film ve své předvídatelné lineárnosti tuto synergii známého a neznámého, všednosti a neproniknutelných tajemství postrádá. Oblast X a svět mimo ni, zprostředkované předvidatelně jednoduchými flashbacky do minulosti hlavní postavy, tu představují oddělené linie, z nichž není zřejmá žádná

provázanost. Prostředí *Annihilation* připomíná to zábavnější z *Call of Duty* nebo brutálnější *Cestu do pravěku*, lemovanou obstojnými gore efekty. Hrdinky čelí jakési dávné a primární formě strachu zhmožňující se v atavismech, jež mají podobu bizarních, zpola lidských a zpola zvířecích monster. V kombinaci s obrazy zvolna plynoucích světelných proudů, které evokují dojem konstantního pohybu a nervního vlnění, se tak místy daří vyvolat dojem románové „krásy v bezútěšnosti“.

Ve výsledku je to ovšem pořád víc krása než bezútěšnost. Psychedelická estetika mýdlových bublin tu koresponduje s celkovým vyzněním filmu. Průzkum vtahujícího světa, o němž však ve správnou chvíli nedostaneme správné informace, vyvolává provinilou fascinaci i mírně škodolibý úsměv. Nakonec to ale není na škodu. Garlandův nejnovější počín je vhodným teaserem na VanderMeerovu trilogii, která stojí za přečtení, případně za připomenutí.

Autorka je filmová publicistka

Annihilation. USA, VB, 2018, 115 minut. Režie a scénář Alex Garland, kamera Rob Hardy, střih Barney Pilling, hudba Ben Salisbury, Geoff Barrow, hrají Natalie Portmanová, Jennifer Jason Leighová, Gina Rodriguezová, Oscar Isaac ad. Premiéra v ČR 12. 3. 2018 (Netflix).

G HMP

VLADIMÍR
AMBROZ
AKCE

30.1.

—
29.4.
2018

Galerie
hlavního města Prahy
Dům fotografie
Revoluční 5, Praha 1
www.ghmp.cz

česká radost
v českých kinech

přináší do vašich kin
a online na DAFilms.cz
snímek

Skokan

www.ceskaradost.cz

11. dubna 2018 v 18 h
zahájení výstav

12.–18. dubna 2018
performance, diskuze, projekce
koncerty, divadlo, workshopy

PLATO

Dočasné struktury 1

knihovna, bistro,
prodejna, dekor

Julia Gryboš &
Barbora Zentková
Milan Houser
Dominika Olszowy
Johana Pošová
Jan Šerých
a laureáti Ceny
Jindřicha Chalupského
ze sbírky Magnus Art

5000 m²
pro umění

PLATO
Janáčkova 22
(bývalý Bauhaus),
Ostrava
plato-ostrava.cz

PLATO Ostrava je příspěvkovou organizací statutárního
města Ostrava.

OSTRAVA!!!

Imprese – tikoty a doteky

Nejnovější kus pražského souboru Spitfire Company subtilně pracuje s evokací času a tělesnou citlivostí. Ústředním námětem autora koncepce Petra Boháče je vjem prchavosti okamžiku.

NINA VANGELI

Skupina fyzického divadla Spitfire Company uvedla na počátku letošního března druhý díl své kvazitrilogie *Constellations*. S dílem prvním – marnotratnou a extravertní multižánrovou a zalidněnou produkci za přítomnosti orchestru, s asertivní scénografií včetně filmu – má však málo společného. Tentokrát jde o subtilní, intimní, čistě ženské trio, v němž excelují jako tanečnice i choreografky Markéta Vacovská, Cécile da Costa a Kristýna Šajtošová.

Sdílený čas

Mezi mnoha způsoby, jakými se lidé objímají, je sesterské objetí jedno z těch nejvybranějších. A toto objetí je právě jakýmsi cílem, k němuž tři tanečnice spějí a v němž nakonec spočinou. Vyjadřuje to i podtitul kusu – *Time for Sharing* (Čas sdílení). Čas je tu evokován jak svědivě dotěrným tikotem metronomu, tak znělými, jasnými údery zvonu, který jenom prohloubí bezčasí zprvu ještě nesdílené atmosféry na jevišti.

Scéna je tvořena velkým kruhem z šípů zapíchnutých do podlahy (posléze budou ještě spektakulárně zabodnuty, kam patří). Po straně je pár dřevěných schodů, nad nimi znělý kovový zvon. Jeho zvuk je možná jediná realita ukotvitelná k okamžiku, který diváci prožívají. Vše ostatní je unikavá vzpomínka. Do prostředí vymezeného šípy se prapodivně vplazí tanečnice, po ní – ještě prapodivněji – další. Mají krásné „impresionistické šaty“ (kreace Miřenky Čechové) a pohybují se chvílemi jako postavy z letních rodinných fotografií, chvílemi však jako obrázky z bestiáře. Z poklidné márquezovské vzpomínky autora se zásahem „spánku rozumu“ na scénu s tanečnicemi vetřou pokroucené borgesovské obrazy.

Markéta Vacovská je jednou z nejvýraznějších osobností Spitfire Company; v proslulé inscenaci *One Step before the Fall* (2012) zápasila v ringu jako alter ego černého pantera a slavného boxera Muhammada Aliho, vžívala se do polohy *jang*. Tentokrát vyjadřuje polohu *jin*, polohu měkkého žensství. S ní je tu drobná, leč výrazná a houževnatá tanečnice Cécile da Costa, která proniká publikum očima jižanky a o níž víme z jejího sóla *Výpraveč*, že umí oslovit už pouhým dechem, zalykat se, zpívat a křičet, jak by si to byl přál Antonin Artaud. Zde svůj expresivní projev transformuje pro náladu reminiscence; věříme jejímu ztišení stejně jako jejímu afektu. Navíc jako bonus probere Cécile da Costa na závěr obecnost z omamného horkého spánku inscenace kouzelnickým trikem s kartami. Nedávná absolventka konzervatoře Duncan Centre Kristýna Šajtošová, výrazný levantský typ tmavých kučeravých vlasů, figurovala už v *Constellations I*. S mladistvou kuráží expanduje do prostoru a nezaostává za svými zkušenějšími kolegyněmi.

Co visí ve vzduchu

Tanečnice se k závěrečnému sesterskému objetí probírají přes nejrůznější doteky; svým způsobem Petr Boháč navazuje na *Lessons of Touch* (2015) Miřenky Čechové, která médium hmatu podtrhla a aktualizovala. Někdy tanečnice v objetích mísí i své vlasy, jako by to byla zvláštní odrůda ženského doteku. „Já tě učešu“ – nabízejí si ženy v každodenním životě...

Tři ženy a jejich tělesnou citlivost tu chápeme jako senzitivní médium pro zachycení atmosféry unikátního okamžiku, který je autorovi inscenace tak drahý a vzácný. Jeho společnou prací s tanečnicemi je udržet v paměti, ve vnímání a přenést na publikum

Scénu Constellations II. tvoří nezvyklý kruh do podlahy zabodaných šípů. Foto Vojtěch Brtnický

odstíny nálad, jemných a zároveň nezapomenutelných vjemů, impresí, k nimž kdysi došlo a které jsou prchavé. Tento autorův motiv a cíl se prolíná s motivem sesterství, vrcholícím v závěrečném objetí.

Sama struktura díla je střídáním sól, v nichž nás prapodivně tělesné polohy tanečnic uvádějí do obvykle nezřetných, ba bizarních poloh duše. Součástí silné, ale nevýslovné Boháčovy atmosféry jsou i prodlevy – árie ticha; důležité je i to nevyslovené, co visí ve vzduchu. Vedle znělého zvonu na jevišti je to i zvukový časoprostor Martina Tvrdeho. Unikátní je v jeho pojetí prostorovost zvuku. Zatímco režisér Petr Boháč spolu s tanečnicemi směřuje k vyjádření nehmotného, sound designer naopak činí znělé ticho tělem. A je tam toho ještě mnohem více, co můžeme z šepotů a doteků číst.

Autorka je taneční publicistka.

Spitfire Company: Constellations II. Time For Sharing. Koncept, režie, scénografie Petr Boháč, choreografie, hrají Cecile da Costa, Kristina Šajtošová, Markéta Vacovská, light design Jiří Šmirk, kostýmy Miřenka Čechová, hudba David Kolář, Yellow Swans, Colin Stetson, Martin Tvrďý. Premiéra 12. a 13. března 2018 v divadle Ponec, Praha.

Nebude líp

Česká společnost nevzkvétá – i takové poselství nesou hry, pod nimiž je jako režisér podepsán člen divadelní skupiny Vosto5 Jiří Havelka. Společenstvo vlastníků i Experiment myší ráj prostřednictvím typizace postav ukazují, kolik podob má lhostejnost vůči zdánlivě neodvratitelnému.

JIŘÍ G. RŮŽIČKA

Jiří Havelka je nejen divadelní režisér, ale také scenárista, herec, moderátor a vedoucí Katedry alternativního a loutkového divadla na pražské DAMU. Dvě jeho aktuální inscenace, jakkoli se věnují odlišným tématům, mají mnoho společného – dají se označit za novodobá podobenství a shodují se i ve způsobu inscenování: nápodobě reálných, byť ne zcela všedních situací. Zatímco *Společenstvo vlastníků* spadá pod hlavičku Havelkova domovského

souboru Vosto5, *Experiment myší ráj* vznikl ze spolupráce s dramaturgyní Martou Ljubkovou pro Novou scénu Národního divadla.

Dvě podoby společenství

Hra *Společenstvo vlastníků* je koncipována jako skutečné shromáždění, na němž se mají probrat problémy domu, v němž jednotliví protagonisté vlastní byt. Scénograficky je hra pojata jednoduše – jevištěm se stává stůl uprostřed místnosti, kolem něhož vlastníci sedí, a hlediště scénu obklopuje kruhem židlí. V čele stolu trůní předsedkyně výboru a její manžel-zapisovatel a snaží se shromáždění řídit, ostatní vlastníci pak do diskuse vstupují svými často absurdními příspěvky.

V *Experimentu myší ráj* Havelka vychází z formátu konference, která jako by probíhala v prostorách Nové scény s tím, že předsedající sedí na vyvýšeném jevišti před diváky a zároveň se do konference se svými příspěvky hlásí i jednotliví účastníci rozmístění v publiku. V obou případech tak mizí jasné rozdělení na jeviště a hlediště a diváci se stávají přímými účastníky dění, což je v případě *Experimentu* ještě umocněno maskami myší, které diváci fasují před sálem. Během představení je pak myší publikum zabíráno kamerou a promítáno na projekční plátno za konferenčními pultíky na jevišti. Tuhle hru s divákem, fungující podobně jako videokostka na hokejových utkáních, navíc režisér v závěru využije k mrazivé a zároveň vtipné hříčce.

Typizace reality

Hra *Společenstvo vlastníků*, která měla premiéru na festivalu 4+4 dny v pohybu v Kasárnách Karlín, se v současné době hraje v neútluném společenském sále Masarykova nádraží. Hra odkazující třeba k Formanovu snímku *Hoří, má panenko* (1967) je odpozorovaná z reálného shromáždění vlastníků bytů a je plná bizarních postavíček s nejrůznějšími vlastními zájmy, frustracemi a sociálním zázemím.

V typologii nechybí věčná stěžovatelka, starý kádr, podle něhož to nejlepší už bylo, vyrušující puntičkářka, která chce, aby bylo shromáždění vedeno přesně dle stanov, dáma se svým dravým milencem, mladý pár, který vše jen útrpně snáší, nebo postarší muž, jenž celý život využíval svoji matku jako služku, posilňující se během schůze alkoholem. Havelka představení vystavěl na vtipných, ale často i dramatických situacích, přičemž ho směřuje k trochu nečekanému závěru a usmíření všech zúčastněných.

I *Experiment myší ráj* vychází ze skutečné události, v tomto případě z výzkumů amerického etologa a behaviorálního vědce Johna B. Calhouna, který v šedesátých letech prováděl

výzkumy, při nichž myší populaci zbudoval blahobytné prostředí a poté sledoval její vývoj – od exponenciálního nárůstu počtu jedinců až po vymření celé skupiny. O tomto výzkumu přednášejí hlavní „myši“ představitelé konference, sedící za pultíkem na jevišti, a zároveň se o Calhounových experimentech dozvídáme i z dobových videozáznamů.

Příspěvky pronášené z pozice účastníků opět odpovídají určitým společenským typům. Jedna z mluvčích reprezentuje tvrdou feministku, která nemůže samce ani cítit, jejím opakem je macho, který „samicemi“ opovrhuje. Ke slovu se dostane i sociopat, jenž se společnosti straní, nebo naopak jedinec, snažící se o duchovnější život. Konference působí ospale a vystihuje onu únavu z blahobytu, zatímco počítadlo myší populace na plátně se nezadržitelně blíží nule.

O české společnosti

Skrze svá představení se Havelka pokouší nahlédnout povahu současné české společnosti a typizovat její jednotlivé „sociální bubliny“. V devadesátých letech, kdy společnost působila s výjimkou bojůvek neonacistů a zatvrzelých totalitárních komunistů celistvě, to vypadalo, že kráčíme vpřed k budování demokracie. Po necelých třiceti letech se ale zdá, že většinu tvoří lidé lhostejní, xenofobní a vzpomínající na báječná léta československé verze totality. Ve *Společenstvu vlastníků* se protagonisté, zatímco se zbavují svých povinností, nechávají okrádat – a v *Myším ráji* se vymírající myši spokojí s tím, že obhájí vlastní status, aniž by proti společnému konci cokoli udělaly. Ti, kdo se pokoušejí řešit reálné problémy, jsou překřičeni těmi, kteří hlásají banality. Ani v takovémto sdíleném domě, ani v další verzi myší kolonie lépe nebude.

Vosto5: Společenstvo vlastníků. Námět, scénář a režie Jiří Havelka, dramaturgie Martina Slůková, scéna Antonín Šilar, kostýmy Andrea Králová, hrají Zdeněk Mucha/Jano Sedal, Andrej Polák, Renata Prokopová, Hana Müllerová, Ondřej Bauer, Lenka Loubalová, Halka Je. Třešňáková, Petr Prokop, Ondřej Cihlář, David Dvořák, Zdeněk Pecha, Anna Kotlíková, Patrik Holubář, Václav Poul, Franta a Eda Prokopovi. Masarykovo nádraží (společenský sál), Praha. Premiéra 7. 10. 2017, psáno z reprízy 2. 3. 2018.

Jiří Havelka, Martina Slůková, Marta Ljubková: Experiment myší ráj. Režie Jiří Havelka, dramaturgie Marta Ljubková, Martina Slůková, scéna a kostýmy Dragan Stojčevski, zvukový design Martin Tvrďý, video design Jaromír Vondrák. Hrají Lucie Juříčková, Taťjana Medvecká, Petra Kosková, Diana Toniková, Lucie Valenová, Vladislav Beneš, Jan Bidlas, David Prachař, Ondřej Bauer, Michal Bednář. Národní divadlo, Nová scéna, Praha. Premiéra 26. 5. 2016, psáno z reprízy 5. 3. 2018.

Ďáblova hudba

Bluesový mýtus mezi akademickým bádáním a turismem

Faustovský příběh bluesového zpěváka Roberta Johnsona, který údajně na jedné z mississippských křižovatek upsal duši ďáblu výměnou za hudební talent a slávu, je jedním ze zakladatelských mýtů moderní populární hudby. Jeho kulturněhistorický rozměr se stal předmětem odborné diskuse. Komerční potenciál legendy zužitkoval turismus.

MARTIN MEJZR

Zakořeněnost legendy o paktu bluesmana Roberta Johnsona s ďáblem je dána především oblíbeností, kterou si příběh získal v šedesátých letech, když černošská hudba naplno pronikla do popkultury. Značný podíl na tehdejšímu zájmu o blues měla i kompilace Johnsonových písní ze třicátých let *King of the Delta Blues Singers*, která vyšla v roce 1961 u Columbia Records. Coververze jeho písní na sebe nenechaly dlouho čekat, známá je třeba skladba *Crossroads* od skupiny Cream. Johnsonův mytický význam o desetiletí později ještě utvrdila náhlá úmrtí rockových ikon, jako byli Jimi Hendrix, Janis Joplin nebo Jim Morrison, kteří stejně jako Johnson – mnohými považovaní za předchůdce rock’n’rollu – zemřeli v sedmadvaceti letech. Postavou ďábla či satana je navíc historie rockové hudby doslova prošívaná. Jak ukazuje bádání hudebních nadšenců i akademická diskuse posledních desetiletí, romantičnost a mysteriózní síla Johnsonova mýtu se sice nezakládá na skutečnosti, ovšem dobové okolnosti vzniku a rozšíření legendy jsou i tak velice zajímavé.

Johnsonův příběh neunikl pozornosti hudebních publicistů, muzikologů, historiků ani kulturních antropologů se zájmem o blues či černošskou kulturu a jejich výzkumy odhalily množství dlouho skrytých a zřejmě i cíleně opomíjených souvislostí, jež legendu stavějí do nového světla. Ukazuje se například, že příběhy o setkání či rozmluvě s ďáblem nebyly v černošské hudbě první třetiny 20. století ničím ojedinělým. Jak ukazuje hudebník a akademický badatel Adam Gussow ve své nedávné práci *Beyond the Crossroads: The Devil and the Blues Tradition* (Za křižovatkami. Ďábel a bluesová tradice, 2017) na rozboru více než 125 bluesových písní z dvacátých a třicátých let, rámoval motiv satana jakýsi symbolický prostor pro vyjádření osobních postojů i kolektivní zkušenosti spojené s historií otroctví, segregace a společensko-ekonomické marginalizace.

Bůh křižovatek

Ke zmíněné historické zkušenosti je ovšem třeba připočít i vnitřní problémy černošských komunit v překotném vývoji moderní společnosti. Například označení bluesové hudby za „devil’s music“ není pravděpodobně dílem bílých Američanů, ale pochází z prostředí černošských církevních kruhů, které blues spojené se světskými požitky vnímaly jako „pekelnou“ hudbu. Svou roli hrál i původně haitský kult voodoo, vycházející z přírodních náboženství západní Afriky. Jednou z významných okultních figur byl Legba nebo také Esu Elegbara, trickster, který byl dle kosmologických představ černošské mytologie tvůrcem jazyka, prostředníkem mezi lidmi a duchy a rovněž i bohem či strážcem křižovatek. Jak vidno, romantický příběh Roberta Johnsona tak v sobě nese stopy a sedimenty, které vypovídají o pozici černošské kultury v dávné i méně dávné historii USA.

Přidáme-li k těmto znalostem nové poznatky o některých událostech z kusé Johnsonovy biografie, ukáže se, že celý slavný příběh není nic než fikce. Přesto aureola Johnsonova mýtu stále nese plody. I když po úspěchu černé hudby v průběhu šedesátých let, který byl úzce propojen s emancipačním étosem a rasovým porozuměním, přišly dekády reaganovského nacionalismu, restaurace konzervatismu a kultu ekonomického profitu a černou otázku zatlačily do pozadí, jedním z trvalých důsledků kulturních změn byl zvýšený zájem o místa „dalekého jihu“ (deep south) spojená s historií blues. Kromě návštěv hudebních nadšenců, folkloristů a badatelů se v mississippské Deltě začali

objevovat také hudební turisté pachtící se za „autentickými“ zážitky z míst, která znali jen z gramofonových nahrávek.

Konzumace Delt

Mnoho místních obyvatel využilo tento trend jako možnost vykročit ze života poznamenaného rasovou segregací, chudobou a existencí na společenské periferii. Snahy o rozvoj lokálního turismu se přitom propojily s úsilím o ochranu kulturního dědictví a podporu mezirasového dialogu. Na konci sedmdesátých let a v průběhu let osmdesátých tak vznikl základ turistické infrastruktury i různá lokální sdružení, bluesové festivaly a muzea. Týká se to především větších měst, jakými jsou Clarksdale či Greenville. Již v prvních letech tohoto nového turistického ruchu bylo ovšem zaděláno na nesváry spojené se snahami přivlastnit si bluesovou historii za účelem co největšího výdělku.

V průběhu devadesátých let i prvního desetiletí nového milénia se z bluesové kultury na jihu USA stal průmysl se vším všudy. Vlivem

Ďábel v praxi

Základem bluesového turismu je důraz na silné příběhy spojené s konkrétními lokalitami a jejich historií. Turistické brožury, panely muzejních expozic i rozličné suvenýry se přitom opírají o několik základních symbolů, legend a zavedených stereotypů. Kromě líčení mississippské Delt coby „domova“ blues či jakési „pravlasti“ veškeré populární hudby se jako vděčný pochopitelně ukázal i mýtus o paktu Roberta Johnsona s ďáblem, uzavřeném na křižovatce uprostřed mississippské pustiny. Nejasnosti ohledně místa, kde se toto setkání mělo udát, pochopitelně spustila lavinu aspirací různých měst a městeček nabídnout turistům tu pravou křižovatku.

Nejvehementněji se do boje o přivlastnění legendární křižovatky vložilo mississippské město Clarksdale, které si jako sídlo několika institucí spojených s blues uzurpovalo výsadní právo (dokonce potvrzené guvernérem) na copyright „The Crossroad“. Na průniku highway 61 a highway 49 tak byl v roce 1999

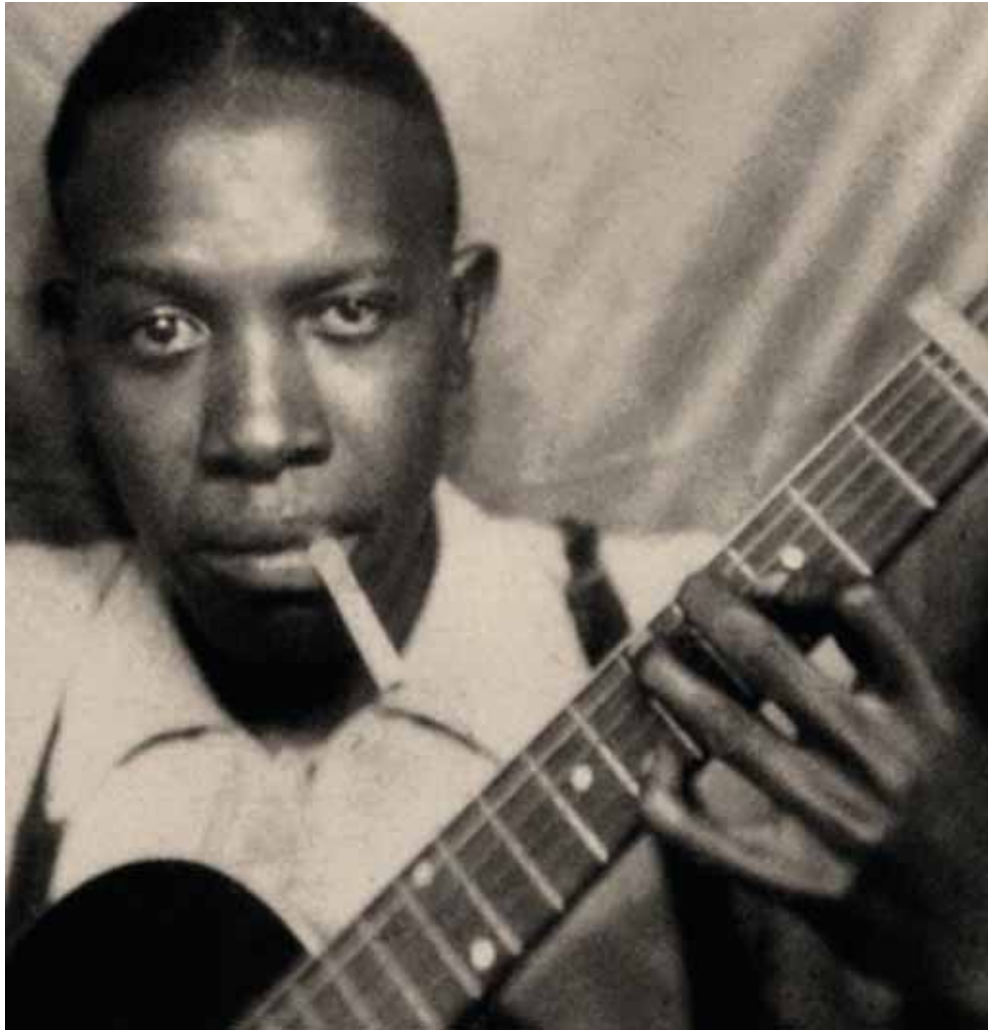

- 4 / 5 / **DISASTROUS**
SILK FLUEGGE

СТР
- 8 / **PANORÁMA**
KLÁRA HUTEČKOVÁ A KOLEKTIV

DERNIÉRA
- 12 / 13 / **EVERYWHEN**
FERIENČÍKOVÁ, JÚDOVÁ, TIMPAU
- 16 / 17 / **DIE RACHE**
HANDA GOTE RESEARCH AND DEVELOPMENT

STUDIO ALTA
- 24 / 25 / **SHADOW MEADOW**
JAN MOCEK
- 28 / 29 / **TANEČNICE A ZPĚVAČKA**
GOLDENRUSH

Robert Johnson. Foto americansongwriter.com

bluesového revivalu se na počátku devadesátých let zvýšil i zájem neamerických turistů. Vznikla například přímá letecká linka z Amsterdamu do Memphisu, která turistům usnadnila cestu do slavných bluesových barů na memphisské Beale Street, ale i putování na další místa spojená s mississippským blues. Místní komunity a dobrovolné spolky jsou ovšem pomalu zatlačovány profesionálními podnikateli i státními institucemi. Do turistické infrastruktury se zapojují stále nové lokality a projekty – například mezistátní síť pamětihodností Mississippi Blues Trail nebo třeba B. B. King Museum, vybudované v roce 2008 za 15 milionů dolarů.

Popularita Johnsonovy legendy nicméně není zapříčiněna pouze rozvíjejícím se turistickým průmyslem, ale také uvedením celovečerního filmu *Crossroads* (1986), který faustovsko-bluesové téma reprodukoval. Svou roli rovněž hrálo vydání nového souboru Johnsonových nahrávek v roce 1990, tentokrát pod názvem *The Complete Recordings*.

vztyčen sloup, na jehož vrcholu je umístěna skulptura znázorňující tři modré elektrické kytary. Jak ale dokazuje Adam Gussow v již zmíněné historické studii, tato křižovatka v době, kdy Johnson zaprodával svoji duši ďáblu pilným cvičením na kytaru, ještě neexistovala. V půlce třicátých let se totiž místní úřady teprve přely s dopravními inženýry a státními úředníky o umístění silnice. Robert Johnson tak v místech současného pomníku mohl spatřit maximálně rozblácené příkopy a haldy šterku.

O takřka šedesát let později pak poprvé a pravděpodobně i naposledy vstoupila postava johnsonovského ďábla do justiční praxe USA. Byla totiž zmíněna v zákonu upravujícím vybudování zmíněného clarksdaleského monumentu. Gussow si v této souvislosti pokládá otázku, kdo ve skutečnosti zaprodal duši ďáblu: Robert Johnson, nebo představitel města Clarksdale ve snaze „disneyfikovat“ blues?

Autor studuje sociální dějiny.

Potřebujeme čerstvá těla

Hardcore, násilí a El Salvador

Dlouhotrvající občanská válka v Salvadoru se podepsala i na fungování poválečné hardcorepunkové subkultury. Místní scéna se dlouho utápěla v násilí a svou strukturou připomínala pouliční gangy. Postupně se z ní však stává ostrůvek pozitivní deviace uprostřed země zmítané kriminalitou.

LUKÁŠ POKORNÝ

Hardcore představuje útočiště, ve kterém se mladí mohou poprvé skutečně realizovat mimo gangy. Foto ESHC Producciones

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let vznikla na amerických předměstích jedna z nejzuřivějších a nejchaotičtějších opozic vůči statu quo. Mladí outsideri, vychováni v iluzorním ideálu středostavovské utopie, se snažili vzepřít svým pravičáckým rodičům, vzývajícím patriarchát, militarismus, konzumerismus či segregaci, a tak vytvořili hardcore. Odosobněný nihilismus postupně skomírajícího punku nahradila konstruktivní nasranost a odpor vůči autoritám, a ačkoli spousta mladých lidí nová scéna doslova zničila, dala vzniknout řadě pozitivních proudů, s nimiž se poжил nebyvalý aktivismus.

Budeme zabíjet komouše

Těžko říct, zda by se takové množství energie bylo soustředilo, nebýt padoucha, který všechno zlo ztělesňoval. Tím byl pro HC punkery Ronald Reagan, nepřítel všeho jen trochu progresivního, symbol divoké privatizace, ale i maloměšťáctví a hlavně katastrofální zahraniční politiky. Pokračování v Carterem započatém financování paramilitárních jednotek ve Střední a Jižní Americe, které za sebou zanechávaly stovky tisíc mrtvých, bylo jednou z věcí, kterou hardcore nehodlal ignorovat.

„Už nás nebaví hrát si jen mezi sebou, potřebujeme nějaká čerstvá těla!“ vzkazuje usmívajícímu se Reaganovi na letáku hardcorepunkového benefitu z roku 1983 zakrvácená useknutá hlava jedné z civilních obětí salvadorských eskaader smrti. Salvadorská občanská válka, probíhající v letech 1979 až 1992, byla pro mnohé případovou studií hrůz, které zahraniční intervence Spojených států přinášíjí místnímu obyvatelstvu. „Chcete další válku? Tak rychle do Salvadoru! Budeme zabíjet komouše,“ zpívali v roce 1984 s osobitým vtipem Reagan Youth, kteří našli inspiraci pro svůj název u Hitlerjugend. „Přál bych si být v Salvadoru, blbl bych tam se svou pistolí a vraždil chudé,“ poukazyval na brutální banalitu občanské války Jello Biafra s kapelou D.O.A. v roce 1989. O masakru ve vesnici El Mozote, nepotrestaných vrazích a vládě, která je financovala, zase pojednává stejnojmenná píseň od skupiny Screeching Weasel z roku 1993. Tímto způsobem se mezi mladým publikem šířilo povědomí o situaci v Salvadoru a pořádaly se benefiční akce pro politické organizace – například pro Frente Democrático Revolucionario, jehož ozbrojená složka bojovala proti vládním jednotkám.

Souvislosti občanské války

V Los Angeles, kam během osmdesátých let utekla spousta Salvadorců, vznikly gangy

– k nejznámějším patří MS-13 a Barrio 18 –, které měly salvadorské imigranty chránit před gangy lokálními. Mnozí ze zatčených členů byli ale deportováni zpět do vlasti, kde začali rekrutovat chudou mládež a formovat místní pouliční frakce, tzv. maras. Mnohé chudé čtvrti jsou dodnes pod jejich kontrolou. Maras mohou mladým do jisté míry nahradit rodinu a poskytnout určitou záchrannou síť. Nebezpečí totiž hrozí všude, ať už ze strany ostatních gangů, které mohou člověka zavraždit jen za to, že vkročil do špatné čtvrti, nebo ze strany policistů, kteří mladou chudinu systematicky šikanují a leckdy preventivně vězní. Navíc lidé z oblastí kontrolovaných gangy čelí sociální a ekonomické stigmatizaci – vzniká tak začarovaný kruh násilí a perzekuce, který znemožňuje jakýkoli postup v rámci společenské hierarchie.

„Násilí, k němuž docházelo za války, zůstalo v DNA salvadorských teenagerů,“ píše Beverly Bryan na webu Noisey v článku s názvem Salvadorská HC scéna rozbíjí kruh násilí, aniž by ztrácela ostrost. Prezентuje v něm hardcore v San Salvadoru jako potenciální útočiště pro mladé, ve kterém se mohou poprvé skutečně realizovat mimo gangy. Punk ani další odnože extrémnější muziky vznikající po skončení občanské války neunikly obrovskému traumatu, s nímž se země teprve začínala vypořádávat. Koncerty byly plné násilí a konflikty vznikaly kvůli sebemenším záminkám či omylům. Punk zde skutečně naplňoval heslo „No future“ a platilo to i pro hardcore.

Subkultura, jež vznikla kolem roku 1997, v zásadě kopírovala tribalistickou strukturu gangů, k níž patřila i animozita vůči ostatním komunitám. Být členem jedné crew implikovalo nenávisť k jiné, být straight edge, tedy odmítat veškeré drogy a maso, znamenalo rvát se na potkání s hardcoristy popíjejícími pivo. V důsledku chaotického násilí byla scéna na přelomu tisíciletí značně uzavřená – nikdo kromě insiderů zkrátka nechtěl mít s hardcorem cokoli společného, podobně jako o dvacet let dříve ve Spojených státech.

Pozitivní záchrana

Ryan Moore v knize *Sells Like Teen Spirit: Music, Youth Culture, and Social Crisis* (Prodává se jako mladistvý duch. Hudba, kultura mladých a společenská krize, 2009) píše, že to byly straight edge a jiné formy „pozitivního punku“, co zabránilo na začátku osmdesátých let sebedestrukci celé scény, jež byla v zajetí drog a násilí. Dodaly jí totiž přesah a přesvědčení, že o něco jde. Právě tehdy začal vzkvétat aktivismus, informovaná rebelie a DIY etika.

Podobný vývoj nastal v posledních letech i v San Salvadoru, v němž se salvadorský hardcore koncentruje. „Udržovat si pozitivní přístup, milovat své okolí a nemyslet na minulost, o tom je straight edge, o tom je skutečný hardcore,“ říká Gonzalo Pacas z Toma El Riesgo, kapely inspirované legendárními Youth of Today, od nichž převzala extrémně rychlé tempo i pozitivní filosofii. Relativně mladé skupiny jako Sentencia, Ignition, Intense nebo právě Toma El Riesgo se rozhodly navázat na pozitivní ideje amerického hardcoru, které v Salvadoru doposud chyběly. Ačkoli zpívají často o nenávisti a hrůzách, které je každodenně obklopují, akcentují primárně rodinné vztahy, přátelství a sílu kolektivu. Ruku v ruce s tímto přístupem se subkultura celkově otevřela: ve straight edge kapelách například hrají i lidé, kteří nepatří ke straight edge komunitě, a na koncertech je vítána hudba všemožných stylů.

V roce 2015 se podařilo kolektivu La Casa Tomada uspořádat Centro America Edge Fest, HC festival pro kapely ze Salvadoru, Kostariky, Panamy, Hondurasu a dalších zemí Střední Ameriky. S účastí několika stovek návštěvníků proběhly úspěšně i následující dva ročníky. Velká akce tohoto typu byla pro HC punkery ještě před pár lety něčím nepředstavitelným. Vedle toho, že násilí, které bylo dříve vnímáno jako naprostá samozřejmost, zde prakticky chybí a agrese podněcovaná rychlou a tvrdou hudbou se přetavuje v moshpit, v němž si publikum navzájem pomáhá, stojí za zmínku i fakt, že jde o akci profesionálně zorganizovanou a kapely dostávají honoráře. Kytarista Ignition Mauricio Lopez zmiňuje také pocit sounáležitosti, který uvnitř scény vzniká: „Teď si lidé uvědomují, že rvačky nikomu nepomáhají, proto ihned zakročí, když nějaká vznikne.“

Přestože americký hardcore zničil nemálo životů, podle spousty pamětníků jich několikánásobně víc zachránil. Vytvořil komunitu pro mladé outsidersy, jimž rychle se transformující společnost neměla co nabídnout. Jeho filosofie se navíc rozšířila po celém světě. I když salvadorský hardcore tvoří jen mikrosvět a celá řada mladých lidí se kvůli neustávajícímu tlaku ze strany gangů i policie pokouší ze země utéct, těm, kteří se ho snaží udržet při životě, poskytuje jednu z mála věcí, jež mají v zemi zničené válkou smysl. „Chtějí být spolu,“ říká Fran Maravilla z La Casa Tomada, „to je v takoveto společnosti strašně významné. Není tu jednoduché být sám.“

Autor je publicista a překladatel.

Angažovaná forenzní věda

Architektura jako nástroj politického odporu

Výstava Forensic Architecture ukazuje, že propojení politického aktivismu a interdisciplinárního vědeckého výzkumu je nejen možné, ale především nutné. Nové technologie v rukách mocenských aparátů si žádají nové přístupy ze strany těch, kteří jejich zvůli chtějí čelit.

MARTIN VRBA

Kurátorky Irena Lehkoživová a Sarah Nankivell připravily v galerii VI PER (pojmenované podle křížení pražských ulic Vítkova a Pernerova, kde galerie sídlí) výstavu *Forensic Architecture* s podtitulem *Architektura konfliktu*, která si klade za úkol představit některé z klíčových aktivit stejnojmenného projektu, jehož zakladatelem je izraelský architekt a aktivista Eyal Weizman. Forensic Architecture (FA) můžeme asi nejlépe charakterizovat jako interdisciplinární výzkumnou platformu, vzniknuvší v roce 2011 při Centre for Research Architecture na Goldsmiths University of London. Samotný koncept „forenzní architektury“ není podle Weizmana v zásadě ničím novým, doposud byl ale prakticky výhradně záležitostí státních aparátů, válečných strategií a politické moci, vykonávající dohled nad svým obyvatelstvem. Weizmanova invence tak spočívala především v tom, že tuto nenápadnou disciplínu postavil „z hlavy na nohy“, poskytl jí sdílený teoretický a praktický rámec a zároveň dal dohromady tým lidí, jehož činnost osciluje na pomezí akademické práce a politického aktivismu zdola.

Interdisciplinarita tady rozhodně není módní floskulí, ale zcela konkrétní a soustředěnou aplikací architektonických a urbanistických poznatků, které se vzhledem ke svému zacílení nemohou obejít například bez znalostí (mezinárodního) práva, kriminalistiky nebo balistiky. Nepostradatelným spojencem takové angažované kritické praxe je samozřejmě i široká síť novinářských a aktivistických kontaktů nebo spektrum současných uměleckých strategií. Tak je tomu třeba v případě platformy Mathemes of Re-Association, která je součástí FA a na níž se podílí srbský umělecký kolektiv Grupa Spomenik, věnující se tématu depolitizace genocidy (například masakru v Srebrenici). Z výše uvedeného samozřejmě vyplývá i to, že platforma FA je kritická vůči objektivnímu a nehodnotícímu pojetí vědy a dává přednost zaujetí jasněho politického stanoviska.

Vizualizace táborů smrti

Instalace samotné výstavy je každopádně „neinvazivní“ a nemá potřebu odvádět pozornost diváka nápaditostí instalačního provedení. Namísto toho se docela sympaticky zaměřuje na ryze praktickou stránku věci, takže celá výstava sestává z několika nástěnných videí, opatřených plakáty s doplňujícím obrazovým materiálem a vysvětlujícím textem. Další na stěnu promítané video ve vedlejší místnosti tak nepůsobí rušivě a instalace tím nechává vyznít

především obsah, který je sám o sobě dostatečně strhující. V galerii VI PER je představeno celkem pět vybraných projektů: Žijící tábory smrti (Living Death Camps, 2012–2013), což je zastřešující název pro projekty Staro Sajmište: Obrácený horizont a Omarska: Památník v exilu; Zastřelení na den Nakba (2014); Saydnaya: Za zdmi mučirny syrské věznice (2016) a Mešita v Al-Jinah (2017). Dohromady tvoří nejen reprezentativní mozaiku témat, ale zároveň i dobře ilustrují rozpětí aktivit, kterým se platforma FA věnuje.

Projekt Living Death Camps (ve spolupráci s výše zmíněným uměleckým kolektivem Grupa Spomenik) se například věnoval praxi historické paměti v kontextu dvou míst, na nichž se v minulosti vyskytovaly koncentrační tábory: Staro Sajmište pocházelo z doby druhé světové války a Omarska z období války v Jugoslávii. S pomocí laserového 3D scanu (ve spolupráci se ScanLAB Projects) a neinvazivní archeologie se jim podařilo vytvořit vizualizace těchto objektů v daných lokalitách. V případě tábora Staro Sajmište mohly být takové materiály použity proti snaze vystěhovat nové obyvatele, žijící už delší dobu v daném místě. Naopak v kontextu lokality Omarska bylo možné těchto dat využít jako argumentů pro zastavení komerční těžby za účelem uctění památky obětí.

3D modely jako politické nástroje

Ve spolupráci s Amnesty International pak tým FA dokázal na základě výpovědi pěti přeživších svědků zrekonstruovat podobu syrské věznice Saydnaya poblíž Damašku. Vytvoření 3D modelu komplikoval fakt, že vězni se po celou dobu svého pobytu nacházeli v takřka úplné tmě, která jim znemožňovala jakoukoli orientaci. Základem pro 3D model se nakonec staly zvukové vjemy, přičemž s postupným vývojem modelu si vězni byli schopni vybavovat podrobnější vzpomínky. Ukazuje se, že s pomocí současných technologií mohou „akustická svědectví“ obejít senzorickou deprivaci, jejímž cílem je mimo jiné vězně zcela dezorientovat, aby nebyli schopni vypovídat o místě svého pobytu a následně hájit svá práva. Projekt Saydnaya je zároveň součástí širší kampaně Amnesty International, která vyvíjí tlak na syrskou vládu, aby umožnila nezávislým pozorovatelům vstup do těchto věznic a detenčních center.

Naproti tomu jako standardní metoda forenzního vyšetřování může působit projekt Zastřelení na den Nakba, věnující se zabitím dvou palestinských teenagerů

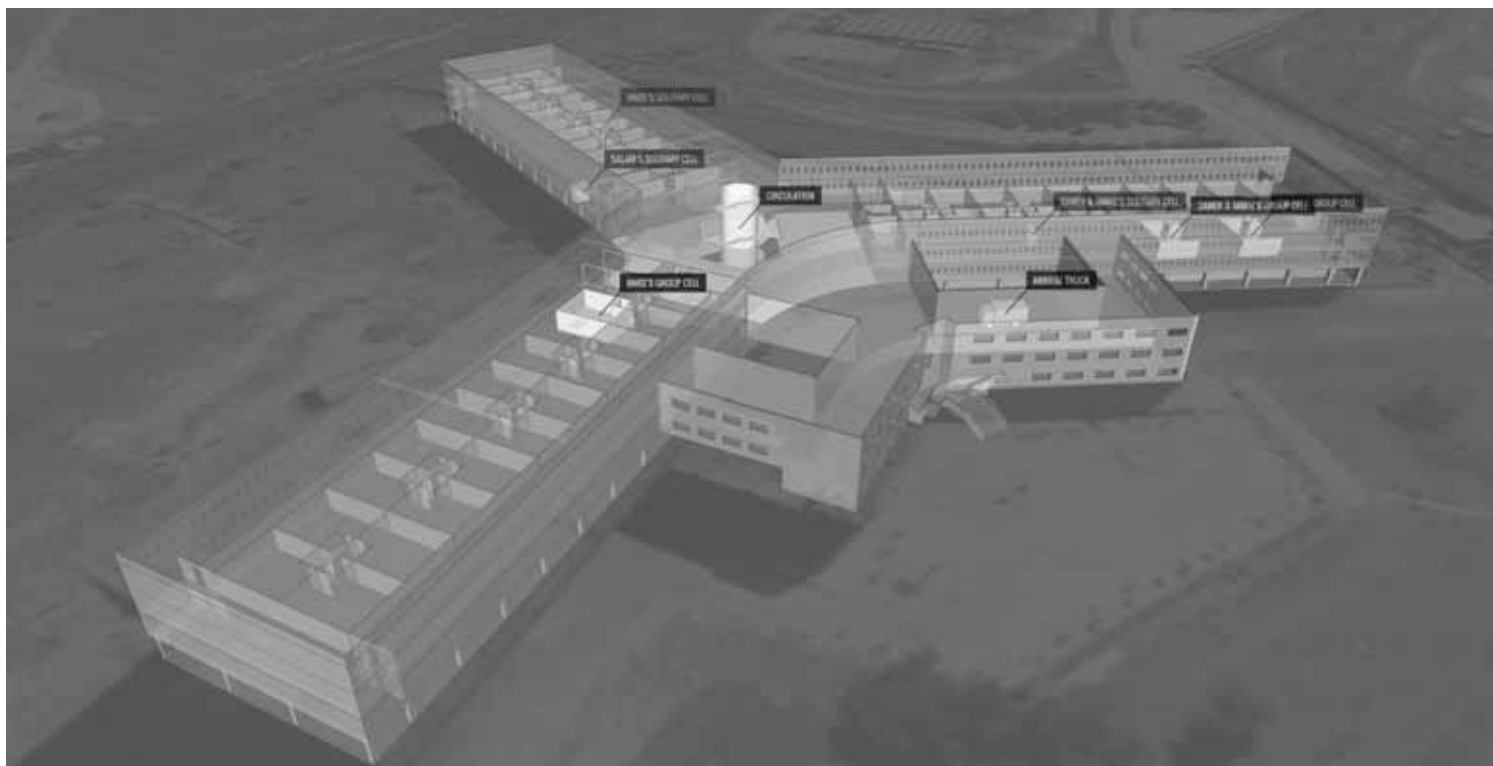
během 15. května 2014 na den Nakba, který je pro Palestince připomínkou jejich násilného odsunu v roce 1948. Během tohoto dne došlo k ostrým střetům palestinských demonstrantů a izraelských bezpečnostních složek, přičemž filmový materiál televize BBC a místní bezpečnostní kamery umožnil týmu FA zrekonstruovat, jak došlo k zastřelení sedmnáctiletého Nadeema Nawary a šestnáctiletého Mohammada Abu Dahera. Z následné balistické analýzy zbraně jednoho z izraelských policistů vyplynulo, že zcela vědomě používal ostré náboje namísto gumových projektilů a své konání se snažil kamuflovat patrně i před svými kolegy.

Jednu z „klasických“ rekonstrukcí z dílny FA pak představuje forenzní analýza leteckého útoku americké armády na syrskou mešitu v Al-Jinah. Spojené státy mylně identifikovaly mešitu jako upravené centrum lokální buňky al-Káidy a její zničení mělo za následek desítky civilních ztrát na životech. Podle místních svědků se v době amerického útoku nacházelo v budově bezmála tři sta lidí. Na základě výpovědí přeživších a tamějších obyvatel a analýzy zbylých trosků se týmu FA podařilo vytvořit 3D model zničené budovy a prokázat tak, že se skutečně jednalo o vcelku běžnou mešitu, nikoli objekt přestavěný pro účely teroristické buňky. K civilním ztrátám tak došlo především na základně chybné identifikace budovy ze strany Spojených států.

Galerie VI PER, která se obecně zaměřuje na hledání průsečíků architektury s dalšími oblastmi umělecké, politické nebo vědecké aktivity, mohla výstavou Forensic Architecture jen těžko šlápnout vedle. Je sympatické vidět, že pro Eyala Weizmana a celý tým FA představuje formát výstavy jeden z efektivních nástrojů, jak šířit povědomí o nově vznikající disciplíně forenzní architektury a jejích pozitivních dopadech v lokálních kontextech. Takové spojení mezi architekturou, uměním, politikou angažovaností a jednotlivými vědeckými disciplínami není nijak triviální a výrazně převyšuje mnoho projektů, jež ve svých snahách o interdisciplinární práci doposud spíše tápou. Zároveň podává i zprávu o tom, že prakticky jakákoli smysluplná a dlouhodobě udržitelná politická aktivita se v dnešním světě neobejde bez otevřenosti k technologickým inovacím, útoky dronů počínaje a bojem za podobu historické paměti konče.

Autor je doktorand na AVU.

Forensic Architecture. Architektura konfliktu.
Galerie VI PER, Praha, 28. 2. – 21. 4. 2018.

Rekonstrukce věznice Saydnaya. Foto forensic-architecture.org

The Last Word

Ateliér intermedií Pavla Sterce

Padesát tisíc zrcadel, seřazených v kruhové formaci, trpělivě upíná své pohledy na boiler solární věže izraelské elektrárny Ašalim v Negevské poušti. O čistotu jejich zraku se zatím starají Palestinci, ale jednoho dne je nahradí dron. Tato monštrózní stavba byla konečnou destinací poutě ateliéru intermédií pod vedením Pavla Sterce, která se uskutečnila v roce 2017. Spojnicí cesty, vedoucí od Tel Avivu přes Hebron až k termosolární high-tech elektrárně, byla hra: všech šestnáct účastníků si na začátku vylosovalo jeden pojem, který v náhodných dvojicích a skupinkách postupně shluovali do společných významů až k centrální „rtěnce“, jež homeopaticky zahrnuje všechny předešlé pojmy. Výsledkem se stala videoinstalace, jejíž sémantické paprsky utvořily kruhovou formaci Ašalimské elektrárny.

**Filip Cenek
Dana Dvořáková
Andreas Gajdošík
Tomáš Hlaváček
Fatima Khaledová
Petr Nápravník
Monika Rygálová
Adam Smrekovský
Pavel Sterec
Jiří Elíša Slovák
Jonáš Svoboda
Barbora Šimková
Laura Trenčanská
Viktoriya Tselych
Tereza Vinklárková
Vojtěch Vlček**

Připravili Martin Vrba
a Petra Hlaváčková

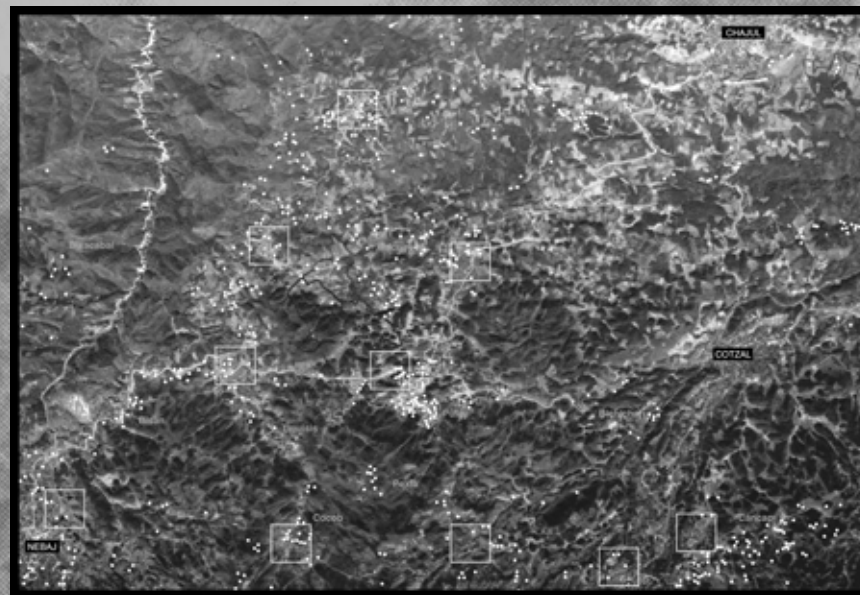
Forensic Architecture / Forenzní architektura

GUATEMALA: OPERACE SOFIA

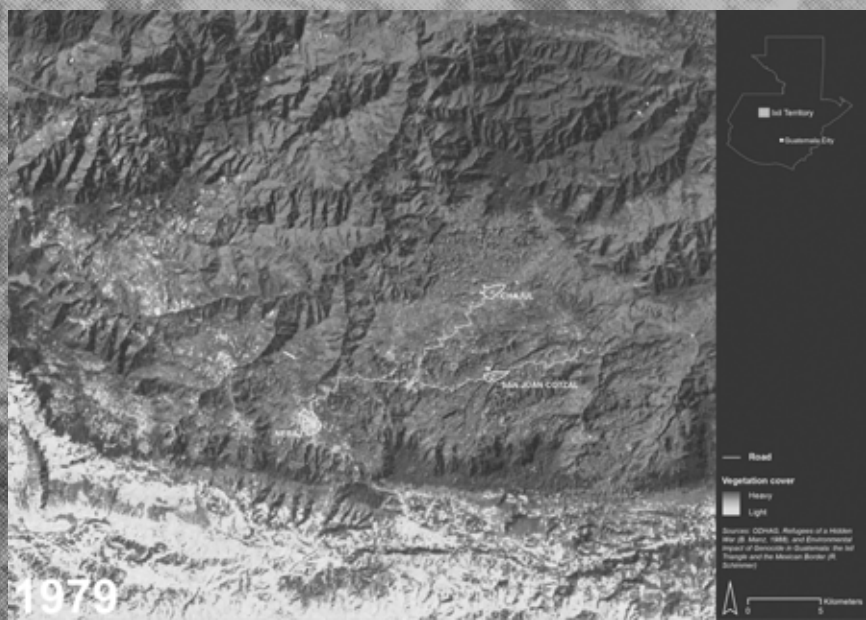
Environmentální násilí a genocida v ixilském trojúhelníku

Násilí způsobené guatemalskými státními bezpečnostními silami – vojenskými i civilními milicemi – na ixilských Mayích v regionu El Quiché v západní Guatemale mezi lety 1978 a 1984 je podle Guatemalské komise pro objasňování historie (Guatemala's Commission for Historical Clarification – CEH) „aktem genocidy“. Genocida však nemusí být vždy jen zabíjením lidí. Součástí vojenské strategie může být i „environmentální násilí“, tedy ničení přírodního a obytného prostředí.

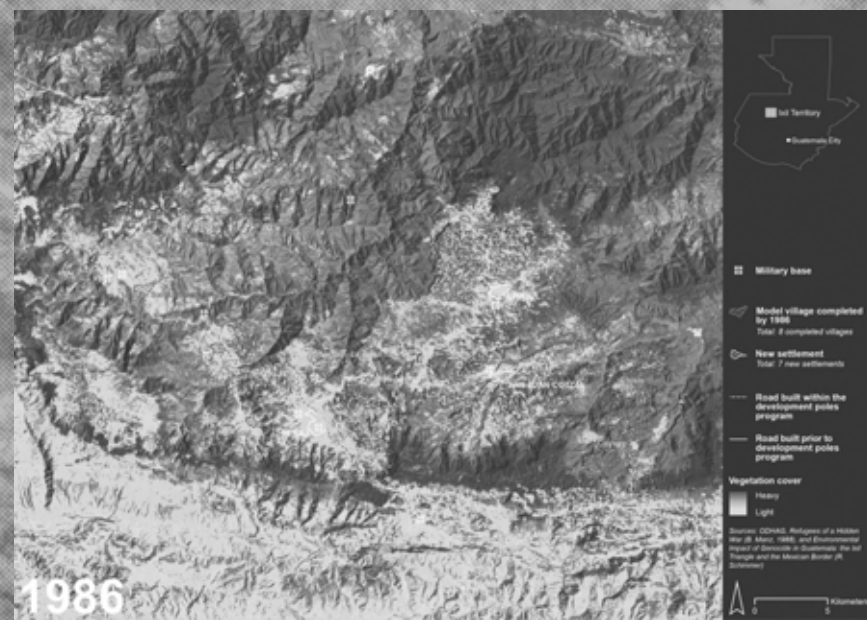
V rámci našeho vyšetřování jsme se pokoušeli pochopit dotčené životní prostředí nejen jako místo konfliktu, ale také jako prostředek k jeho vyprávění. Tento výzkum byl součástí zprávy prokuratury k trestnímu řízení ve věci genocidy spáchané na ixilském lidu. Náš materiál byl použit v sérii guatemalských soudních procesů, včetně obnoveného procesu s bývalým diktátorem Efraímem Ríosa Montou u Státního guatemalského soudu a u Meziamerického soudu pro lidská práva.

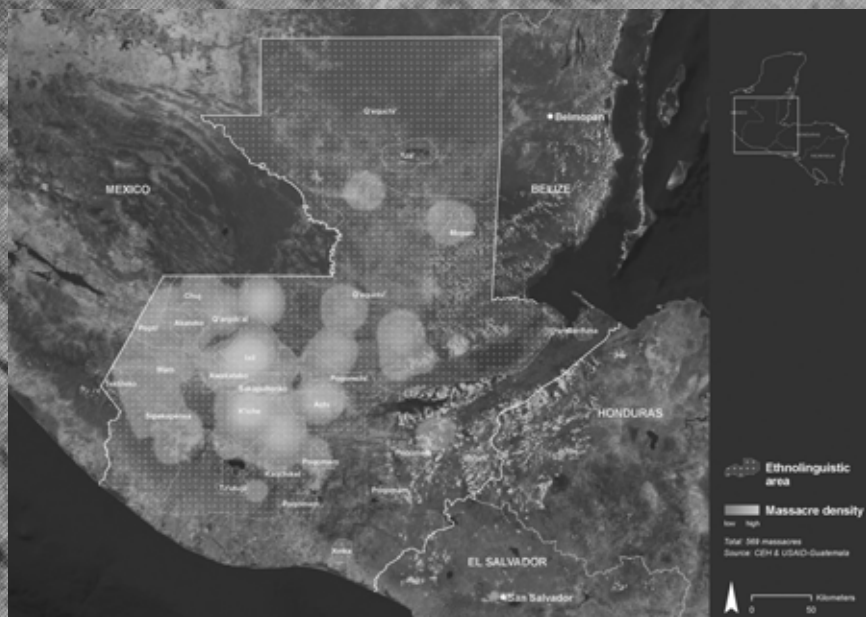
Hustota osídlení v „ixilském trojúhelníku“. Mayské vesnice byly rozptýleny v úrodných údolích mezi horskými svahy. Světlé body na tomto obrázku označují umístění jednotlivých domů v roce 1964, před začátkem vojenského tažení. Čtverce označují polohu nových osad a modelových vesnic, do nichž byly koncentrovány všechny původně rozptýlené domácnosti. Pomocí této územní reorganizace, kterou použila guatemalská armáda, byla ixilská populace soustředěna do urbanizovaných zón, čímž byl radikálně narušen původní způsob tamního života.

Analýza Normalizovaného diferenčního vegetačního indexu území Ixil na satelitních snímcích z let 1979 a 1986, zachycující dopad genocidy. Tmavě šedá barva označuje bohatou vegetaci, světlá vegetaci oslabenou.

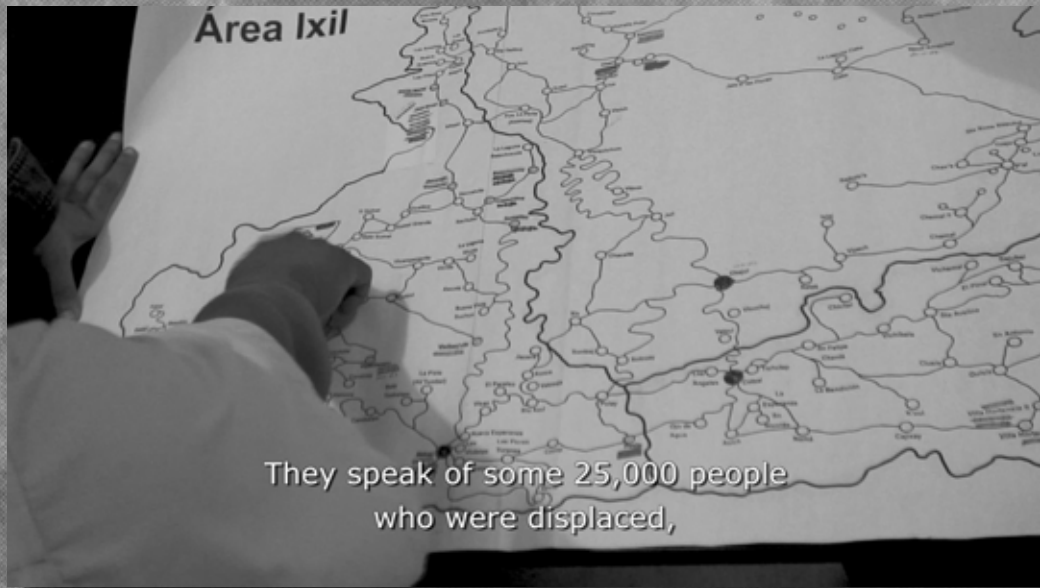
Zřetelně se zde projevují dva trendy: zvýšené odlesnění v oblastech okolo hlavních měst (zničení lesa proběhlo zároveň s ničením vesnic) a nárůst vegetačního pokrytí v severních oblastech (zřejmě zarůstání opuštěných polí).

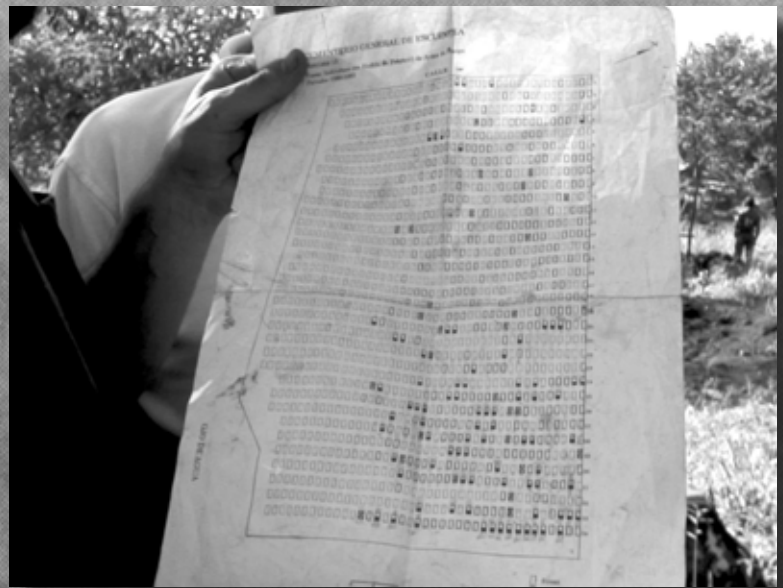
Mapa znázorňující hustotu masakrů, evidovaných Komisí pro objasňování historie pod správou Organizace spojených národů, během šestatřiceti let občanské války. Oblast s největší intenzitou se překrývá s územím obývaným ixilskými Mayi.

Letecký pohled na modelovou vesnici Acul, do níž byli odsunuti ti, kdo přežili masakry. Zdroj: Magazín guatemalské armády Polos de Desarrollo y Servicios (Střediska rozvoje a služeb), 1984

Forensic Architecture a Paulo Tavares

Mapa umístění neoznačených hrobů, v nichž byly pohřbeny oběti občanské války. Hroby byly odkryty Guatemalskou nadací forenzní antropologie (FAFG) na hřbitově ve městě Escuintla ve střední Guatemale. Foto Paulo Tavares a Eyal Weizman

Odkrývání utajených hrobů na hřbitově ve městě Escuintla. Foto Paulo Tavares a Eyal Weizman

Na tomto částečně vyčištěném pozemku zarostlém trávou stával dřevěný dům. Na levé straně fotografie lze rozpoznat avokádovník, známku někdejšího obydlení pozemku. Obec Xolcuay, území Ixil, 2013. Foto Paulo Tavares

Forensic Architecture (FA) je výzkumná agentura se sídlem na Goldsmiths University of London. Provádíme pokročilý architektonický a mediální výzkum pro potřeby mezinárodních prokurátorů, organizací pro lidská práva a skupin bojujících za environmentální právo.

Identifikace mrtvých pomocí DNA v laboratoři Clyde Snow, město Guatemala, listopad 2011. Foto Paulo Tavares, Eyal Weizman

Jde také o vznikající akademický obor této univerzity, který se zabývá získáváním a prezentací architektonických důkazů – budov, urbánního prostředí a jejich mediálních reprezentací.

www.forensic-architecture.org

Spiritualita antiimperialismu

Pro mnohé státy Latinské Ameriky jsou USA neotřesitelnou totalitou, která určuje jejich kulturní, ekonomické i politické směřování. Dá se šíření „pax americana“ odolávat návratem k podstatě Ježíšova učení, které by v rozporu se současným kultem individualismu a úspěchu hájilo slabé a malé?

JON SOBRINO

Impérium a imperialismus působí dojmem mrtvých slov, ale skutečnost je vzkrísila. Dnes při popisu vysávání velké většiny tohoto světa nestačí mluvit o útisku a kapitalismu. Globální Sever a nadnárodní korporace si tento svět podrobily způsobem dříve neslýchaným, což obzvláště platí o Spojených státech – impériem naší doby jsou právě ony.

Vtiskují svou vůli celé planetě, s nezměrnou mocí, vedeny patosem vítězství, ve všech oblastech reality a všemi prostředky: ekonomii, která se neohlíží na *oikos*, mocí zbrojařského průmyslu i jeho produktů, bezohledným a nespravedlivým obchodem, ničením životního prostředí... Tím zdaleka nejhorším je, zdá se, celoplanetární znečištění ovzduší, jímž se živí lidský duch: exaltace individualismu a osobního úspěchu jako nejvyšších forem realizace lidské bytosti a užívání života zbavené odpovědnosti jako něco, co stojí mimo diskusi a bez ohledu na prostředky (do té míry, že nějaký sportovec, herec nebo zpěvák může vydělávat tolik, kolik činí rozpočet některé subsaharské země).

To vše je děsivé a impérium přesto hlásá, že je dobré, aby svět fungoval právě takto. Má to být dobrá zpráva, *eu-angelion*, příchod konce dějin, *eschaton*, globální vesnice, *basilea tú Theú*. Lidská bytost má štěstí, že může žít právě v tomto světě, a impérium má od Boha svěřen úkol bránit jej a rozšiřovat. Toto impérium se netváří jako teokracie, ale přesto je založeno na náboženských kategoriích. Jako božstvo se i ono těší výlučnosti a statusu

poslední reality. Proti akumulaci moci v jeho rukou nelze namítnout, že směřuje k likvidaci slabých, neboť tato skutečnost je vyjádřením božské skutečnosti a nástrojem, který garantuje jeho přítomnost ve světě. Tak jako božstvo i impérium nabízí spásu, jejíž výsostnou formou je příjemný život. Vyžaduje ortodoxii a kult a především, jako Moloch, žádá o oběti, kterými se udržuje naživu. A chudí tohoto světa? Těm zbývají leda drobky pro Lazara.

Ničemnost a nestoudnost tohoto impéria vyvolává děs. Vystává otázka: „A co máme dělat my?“ Odpověď dal Pedro Casaldàliga při představování ročenky Agenda Latinoamericana 2005: „Na utiskovatelskou politiku jakéhokoliv impéria nejlépe platí osvobozující politika Království!“ Obsah, teorii a praxi této politiky osvobození konkretizovali jiní. My jsme se, v souladu s požadavky Agendy, soustředili na antiimperiální spiritualitu, tedy na dech, impuls či ducha, který lidské bytosti motivuje k boji proti impériu a k jeho přeměně v království bratří.

V globalizovaném světě

Impérium je nástrojem Zlého, Šelmou, které drak podle 12. a 13. kapitoly Zjevení postoupil svou ničivou moc... Tak jako Zlý sám i ono má povahu vraha a z toho plyne, že prvním aktem ducha je soucit a milosrdenství. S obětmi je třeba solidarizovat a bránit je odhodlaně a vynalézavě až do konce. Tento duch osvobození a mučednictví se v Latinské Americe vyskytuje velmi hojně – a nachází se rovněž u mnoha soucitných jednotlivců, jichž se dotkl uvnitř Šelmy samé. To vše je obecně známo a stačí se o tom zmínit. Proto budeme analyzovat jiné dimenze antiimperiálního ducha. Začneme tedy:

Zlý je „lhář“ a tváří v tvář zásadní lži impéria je prvním skutkem ducha demaskování, cvičení v upřímnosti vůči skutečnosti. Tato upřímnost není nijak snadná, neboť zlo se ukrývá a snaží se tvářit jako svůj protějšek. Impérium se vydává za dobrodince, ochránce dobra. V dnešní době mu do plachet věje příznivý vítr i díky krachu socialismu a globalizaci, proto se na tomto místě zdržíme u stručné analýzy.

Unáhlený entuziasmus, který se rozšířil po pádu Berlínské zdi, vzbudil klamný dojem, že radikální zlo zmizelo ze světa. Nikdo neočekával budoucí velkolepé vojenské střety, ačkoli vítězný blok neotálel s přípravami na války o ropu, vodu, koltanové rudy... Úkolem přeživšího mocenského bloku bylo garantovat prosperitu ostatním zemím hojnosti a přislíbit stejné dobro i těm chudým. A Spojeným státům připadlo podniknout kroky k ustavení trvalého míru, ze kterého se stala *pax americana*, následovnice *pax romana* a řecké *eiréné*. Nešlo o mír jakožto usmíření a sbratření, vyjádřený slovem *šalom* – takový mír nenastal a nikdo se ani nesnažil předstírat, že by se tak stalo. Úkol ustavit tento mír byl v každém případě na Spojené státy uvalen vůli mnohých a bez diskuse. Pokud by byl založen dobře, stala by se z nich benevolentní supervelmoc. Nebyl důvod k tomu, aby se proměnily v tyranské impérium. Nenastala však ta první, nýbrž druhá situace; impérium nicméně plulo s větrem v zádech.

To vše se stalo zároveň s nástupem globalizace, kterou její obhájci ovinuli zářivou aureolou evangelia. Jazyk chápe její existenci jako nespornou a potvrzenou – ať se mluví o čemkoli, vždy se k tomu přidá dovětek „v globalizovaném světě“. A mocnosti tento svět prezentují jako něco dobrého a spásného, přestože rozpoznávají určité problémy.

Představa „globalizace“ je příbuzná představě „impéria“ – obě označují totalitu, určitou harmonii v rámci lidstva nebo alespoň určitý řád vítězí nad chaosem a k tomu ještě centrum plodící pozitivní skutečnosti. Zastánci globalizace prokazují impériu službu, když

na ně převádějí její reálné či předpokládané přínosy.

Přítomnost pravého Boha

Ovšemže ne všichni sdílejí tento pohled. *Ustavení, anebo dobývání světa?* – tak zní titul jedné knihy o globalizaci, jež vznikla v pracovní skupině Cristianisme i Justícia v Barceloně roku 1998. A ještě ostřeji k nám hovoří teolog Jürgen Moltmann, když s moudrostí sobě vlastní prochází staletími vývoje na Západě: „Pole mrtvých, obětí dějin, které jsme viděli, nám znemožňují zastávat jakoukoli ideologii pokroku a jakékoli nadšení pro globalizaci. Pokud lze výtobytků vědy a techniky užít k anihilaci lidstva (a to, co lze, se jednou jistě stane), je obtížné radovat se z vynálezu internetu či z technického vývoje v genetice.“ Skutečnost, že impérium podporuje globalizaci, tedy nijak nesvědčí v jeho prospěch.

Co z toho plyne pro spiritualitu? Proti impériu je třeba vytvořit ducha boje za lásku k jeho obětem. A protože nepřítel se ukrývá, prvním účinným krokem antiimperiální spirituality musí být jeho demaskování. To spočívá v upřímnosti vůči skutečnosti, která ovšem není ani trochu evidentní, a to ani pro pokrokově smýšlející. Konkrétněji řečeno, musíme ve svém myšlení znovu připustit to, o čem se v minulosti (a často velmi špatně) hovořilo jako o „prvotním hříchu“. Jako lidské bytosti nejsme schopni překonat své hříšné sklony, přestože se může stát leccos dobrého. Ani pád Berlínské zdi, ani pokrok internetu či biogenetiky žádným způsobem nezaručují zrušení poroby a imperiálního útlačku.

Jelikož však to, co se ukrývá v jádru, není nic jiného než modla, proti impériu je třeba postavit skutečného Boha. Pro křesťana je Bohem Ježíš. To je občas potřeba říct na rovinu. V dnešní době nemáme ve zvyku takhle mluvit, často ani v některých křesťanských kontextech. Ale pokud se při srážce s impériem nemůžeme vyhnout odkazům k božské sféře, je přitom třeba zpřítomňovat pravého Boha. Tak o tom hovoří monsignore Óscar Romero: „Nikdo nezná sám sebe, dokud se nesetkal s Bohem. Proto je na světě tolik služebníků modly vlastního ega, tolik uctivačů falešných bohů. Nesetkali se s pravým Bohem, a proto dosud neznají svou opravdovou velikost“ (10. února 1980).

„Jediným Bohem je Bůh.“ Není jím ani císař, ani impérium. Omyl v tomto bodě, ať už z pozice víry či sekularismu, má ty nejvážnější důsledky. Zdůrazňování tohoto bodu může pragmatikům všeho druhu připadat směšné, ale antiimperiální spiritualita nemůže opomíjet svou vlastní teologii. Stejně tak se nemůže spokojit jen s božením model, ale v určitém momentu se musí pozitivně vrátit k teologickému uvažování.

Evangelická kontrakultura

Imperialismus jde ruku v ruce s geopolitikou. Přináší vůdce, které si (víceméně nevyhnutelně) podmanil, egoistické zájmy kapitálu a také excesivní porobu lidských společností. Tak se ustavuje osud – život, nebo smrt, humanita, či dehumanizace – pro celé země. Proti tomuto globálnímu imperialismu je očividně třeba bojovat. A jednu ze současných realizací tohoto boje představuje hnutí sjednocené heslem „jiný svět je možný“.

Ale imperialismus lidskými bytostmi den za dnem postupně proniká i jinak: svody (pro jednotlivce) a klamem (pro většinu) takzvané americké kultury, *american way of life*. Ta člověku nutí dvě velmi mocné životní vize: individualismus jako svrchovanou formu bytí a úspěch jako konečné potvrzení smyslu vlastního života. Nabízejí nám je (a přímo nám je nutí) jako to nejlepší, co v dějinách lidstva vzniklo. A na druhou stranu, bratrství, soucit a služba představují sekundární kulturní produkty, které se

Brněnský

LUNA PARK

aneb divadlo ke kávě

5–25 / 4 / 2018

www.brnensky-lunapark.cz

fb brnensky-lunapark

inzerce

Jak čelit z pozice křesťanské víry globální mocnosti?

Bec Cranford-Smith: Radikální Ježíš, 2015

těší toleranci, ale nikdo je nepropaguje. Trvat na nich spíše než na těch prvně jmenovaných není „politicky korektní“. Rovnost francouzské revoluce, nemluvě o bratrské komunitě z evangelí, vyšla z módy. V Afghánistánu a v Iráku nezáleží na Afgháncích a Iráčanech a v Africe nezáleží vůbec na nikom. A vrcholem toho všeho je jejich svádění prostřednictvím kultury „dobrého života“, již je třeba obětovat vše, i kdyby to patřilo ostatním lidem, a kvůli které je relativizováno nezměrné utrpení planety. Impérium produkuje také duchovní znečištění. Vzduch, který oživuje ducha, najednou dusí, ucpává póry a nese jed.

Podrobení se takovému způsobu života a jednání je radikálně protievangelické, a křesťan mu proto musí čelit z hlediska „Ježíšova způsobu bytí“. Impérium předstírá, jako by naší iluzí bylo jíst, pít, zpívat, sledovat sport a bavit se tak, jako se to děje na jeho straně. Proto je třeba postavit proti němu jídlo a pítí v společného stolu, hudbu, která vytváří obecnství a radost, ne jen pouhý *entertainment*, sport konaný se skromností, bez donebevolajících finančních nákladů, jako soutěž uvnitř jedné rodiny. Tak vypadá každodenní aplikovaná antiimperiální spiritualita. A v současné situaci k ní patří i obrana určitého „nacionalismu“, správně pochopeného a reflektovaného jako právo na odlišnost. Obrana dobrého Božího stvoření, jak se jeví v rozdílných lidských společenstvích, tradicích, kulturách i náboženstvích.

Tváří v tvář vnucené kultuře je třeba udržovat spiritualitu založenou v kontrakturních rysech Ježíše samého. Před několika lety jsme to shrnuli následovně: „Na Ježíšovi bylo šokující jeho milosrdenství a zásadní důležitost, kterou mu přiřkl. Pod ním ani nad ním není nic a z hlediska této vlastnosti se definuje pravda Boží i bytostně lidská. Šokující byla jeho upřímnost vůči skutečnosti a jeho vůle k pravdě, jeho soud nad situací utlačovaného množství a úzké skupiny utlačovatelů. Jeho schopnost být hlasem lidí, kteří žádný hlas nemají, a volat proti těm mocně znějícím. Šokovala

i jeho reakce vůči této realitě: ochrana slabých i jasné pojmenování a odmaskování utlačovatelů. Šokovala Ježíšova věrnost, napřena k tomu, aby upřímnost a spravedlnost vydržely až do konce, bez ohledu na vnitřní krizi a vnější pronásledování. Šokovala Ježíšova svoboda k zehánání i ke zlořečení, k tomu, aby sobotu světil v synagoze, anebo aby ji docela ignoroval – svoboda sloužící nakonec k tomu, aby nic nestálo v cestě konání dobra. Šokovalo, že Ježíš vítal hříšníky i lidi z okraje, sedal s nimi ke stolu a slavil s nimi, a radoval se z toho, že se právě jim může zjevit Bůh. Šok působily Ježíšovy zázraky – jen skromná znamení nadcházejícího království – i jeho utopický horizont, objímající celou společnost, celý svět i dějiny. Nakonec na Ježíši šokovalo to, že věřil v dobrého a blízkého Boha, kterému říkal „Otče“, a přitom věrně sloužil Otcí, který zůstal Bohem, mystériem, se kterým nelze manipulovat.“

Tak mohou dost dobře vypadat základní rysy antiimperiální spirituality. Ukazují k tomu, co z nás i v tragických situacích činí lidské bytosti – ejhle, člověk (J 19,5) – a co z lidstva činí rodinu. Právě tak lze zničit imperiální aroganci prohlášení „jsem římský občan“ (Sk 22), které s sebou nese pohrdání druhými.

Pohoršení ze spásy zdola

Proti impériu je třeba bojovat co nejrozmanitějšími způsoby a křesťané by se neměli vyhýbat ani práci na antiimperiální teorii, ani vytváření sociálních a politických sil, které impériu čelí či se je snaží postupně rozvrátit, a dokonce ani účasti ve spravedlivých revolucích, jak se již v běhu dějin stávalo. Tou cestou však nyní nepůjdou. Co se týče bojových prostředků, které by byly specifitější křesťanské, jsou „absurdní“, na první pohled dokonale „neúčinné“, ale podobně jako kámen padající z hory v Danielově vidění mohou roztlouci hliněné nohy velkých říší (Dn 2,32–35). Tyto „kamínky“ představují velké křesťanské skutečnosti, ačkoli jsou skandalózní a považované za neužitečné. Jejich podpora tvoří součást

antiimperiální spirituality. V první řadě proto, že lámou tu nehlubší logiku impéria, podle níž vychází spása jen z dominance a moci.

Základní antiimperiální teze zní, že osvobození vychází od obětí impéria, což však vůbec není očividné, často ani v rámci oficiální církve. Je zjevné, že adekvátně užívaná moc je k podlomení moci impéria a k jeho zničení nutná. Ale čistá moc nikdy nepřináší osvobození hodné lidských bytostí. Biblicko-křesťanská tradice, hluboce poučená ve věci osvobození a dynamiky, která k němu vede, nezačíná u obrazu moci. Spása a svoboda přicházejí ze strany slabých a malých – od neplodné stařeny, od nepočetného lidu Izraele, od žida na okraji společnosti... Slabí a maličci tu stojí v centru procesu osvobození. Sami tento proces vykonávají, nejsou jen jeho adresáty. Utopie představuje odpověď na tužby těchto lidí, ne těch mocných. Jejich slabost vyjadřuje nepodmíněnost spásy, vede pryč od hybris, která neustále žádá výsledky.

Tato tradice spásné slabosti prochází napříč Písmem. Ve Starém zákoně se objevuje tajemná postava trpícího služebníka Hospodina, který není jen „chudý“ a „maličký“, ale stává se přímou „obětí“. A právě tento služebník je Bohem vyvolen k tomu, aby přinesl spásu. K pohoršující slabosti se tak přidává bláznovství obětí. „Pouze díky obtížnému aktu víry je zpěvák Písně služebníka (Iz 53) schopen objevit to, co se před očima historie jeví jako zcela protikladné,“ řekl správně kněz a filosof Ignacio Ellacuría v Salvadoru. Ale toto bláznovství rovněž projevilo svou účinnost ve světě, mezi chudými: „Všechna krev mučedníků prolitá v Salvadoru a v celé Latinské Americe vůbec nevede ke ztrátě odvahy či zoufalství, ale naopak našemu lidu vdechuje nového ducha k boji a novou naději.“

Společně s touto fundamentální tezí můžeme co nejstručněji vyjmenovat další, o nic méně skandalózní, ale stejně křesťanské a důsazné, které působí jako malé kamínky vedoucí k pádu impéria.

Království Boží přijde jako civilizace chudoby, v protikladu vůči civilizaci bohatství,

neoživující a nelidské. Odtud pochází naléhavá nutnost kritizovat prosperitu, jež bývá obvykle beze vší dialektiky oslavována, přestože je do značné míry dehumanizující, neboť vytváří na jedné straně bohaté hodovníky a na druhé Lazary (L 16,19–31). Existenci impéria nelze obhájit jen z toho, že generuje prosperitu.

Nejvyšší autoritu na této planetě mají ti, kteří trpí, aniž by se mohli odvolat k nějakému tribunálu. Odtud pochází nutnost kritiky či alespoň podezřívavosti rovněž vůči demokracii – jak dnes postrádáme staré „mistry podezření“! Demokracie v nejlepším případě pomáhá občanovi a právě v něm nachází zdroj moci, podivuhodně neochotná však je postavit se po bok trpícího ani jej neshledává legitimním a autoritativním. Existenci impéria tedy nelze obhájit ani na základě pouhého odkazu k demokracii – a tím méně k demokracii „light“, zprofanované a s omezenou suverenitou.

Překonání nekritické adorace veškerého dialogu a všech projevů tolerance, které nedoprovází alespoň špetka dialektické konfrontace a odhalení útisku a dominance. Existenci impéria nelze obhájit ani tím, že umožňuje dialog a tváří se, jako by naslouchalo podrobeným lidským komunitám.

Překonání vyděračského tvrzení, že politická polarizace vycházející z antagonismu ovládaného množství a vládnoucí skupinky znemožňuje správu státu. Existenci impéria nelze obhájit jenom tím, že garantuje správu celého světa.

Nakonec: vést boj na poli jazyka vytvořeného a kontrolovaného mocí. Nenechat si vnutit definici toho, co je terorismus, co je mír, mezinárodní komunita, civilizace. V jádru všeho je nenechat si vnutit definici toho, co znamená lidství.

Království dobrého

Ježíš mluvil o světě uspořádaném milostivou dobrotou Boží, ne vyděračskou berní mocí impéria. To je obecně známo. Plyne z toho, že bychom my křesťané měli takřikající niterné jednat proti impériu a ve prospěch království. Tak se můžeme dotknout své vlastní esence. Nakonec zmíním jen dvě záležitosti, které se týkají dnešních křesťanů.

Tě první si skvěle povšiml José Comblin. Současný imperialismus Spojených států staví před křesťany problém, který trvá odjakživa, ale v současnosti se ostře vyjevil. V Asii a Africe je „křesťanství“ synonymem „Západu“ (s několika čestnými výjimkami). V současném světě tudíž více než miliarda lidských bytostí, muslimské národy, vidí v prezidentu Bushovi zároveň reprezentanta Západu i křesťanství. Tak se z křesťanské misie, vedené v duchu dialogu a sbratření, nikoli jako lovení duší, stává velmi obtížný úkol. Kdo má moc přesvědčit je, aby ty dvě věci neztotožňovali, když vidí, jak se impérium, Bush a jeho společníci, ostentativně modlí k Ježíši a ignorují ty z křesťanů, kteří jim odporují, včetně Jana Pavla II.? Dokud trvá toto impérium, bude velmi obtížné ohlašovat Ježíšovu dobrou zvěst.

Ta druhá by měla být známější, ale obecně se ignoruje, i uprostřed moře nových svatořečení, které nás zaplavuje. „Jestliže ho propustíš, nejsi přítel císařův“ (J 19,12). A Ježíše zabili proto, že nebyl přítelem impéria. Každý může snadno usoudit, že Ježíš nebyl přítelem císařovým jen na základě všeho dobrého, co přinesl na svět. V Latinské Americe byly tisíce přátel chudiny a Boha, ne impéria a jeho Caesara. Od nich máme svůj život. A oni sami na sobě ukázali lépe než kdokoli jiný, co má znamenat tato antiimperiální spiritualita.

Autor je jezuitský kněz a teolog.

Ze španělského originálu **Espiritualidad del antiimperialismo**, publikovaného v roce Agenda Latinoamericana (2005), přeložil **Matouš Jaluška**. Redakčně kráceno.

Jak čelit automatizaci práce?

Základní nepodmíněný příjem přestal být papírovým konceptem a jeho pilotní zavádění se chystá v mnoha zemích světa. Pozornost momentálně přitahuje hlavně finská varianta, která již déle než rok probíhá. Jaká jsou její specifika, jak došlo k její realizaci a jaké výsledky lze očekávat?

TOMÁŠ UHNÁK

Globální společnost se potýká s různorodými starými i novými formami sociálních nerovností. Které jejich příčiny souvisí s proměnou pracovního trhu a které v této oblasti považujete za nejvýznamnější? Aktuálně nejzásadnější problém je rychlá transformace pracovní síly a technologií, která se odehrává na všech úrovních výroby – od zemědělské přes průmysl až po odvětví služeb. Všechny oblasti jsou čím dál více automatizovány a zároveň v nich subjekty čelí konkurenci na globální úrovni. Tyto masivní změny pak ovlivňují to, jak lidé nakupují, jednají a žijí, ale třeba i jejich představy, s jakými příjmy mohou počítat do budoucna. Situaci zhoršuje lhostejnost ze strany stávajících státních struktur sociální péče, které byly vyvinuty v průběhu uplynulých desetiletí a strnuly v téměř mumifikované podobě, vyvinuté pro řešení dávných problémů. Současná podoba sociálního státu neodpovídá ani dnešním, natož budoucím potřebám.

Lze předvídat, jak se bude vyvíjet naše představa „práce“?

Idea práce má téměř romantický základ – práce je pro lidi osobní záležitost, něco, s čím se identifikují. Dnes ale není vázána na jednu dosažené vzdělání a u málokterého zaměstnání se předpokládá, že v něm vydržíte padesát let. Identita s ní spojená se rozměňuje a nabývá jiné podoby. Něčeho srovnatelného jsme byli svědky, když se oslabovala zemědělská výroba a lidé se stěhovali do měst. Dnes vůbec netušíme, jak bude práce vypadat za padesát nebo sto let. Ale pokud budou procesy automatizace pokračovat, zvláště identita mnoha lidí, kteří vykonávají repetitivní nebo manuální práci, bude silně ohrožena a již se to děje. Je však možné, že vymizí nebo se změní dokonce i intelektuální zaměstnání. Umělá inteligence bude možná jednou tak rozvinutá, že stroje budou schopné vykonávat například i funkce politika či novináře. Musím být ale skeptický vůči tvrzením, že práce přestane existovat, protože lidé si vždycky najdou něco, čím se budou moci se svými fyzickými a duševními předpoklady zabírat. Celá tato situace nás tedy nutí přemýšlet o nových způsobech, jak lidem zaručit určité jistoty.

Práce ve skutečnosti kvůli automatizaci překvapivě úplně nemizí, v jejím důsledku vzniká mnoho nových míst ve službách. Jsou ale mizerně placené, mají charakter brigády a vyžadují po pracujících čím dál větší flexibilitu. Co s tím?

Možná ještě výraznější než samotná automatizace je dnes působení globalizace výroby, outsourcing výroby do levnějších zemí – důsledkem jsou snižující se mzdy. To samo o sobě přispělo k nerovnosti a ke snížení životních standardů. Reálné mzdy střední třídy ve většině západních zemí téměř půl století stagnují. To, že se míra částečných úvazků a pružné pracovní doby zvýšila, vyvolává obavy. Dalším závažným problémem je to, že produktivita automatizovaných procesů není rovnoměrná, protože i malé pokroky v robotizaci nebo nějaký vynález na ni mohou mít obrovský dopad. Bohatství se tak může snadno soustředit na jedno místo, do rukou konkrétní společnosti nebo země, která pak zaujme vedoucí postavení na trhu při zavádění nových výrobních způsobů. Například Amazon právě otevřel svůj první fyzický obchod ve Spojených státech, kde nejenže nemájí pokladny, ale nemají tam nic jiného než police plné věcí, a jakmile s vybraným produktem odejdete, automaticky se vám odečte platba z kreditní karty v kapse. Tomu je těžké konkurovat.

To vede k spíše filosofické otázce o hodnotě práce. Dokážete si představit, že bychom v důsledku pokročilé automatizace sdíleli zdroje a soustředili se více na volnočasové a kreativní aspekty našeho společenského soužití? Jsem velkým fanouškem anarchisty Boba Blacka, který už v roce 1985 napsal esej The Abolition of Work [Zrušení práce]. Pokud zrušíme práci a nahradíme ji volnočasovými nebo tvůrčími aktivitami, činnostmi, kterou si sami volíme a kterou nebudeme dělat, protože musíme, ale protože chceme, je to pozitivní. Zrušení negativní stránky práce je prospěšné a automatizace nám v tom může pomoci. Otázka ale nestojí, zdali je to dobře, ale kdo požívá výhod z probíhajících změn. Dokonce i nezaměstnaní by měli těžit z vyšší produktivity výrobních procesů, levnějších produktů a z hladšího běhu ekonomiky. Společnosti, jako je Amazon, nabízejí levné produkty, které jsou relativně kvalitní, ale aby se spotřebovávaly, musí mít lidé zdroj příjmů. Problém není to, že se ztrácejí pracovní místa, ale to, že společnosti jako Amazon na automatizaci vydělávají nejvíce.

Jednou z nejčastěji zmiňovaných možností, jak tyto nerovnosti řešit, je zavedení základního (nebo také všeobecného) nepodmíněného příjmu. Jak se liší od sociálních dávek?

Myšlenkou základního nepodmíněného příjmu je poskytnout všem občanům nebo obyvatelům pravidelnou platbu, která pokryje jejich základní potřeby tak, aby měli nezbytné prostředky na živobytí za všech okolností, bez ohledu na to, jaká je jejich životní situace. To se liší od současného systému sociálního zabezpečení tím, že nezáleží na libovůli úředníků a jejich představě o něčí potřebě, ale nárok na něj má jednoduše každý. Lidé, kteří ho ve skutečnosti nepotřebují, pak zaplatí na daních o něco více. Je to jen jiný způsob, jak vydat peníze, které už ze státní kasy vydáváme, a zaručit, že všichni budou mít finanční jistotu i v té nejchaotičtější době.

Myšlenka základního nepodmíněného příjmu je celkem stará, ale do populárního diskursu vstoupila až v posledním desetiletí. Co na ní začalo být tak přitažlivého?

Upřímně si myslím, že to má co do činění s nepopíratelným zklamáním z dalších existujících alternativ reagujících na změny, o nichž byla řeč, a s frustrací, že systém zůstává při starém. Existují pouze částečná řešení, například co se týče sociálních jistot a zaopatření lidí. Sledujeme vzestup populismu a popularity radikálních řešení. Hodně lidí je nespokojených a masová frustrace se zhmotňuje v pouličních protestech. Spousta záležitostí typu hnutí Occupy je projevem touhy po nových řešeních, a přitom některá, jako nepodmíněný příjem, zas tak moc nová nejsou. Lidé je musí jen začít brát vážně.

Ve Finsku tento koncept prosazovali především Zelení, nicméně byl začleněn do programu současné středopravé vlády a poté spuštěn jeho pilotní program. Proč se to vláda, v jejímž čele stojí předseda Strany středu, milionář Juha Sipilä, rozhodla zkusit?

Na to jsou dvě různé odpovědi. Z hlediska historie nejde o čistě levicovou myšlenku, byla podporována lidmi z nejrůznějších zázemí, včetně ekonomů a filosofů různých ideových směrů. I uvnitř samotných Zelených ji dlouhodobě podporovalo středopravé křídlo. Ale lze ji brát i jako doklad existence určité schopnosti dohodnout se bez ohledu na stranická rozdělení. Je ovšem nutno dodat, že v současné vládě jsou tři strany a z nich

pouze jediná otevřeně vystupuje ve prospěch základního příjmu.

Jaké je pozadí politického prosazení pilotního programu? Finsko bylo v evropském kontextu kvůli dlouhotrvající otevřené veřejné diskusi o základním příjmu jedinečné. Zelení s tím začali před deseti lety a dnes tento koncept podporuje více než polovina občanů Finska. Obávám se ale, že nadšení finského premiéra postupně vyprchalo – zažil se základním příjmem krátký román, který se teď chýlí ke konci.

Kdo se podílel na návrhu pilotní studie a jak to celé probíhalo?

Vláda zveřejnila výzvu k účasti na experimentu a odpověděla na ni spousta vědců z nejrůznějších univerzit, výzkumných institucí i vlivných think-tanků. Vedením projektu byla vybrána veřejná instituce Kela a byla jí poskytnuta velká míra autonomie. Její zástupci si k navržení designu experimentu najali rozsáhlou skupinu odborníků a odvedli při zvažování různých modelů skvělou práci. Bohužel jim vláda ve skutečnosti do důsledků nikdy nenaslouchala, takže se jejich možnosti provést experiment značně ztížily. Konečný výsledek je tedy sice založen na expertize, ale postrádá preciznost, jakou bychom si přáli.

Kdo byl zařazen do pilotního projektu?

Vláda vybrala z celé země skupinu dvou tisíc náhodně zvolených nezaměstnaných lidí a zároveň vyloučila lidi mladší 26 let a starší 56 let. Doporučení odborníků přitom znělo, aby experiment proběhl v malém městečku, kde by účinky základního příjmu zažívala celá komunita. Vláda však rozhodla jinak, takže se kvůli tak malému vzorku netestovaly dopady velkého rozsahu. Experti navíc chtěli tento experiment spustit nejen s nezaměstnanými. Zásadní by bylo pozorovat, jak základní příjem působí na pracující s částečným úvazkem, studenty, podnikatele. Tyto i další věkové, profesní a třídní skupiny lidí byly z experimentu vynechány.

Proč se vláda rozhodla experimentovat v tak malém měřítku?

Obávali se, že by to stálo příliš, a také proto, že tomu vlastně úplně nevěřili. V současnosti se dokonce od základního příjmu odklánějí k jeho protikladu: mají v plánu zpřísnit stávající sociální dávky. V podstatě se snaží jen přijít s různými způsoby, jak šetřit peníze. Dokonce se ani neřídí výsledky vlastních experimentů a názory svých odborníků.

Jak dlouho má experiment trvat a kolik peněz lidé dostávají?

Lidé dostávají 560 eur měsíčně, což se shoduje s podporou, kterou by stejně obdrželi. Vedle toho opravdu chudí lidé mají i nadále nárok na příspěvek na bydlení. Dohromady tak mohou obdržet asi 900 eur měsíčně, což je stále hluboko pod úrovní průměrných příjmů. Je to asi čtvrtina. Program má trvat dva roky, začalo se v lednu 2017 a skončit má letos v prosinci. Původním plánem bylo, že experiment bude v určitém okamžiku rozšířen, ale nyní je jasné, že se rozšiřovat nebude, ukončí se a vláda dá přednost klasickým programům podpory v nezaměstnanosti, které jsou v dnešní době pohromou západního světa.

V tisku se již objevilo, že finský experiment vedl u příjemců ke snížení stresu, větší snaze při hledání práce, poskytl více času realizovat podnikatelské plány. Do jaké míry to můžeme brát vážně? Zahraniční tisk usiloval o získání nějakých předběžných závěrů, proto se objevily rozhovory s několika lidmi, kteří byli do programu

S Ottou Lehtem o finském experimentu s nepodmíněným příjmem

Otto Lehto. Foto Tomáš Uhnák

zahrnutí, z vědeckého hlediska to ale nemá valnou hodnotu. Avšak už teď je jasné, že lidé velmi ocenili, že základní příjem dostanou, neslyšel jsem o nikom, kdo by si stěžoval. Opravdu doufám, že výsledky budou shromažďovány a vyhodnoceny smysluplným způsobem. Naštěstí pro nás je Finsko natolik byrokratická země, že lze tušit, že údaje budou velmi komplexní. Na vyvozování závěrů je však brzy.

Podle ekonoma Guye Standinga, jednoho z neaktivnějších obhájců nepodmíněného příjmu, by měl tento koncept sloužit především prekariátu, protože to je část společnosti, která je nejvíce ohrožena nerovnostmi. Základní příjem by jim pomohl ke stabilitě a svobodě se vědomě rozhodovat. Souhlasíte s tím, nebo se na to díváte jinak? Částečně souhlasím, ale myslím, že pojem prekariát je trochu problematický. Standing chce vytvořit třídní vědomí založené na prekariátu, ale mám pochyby, jestli vůbec prekariát funguje jako třída. Situace mnoha lidí je nejistá. Souhlasím s ním v tom, že flexibility může být příliš a že nezajištěnost práce a příjmů má za důsledek prekariatu. Přitom lidé, kteří jsou v nejisté situaci, jsou ti, kteří by měli dostat nejvíce. Na druhou stranu si říkám, že lidé, kteří jsou součástí prekariátu, mají alespoň nějaký volný čas. Lidé, kteří jsou zaměstnáni na plný úvazek, si také zaslouží základní příjem. Stejně jako kdokoli jiný.

Standing by asi neřekl, že mají volný čas, pravděpodobně by řekl, že dělají práci,

kteřá za práci není považována: neustále se ucházejí o nárázovou práci, vyplňují dotazníky na pracovním úřadě, reagují na pracovní nabídky. Nemít práci přece nemusí znamenat mít kvalitní volný čas. Souhlasím, na druhé straně ale tvrdit, že dělám důležitou práci, jejíž hodnotu nikdo nedoceňuje, může být jen sebeklam. Kdo ví, či práce je ta skutečně důležitá. Jednou z výhod základního příjmu je právě to, že nerozlišuje mezi činnostmi pro společnost prospěšnými a neprospěšnými. Základní příjem je vůči smysluplné práci svým způsobem agnostický.

Kritika tvrdí, že základní příjem si nemůžeme dovolit. Jaké zdroje by mohly být použity pro financování základního příjmu? Finský experiment ukazuje, že v podstatě lze prostě čerpat peníze, které už byly vynaloženy na nezaměstnané, a jen změnit podmínky čerpání. Ale když mluvíme o udržitelnosti a cenové dostupnosti základního příjmu, jsme velmi opatrní, v jaké výši ho stanovit. Každý udržitelný model základního příjmu předpokládá také daňovou reformu. Hlavní argument základního příjmu spočívá v tom, že nejprve lidem důvěřujete. Ale pokud se prokáže, že mají jiné zdroje příjmu a pracují, měli by přiměřenou část základního příjmu zaplatit. Dokud lidé mohou být produktivní, měli bychom je motivovat k tomu, aby byli produktivní, a částečně se to děje i mzdami. Základní příjem by tak podle mne měl být nastaven na dostatečně nízkou úroveň, aby lidé měli stále důvod pracovat alespoň na částečný úvazek,

aby jejich úroveň příjmů byla dostatečná k tomu vést příjemný život, a nikoli jen přežít. Možná by ale v dlouhodobé perspektivě, jak rád říká politický ekonom Philippe Van Parijs, měl být zvýšen na maximální udržitelnou úroveň, ale pak je také potřeba mluvit o tom, co to znamená.

Nejedná se nakonec prostě o sdílení zdrojů a společných statků?

Pro mě to je jeden ze základních morálních důvodů, proč by měl být nepodmíněný příjem zaveden. Světové zdroje nejsou sdíleny spravedlivě a vylučují většinu lidí z podílu na výrobních prostředcích, což je nemorální. Každý by měl mít nárok na základní podíl na světových zdrojích.

Finská odborová organizace (SAK) vystupuje otevřeně proti základnímu příjmu, tvrdí, že je „zbytečný a nehospodárný“ a že lidé budou po jeho zavedení pracovat méně. Co k tomu odbory vede?

Pokud by se v nějaké zemi odborové organizace postavily na stranu základního příjmu, dost by mě to překvapilo – oponují mu nejen ve Finsku, ale i v Německu, Francii nebo Velké Británii. Odbory totiž reprezentují zavedenou pracovní sílu, která spíše bojuje za stávající pracovní místa, než aby se snažila přemýšlet o tom, jak se přizpůsobíme flexibilitě na trhu práce, globalizaci a podobně. Lidé mimo odborové svazy, bez zaměstnaneckého poměru nebo za hranicemi země je nezajímají. Na druhou stranu si myslím, že odbory zaručují hájit – přinejmenším ve finském případě

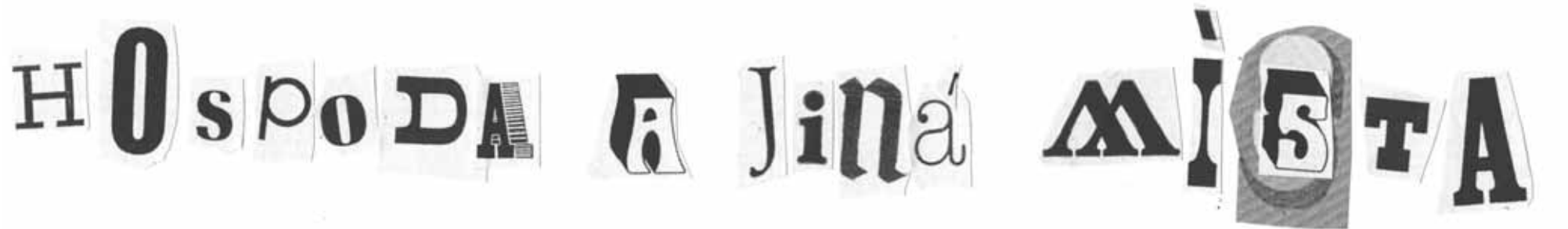
– současný systém sociálního státu, protože ho pomáhaly vytvořit. Základní příjem chápou jako konkurenční systém. A konečně mají na starosti miliardy eur ve fondech a nechtějí, aby jim ty peníze zmizely.

Byl jste předsedou finské odnože organizace Basic Income Earth Network (BIEN). Jakou roli hraje BIEN ve finském pilotním programu a jaké další experimenty, které bychom měli pozorně sledovat, na světě probíhají? BIEN je globální organizace s pobočkami v mnoha zemích, jejímž nejdůležitějším úkolem bylo spojit aktivisty a vědce z celého světa, sledovat všechny experimenty, které se dějí, a koordinovat je. Finská pobočka neměla žádnou oficiální úlohu při navrhování finského pilotního programu; BIEN do těchto procesů ostatně obvykle nijak přímo nezasahuje. Někteří lidé, jako například Guy Standing, se podíleli na navrhování pilotních programů třeba v Indii, ale hlavní rolí BIEN je šířit kvalitní výzkum a podávat expertní rady politikům nebo komukoli dalšímu, kdo chce naslouchat. Jsme zastřešující skupinou pro každého, kdo má zájem o základní příjem – ať jsou to vědci, politici nebo aktivisté. Kromě finského programu existují pokusy vyzkoušet základní příjem ve Skotsku, Kanadě, Ugandě a Keni nebo v Oaklandu v Kalifornii.

Vnímáte to, že finský pilotní program nebude dále rozšířen, jako nevyužitou příležitost? Experiment nebyl úplným selháním, protože ukázal, že je ekonomicky proveditelný. Výsledky sice dosud nemáme, ale vynaložené prostředky byly malé, což znamená, že jeho rozšíření na úroveň celého státu nevyžaduje obrovské zdroje. Dokázalo se, že tento model lze použít, aniž by vytvářel pro společnost velké problémy. Přestože provedení experimentu není ideální, ukázalo se, že svět se zavedením nepodmíněného příjmu neskončí. Lidé, které znám z konsorcia Kela, jsou opravdu zklamaní vládou – v médiích otevřeně říkají, že vláda program potopila. Výsledkem tohoto experimentu však nemělo být, že něco zásadního odhalíme, protože už experimenty v šedesátých a sedmdesátých letech v USA a Kanadě neprokázaly žádné masivní dopady. Smyslem tohoto experimentu je připomenout lidem, že nepodmíněný příjem není nic nemožného. Prostě chybí jen politická vůle a základní znalosti o ekonomickém pozadí základního příjmu. Hlavní výzvou bude koncentrovat politickou vůli a zpochybnit mylné představy, které lidé o nepodmíněném příjmu mají.

Z angličtiny přeložila **Marta Martinová**.

Otto Lehto (nar. 1984) získal titul MA v sociální a morální filosofii (2015) na univerzitě v Helsinkách. Jeho doktorský výzkum na King's College London se pohybuje v průniku filosofie, politiky a ekonomie. Byl předsedou finské pobočky organizace pro nepodmíněný základní příjem BIEN, působí ve finské straně Zelených.

Většina básní ze sbírky **Hospoda a jiná místa salvadorského básníka Roqueho Daltona (viz autorův profil na s. 7) bud’ vznikla v pražských hospodách, anebo pojednává o tom, že je nutné „z těchto míst zmizet, jak jen to bude možné, jinak hrozí, že budeme mít blondaté děti se Zdenami a Janami, ztloustlí vinou obrovských řízků, chlupatých broskví a jahod se smetanou“.**

O bolestech hlavy

Je krásné být komunista,
i když to způsobuje četné bolesti hlavy.

A komunistická bolest hlavy
je bolest historická a ta
neustoupí před žádnými analgetiky,
ale jedině před uskutečněním Ráje na zemi.
Takhle to je.

Za kapitalismu nás bolí hlava
a chtějí nám ji utrhnout.
V boji za Revoluci je hlava
bomba se zpožděnou roznětkou.

V socialistickém budování
si bolest hlavy plánujeme
a nemáme jí nedostatek, právě naopak.

A komunismus bude, kromě mnoha jiných věcí,
aspirín o velikosti slunce.

Revizionismus

Ale ne vždycky.

Protože
například
na Macau
je opium
opiem lidu.

Společenské bytí určuje společenské vědomí

Podzimní zvony kladou překážky prvnímu
sněhu.

Jako by kostelník byl démonem
starým slaměným paňácou který má věčně
hořet.

Smutek způsobuje kašel
a když si nebudeš dávat pozor miláčku
ze života se ti stanou dny *Annie malého sirotka*
jeden dlouhý nárek mezi tlustochy.

Ach vždyť já jsem funkcionář
nejmenší komunistické strany na světě
která se pokusí udělat svou revoluci bez tisíců
mrtvolek
jinak bychom ochromili vyhlídky našeho
zemědělství
tou spoustou hrobů.

A jako by to nestačilo
i ty mi teď odepíráš to málo co mi ještě zbývá
naprosto logicky říkáš „teď nechci“
jenže mně je zima právě teď
a všímám si toho prázdna po vlasti
která mě dřív hladívala na prsou.

Nenávidím tvoje modré šaty
tvé spodní prádlo plné nastražených pastí
všechno co přede mnou skrývá tvoje sladké
zahanbené hýždě
tvá prsa z bílého kamene
stvořená pro ústa dospělých dětí
tvé břicho to mé zápraží kde si můžu hrát
s cínovými vojáčky
pod dohledem dokonale smyšleného slunce.

(...)

Jaro v Jevanech

Oboupohlavní barvy, učiněná Patagonie číhají-
cích barev, hostitelky pochybností, nepropust-
né vůči sebevětší žádostivosti, organizované
divoké, k sežrání jako japonská avantgardní

symfonie doprovázející sluneční svit, který tě
probouzí z té nejdelší milostné noci.

Ptáčkové nemají strach z Oswalda Barreta
ani ze mě – dost možná si nás pletou se dvě-
ma dělníky z pražských masokombinátů. Ba
naopak, štěbetají nám nad hlavami valčíky jak
od vesnické kutálky, takže se hanbíme (han-
ba Hanbě!) za křik našeho tropického ptactva,
za skřehotání hejna papoušků, za zvuk raně-
ného sokola v období chladu, který zní jako
lupnutí pohlavku.
„Pivo v šest ráno člověku neudělá dobře,“
říká nám Jindra a klade před nás kouřící pohá-
ry. Nacházíme se tedy v nebezpečném místě.
Jako bychom říkali v hodině večerních čer-
vánků (i když na ně ještě zdaleka není pomyš-
lení, pořád ještě si ceníme vsí obezřetnos-
ti): „Celkem vzato je život krásný.“ Zrovna
včera, po diskusi o tom, jak těžké sexuál-
ní bříme si s sebou nese moderní literatu-
ra, jsme navštívili vepřín. Veterináři v bílých
havelcích vyšetřovali obrovitá růžová zví-
řata úctyhodnými, a přitom dojemnými ste-
toskopy, a žádali nás, ať nemluvíme hlasitě.
Už před vchodem nám dali přes ústa rouš-
ky z gázy, abychom v tomhle přepychovém
chlívkou nenechali své osobní bacily. Bylo nám
řečeno, že místo je vzdálené dokonce i od sil-
nic a železničních tratí, protože jakýkoli vněj-
ší ruch vepře nesmírně děsí, způsobuje u nich
ztráty na váze a může jim přivodit infarkt. Ješ-
tě nikdy jsem neviděl prasata, ze kterých by
čišelo takové zmrdství.

Jsou to živoucí šunky, celé pokryté strašidel-
nými modravými žilkami, stejně jako Monsi-
gnore Francisco Castro Ramírez, nedostižně
zpučný biskup východní provincie mé vlasti.
Oswaldo Barreto ze sebe náhle a bez upozor-
nění vyrazil ten nejpronikavější ryk, na jaký
si za posledních pět let vzpomínám. A roz-
hostil se zmatek, jak by řekl jeden spisovatel
z Hondurasu – hlavně proto, že vepři zača-
li vykazovat příznaky úzkosti, ze kterých se
brzy vyklubalo cosi jako kolektivní astmatic-
ký záchvat. Veterináři vylekaně pobíhali sem
a tam a náš průvodce, vzteky doslova nepří-
četný, řekl Oswaldovi: „Tady je ticho záko-
nem.“ „Jenže já jsem zvyklý křičet,“ opáčil;
„jsem z Venezuely.“ „Doma jez, co máš, a v cizi-
ně, co ti dají,“ odpověděl sice lidově, ale nikoli
bez důrazu průvodce. „Když vy přijedete do
Venezuely, taky vás nenutíme, abyste křiče-
li,“ prohlásil Barreto neochvějně, než jsem ho
odtud odvedl (tedy spíš vystrkal). Málem jsem
se pozvracel smíchy. Jako když jsem onehdy
v Santiagu de Chile uviděl vývěsní štít, který
hlásal: „Zorobabel Galeno, krejčí“. I když už
nemůžu přijít na to, co na tom nápisu vlastně
bylo tak vtipného. Oswaldo nicméně za svůj
přečin zaplatil: té noci se mu zdálo, že si musí
zopakovat studia, ocitl se ve čtvrtém ročníku
střední školy a právě měl skládat závěrečnou
zkoušku z trigonometrie, aniž by vůbec doká-
zal vyslovit slovo odvěsna. Vzbudil se za sví-
tání úplně zpocený. A mě vzbudil taky, abych
se s ním šel projít a dát si pivo.

A právě tehdy jsem se rozhodl, že promlu-
vím o jaru.
O ročním období, kdy kvetou dokonce i fot-
balisté, jak je všeobecně známo.

A které se v Československu mění v obecní
směrnice, jak se koupat mezi pstruhy nebo
hledat houby a nahé dívky v té troše svět-
la, kterému borové lesy dovolí dopadnout na
zem.

Zítra se vrátíme do Prahy s obličejí připále-
nými od slunce.

Oswaldo Barreto i já musíme z těchto míst
zmizet, jak jen to bude možné, jinak hrozí, že
budeme mít blondaté děti se Zdenami a Jana-
mi, ztloustlí vinou obrovských řízků, chlupa-
tých broskví a jahod se smetanou, až nako-
nec zapomeneme, že v našem starém domově
někdo umírá v útrapách a naléhavě si nás žádá.
Ale přesto: Ať žije letošní jaro!

Hospoda

(...)

Chceš mě přimět, abych prohlásil, že literatura
je k ničemu?

Pitomče: copak je to nějaká báchorka, že bible
v ocelové vazbě zastaví i kulky ráže 45?

Kolik je? Dnešní noc má vážně skličující barvu.
Jsme vlastně v jádru těžce konzervativní:
mluvíme o revoluci, a hned se dmeme pýchou,
když pomyslíme na to, že jistojistě padnem.
Opatrnost, soudruhu, tě před smrtí
nezachrání,
a ví se, že sebevražda léčí toho, kdo ji páchá.
Ach, Bože, Bože můj:
proč nevezmeš Světovou Revoluci na sebe?
S výjimkou polských biskupů bys za to stoupł
v očích celého světa.

JDU UDĚLAT NĚCO, CO ZA MĚ NIKDO JINÝ
NEUDĚLÁ: VYCHCAT SE.

Každý by dokázal udělat z knih mladého
Marxe

nadýchané lilkové pyré;
těžké je zachovat je tak, jak jsou,
to znamená
coby znepokojivá mraveniště.

SPÁNEK
MĚ NEPŘINUTÍ ZAPOMENOUT NA MÉ
SNY:
ZVESELA SI KRÁČET PO ŠPATNĚ NAPJATÉM
LANĚ

ROVNÍKU,
VRACET SE DOMŮ V PŘESTROJENÍ
ZA ŘECKÉHO OBCHODNÍKA.

Jasně, tabák je taky velký nepřítel
a tyhle tablety, co přinesou potěšení těhotným:
kubánské vydání Prousta, ta zvadle fialková

barva,
nikterak nepřispívá k výzkumu rakoviny plic,
ale ani ty kondomy se nehodí k ničemu lepšímu
než k popartovým kolážím.
Nemusel bys být tak nadutý:
Je spousta prostých otázek, co můžou
přivodit tvůj pád:

vyjmenuj všechny státy Afriky,
toho černého trhu.

Spříznění divokou analýzou
jsme naprosto neporazitelní:
jen kdyby to nebylo ve snaze ohraničit bližní!

PROČ NEMLUVÍME O KOSMICKÝCH
BÁSNÍCÍCH, O ROVNICI, KTEROU
ZTĚLESŇUJE
MARCO POLO, O ABECEDNÍM POŘÁDKU
V ŠANGHAJI?

Můžu ti říct vážně leda to,
že jediná čistá organizace, která
v lidském světě ještě zbývá,
je guerilla.
Všechno ostatní má fleky od hniloby.
Katolická církev? Ta začala smrdět,
když se katakomby otevřely turistům
a těm nejhorším kurvám
před stovkami a stovkami let:
kdyby Kristus dneska přišel do Vatikánu,
okamžitě by si vyžádal plynovou masku.
Francouzská revoluce, to byl vždycky přezrálý
rokfór.
Mezinárodní komunistické hnutí bez ustání
potěžkává
obrovské Stalinovo hovno.

Co hledáš? Ránu pěstí?

Tím nechci říct, že bychom my mladí
byli andílkové pro ozdobu:

Roque Dalton

Ilustrace David Stach, 2018

učíme se rychle
a taky se z nás stali pěkní hajzlové,
s tím rozdílem, že máme tyhle chvíle volna.

Potřebujem taky trochu morálky –
a ne aby ji někdo zpochybňoval.
Morálka je totiž bezva věc,
zvlášť když se ti do něčeho nechce.

Vytáhni polnici, ty paňáco,
a ohlaš světu své nejsvětější úmysly,
které mi mimochodem rozboří mou vysněnou
noc.

– Ale ne, já tím jen víceméně říkal,
že to, na co jsem tedka myslel, bych
vysvětloval hodinu.

Umění je něco, co nám dává rozkoš:
Když Othello rdousí Desdemonu,
dává rozkoš nám a taky sobě a taky
Desdemoně.
K tomu si herci přijdou na pohádkové platy
a ví se, že Shakespeare zrovna nestrádal,
když smolil ty své kusy.

Tak takhle ne: umění je jazyk
(socialistický realismus chtěl být jeho
esperantem:
tohle by ocenila madame Trépat, Berthe
Trépat).

Klasika je diktatura debility:
tolik staletí – a výsledkem jsou Ingresovy housle
(a technika, která nám darovala zbožňovanou
atomovou bombu,
se nezdržuje zbytečností starých Řeků,
aby pochytila něco z umění).

Lucy: pocházíš z chladu odolného vůči
bombám.

My komunisté bychom měli chápat cenu
peněz:
kdybychom udělali nábor mezi milionáři,
každá místní buňka by pak měla
přinejmenším
koncertní klavír, litografie Drážďan,
elektrický vysavač.

LANGUSTY Z HAVANY UŽ DORAZILY.
CELÁ LOŽ.

(...)
DOKTORE, TLOUSTNI A UŽ NESER.

Básník Ginsberg se vyspal se čtrnácti chlapci
jednou takhle v noci v Praze.

Není to žádný básník-buzerant,
je to pouťový polykač mečů
– proto se mi vždycky líbilo to jeho *Kvilení* –.

CIZINCI Z OPIČÁRNY, PŘIŠLI JSTE
POZLATIT SVATOKRÁDEŽÍ KOTRMELCE
JEPTIŠEK.

Tak fajn: chybí už jen, abys vykládal
o zen-buddhismu,
je tedka v módě.

Pozor, zen-buddhismus, to je velkolepá
zkušenost,
jestliže tě pomalinku vede k terorismu.

Hele, nezvedej svůj didaktický prst!
To už je snad lepší i ten anarchismus,
ještě teď to držím v hlavě,
to, cos před pár minutami říkal o guerille:
Guerilla – ale pro jaký druh světa?

ACH, TY ZATRACENČE:
TAK JAKO JE ROUHÁNÍ POTVRZENÍM BOHA,
ANARCHISMUS JE POTVRZENÍM ŘÁDU,
KTERÝ UMÍRÁ

SMÍCHY.
VYBRAT SI MEZI MOŽNÝMI SVĚTY: HLEĎME,
BOŽÍ TREST.

Mám strach usínat sám
se svazkem Trockého na nočním stolku:
je ukrutný jako lampa,
jako kostka ledu
v duši prochladlého starce.

Na zadku se skví znamení rebelie:
problematika nevinnosti.
A copak jsme něco víc než děti?

TO BYCHOM SE MĚLI MODLIT? NEVĚŘÍŠ?
A LÁSKA: TOŤ OTÁZKA LUBRIKANTŮ.

Klást bomby za nocí imbecilů
je práce pro outsidersy, sebejisté pány
Království Nebeského.

Lucy, zlomilas mi srdce,
nechalas mi navždy hlavu v dlaních.

Ach, ty země v plenkách!
Ach, synové člověka, zapražení do žentouru,

usměvaví a růžolíci!
Peníze sotva zbývají
na poslední rundu piva...

Ach, Bože můj, Bože můj,
nemohl bys to být ty, kdo s ní stráví noc?

(*U Fleků, Praha, 1966*)

Ze španělského originálu **Taberna y otros lugares**
(Ocean Sur 2007; bez místa vydání, vytištěno v Bogotě)
vybral a přeložil **Michal Špina**.

Roque Dalton (1935–1975) byl salvadorský básník, esejista, novinář a politický aktivista, od roku 1957 člen Komunistické strany Salvadoru. Po odchodu ze země působil především na Kubě, kde také poprvé vyšla většina jeho literárních děl. V letech 1966–67 žil v Praze a pracoval v redakci mezinárodního časopisu *Otázky míru a socialismu*. Z Prahy odešel zpět na Kubu a nakonec do rodného Salvadoru, kde se přidal k revolučnímu hnutí. Byl zabit členy vlastní organizace a okolnosti jeho smrti dosud nejsou vysvětleny. Texty sbírky *Hospoda a jiná místa, která získala v roce 1969 cenu Casa de las Américas*, byly přeloženy do několika jazyků; česky vycházejí poprvé.

LETOS NEJEN V DIVADLE!

Již po osmadvacáté se v Brně uskuteční **Mezinárodní festival divadelních škol SETKÁNÍ/ENCOUNTER**, a to od 17. do 21. dubna. Kulturní akce, kterou pořádají studenti Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně.

Na pět dubnových dnů se do moravské metropole sjedou mladí umělci z celého světa se svými divadelními inscenacemi. Nacházejí zde prostor pro vzájemné diskuze a výměnu zkušeností mezi sebou i mezi pedagogy a profesionály.

Festival SETKÁNÍ/ENCOUNTER každoročně navštíví přes deset studentských divadelních souborů, které se postarají o hlavní program celé akce. Vůbec poprvé se mezi vybrané soubory dostala škola z Arménie a pyšnit se můžeme i účastí prestižní Royal Academy of Dramatic Art z Velké Británie. Letošního ročníku se zúčastní školy i z Německa, Ruska, Jihoafrické republiky, Rakouska, Izraele, Polska či Skotska. Jako každý rok zde zahrají i partnerské školy - pražská DAMU a slovenská VŠMU.

Poprvé za celých 28 let se v rámci festivalu objeví **Open Air Stage**, která bude sloužit jak pro divadelní, tak i hudební produkce. Po celý třetí festivalový den (19. dubna) se tak účastníci festivalu i brněnská veřejnost mohou těšit na představení studentů JAMU v Brně a v odpoledních hodinách na koncert brněnských skupin Květy či Ghost of You. Celý Open Air program bude na Moravském náměstí u sochy Markraběte Jošta Lucemburského.

Festival i letos podpořil Mezinárodní visegrádský fond, čehož si organizační tým velice váží. Pro více informací se podívejte na www.encounter.cz nebo na sociální sítě (Facebook: SETKÁNÍ/ENCOUNTER nebo Instagram: setkani_encounter).

PODPOŘTE BOJ ZA KLIMATICKOU SPRÁVEDLNOST A BUDOUCNOST BEZ FOSILNÍCH PALIV

BENEFIČNÍ KONCERT

KLIMAKEMP 2018

10. 4. OD 20:00 - BAJKAZYL BRNO

VSTUPNÉ: 100 Kč

VEGANSKÉ OBČERSTVENÍ, RYPADLO ŠTĚSTÍ

AUDIOŠERPA * ZELENÉ KOULE * SAMČO BRAT DAŽDOVIEK * PĚVECKÝ SBOR LÁSKA OPRAVDIVÁ

LIMITYJSMEMY.CZ
FB.COM/LIMITYJSMEMY
TWITTER.COM/LIMITYJSMEMY
ÚČET HNUTÍ: 2201148764/2010

MORAVSKÁ GALERIE

1968: computer. art

Pražákův palác,
Husova 18

www.moravska-galerie.cz

20.4.-5.8. 2018

Nálepka terorista

Poslední dějství případu Tarnac

Případ takzvané tarnacké skupiny obviněné ze sabotáže na vlakové trati TGV, který pomalu spěje do finále, je už deset let v hledáčku francouzských médií. Stát se pokusil stvořit skupinu levicových teroristů, ale mezitím na scénu vstoupili teroristé skuteční.

JAKUB HORŇÁČEK

V úterý 13. března začala v Paříži poslední fáze soudního přelíčení týkající se sabotáže vysokorychlostní železniční tratě v Dhuisy. Na lavici obžalovaných sedí čtyři osoby z kolektivu alternativní levice, jenž vznikl ve vesnici Tarnac v regionu Corrèze. Nejznámější osobností kolektivu je nepochybně Julien Coupat, údajný spoluautor pamfletu *Vzpoura přichází* (L'insurrection qui vient, česky 2012), který v roce 2007 zaznamenal mezi anarchistickými a jinými radikálně levicovými aktivisty velký ohlas. Podle žalující strany to měl být právě on, kdo se v listopadu 2008 rozhodl podniknout teroristickou akci, a započít tak osobní vzpouru. Tato teze byla nicméně smetena ze stolu Nejvyšším soudem, který v loňském roce uznal, že není možné někoho soudit za terorismus, jehož cílem by bylo ohrožení státu a společenského zřízení, když k ničemu takovému nedošlo. Rozsudek výrazně ulehčil pozici obžalovaných a současně vrátil případ do kolejí řádné justice. Julien Coupat a jeho bývalá družka Yildune Lévyová jsou tak souzeni za poškození cizí věci, další dva jejich přátelé za napomáhání tomuto činu a zbylé čtyři osoby pouze za administrativní přečiny.

Bez konkrétních důkazů

Po deseti letech je těžké brát nový soud vážně a atmosféra v justiční síni tomu odpovídá. To si uvědomuje také soudkyně Corinne Goetzmannová, která se částečně přizpůsobila ironii, jíž obžalovaní během přelíčení jen srší. Opaak žalobce si jde sverepě za svým, snad z přesvědčení, že by prokuraturu stažení žaloby zesměšnilo ještě více než opakující se porážky u soudů různých instancí. Důkazy

přitom stojí na vodě. Žaloba poukazuje na psychologický (ale fakticky spíše politický) profil obviněných, jejich účast na demonstracích, v rámci nichž se ničily věci, a na kontakty s mezinárodním anarchistickým hnutím. Podle žalobců je sabotáž z listopadu 2008 dokonce součástí kampaně, která byla koordinována na setkáních v Americe, Kanadě či Německu, zkrátka všude, kde se dvojice Coupat a Lévyová při svých cestách třeba jen nakrátko zastavila. Prokuratura se zaměřila na to, aby obžalované vylíčila jako politické aktivisty, kteří neváhají přistoupit k páchání trestných činů. Snaží se zkrátka dokázat, že dotyční viníky sabotáže mohli být, nikoli to, že jimi skutečně byli.

Jedinou faktickou indicií, kterou žaloba disponuje, je hlášení ze sledování, označované jako PV-104: dvojice se údajně nacházela poblíž místa, kde byl umístěn hák, který měl poškodit pantograf vysokorychlostního vlaku a tím přerušit provoz na trati. Coupat a Lévyová tvrdí, že v inkriminovaný víkend si vyrazili mimo Paříž, protože věděli, že jsou v hlavním městě sledováni. Na venkově se pak snažili najít hotel, kde by mohli přespat, a když žádný nenašli, přenocovali v automobilu. V policejním hlášení je celá řada nesrovnalostí, která podle obhájců svědčí o tom, že bylo vyhotoveno jen proto, aby křivě obvinilo jejich klienty. Navíc na rozdíl od jiných obdobných spisů v PV-104 chybí dokumentace, například fotografie, jež by potvrzovaly jeho obsah. Úspěch žaloby je tak přímo závislý na tom, zda soudní senát uvěří věrohodnosti jediné indicie. Další konkrétnější důkazy totiž chybějí a nikdo z pozorně dohlížejících agentů neviděl dvojici umístit hák na místo, kde byl později nalezen. Rozsudek by mohl být vynesен na konci dubna či v květnu.

„Policisté prostě šli kolem půlnoci spát, nechali nás být, ráno se vzbudili, viděli zprávu a řekli si: Sakra, něco jsme prošvihli,“ vysvětluje svůj náhled na věc Coupat. Kauza by v tom případě byla důkazem policejního břídilství, politická moc se ho však snažila zakrýt a obrátit ve svůj prospěch. Podobná nástražná zařízení byla nalezena i na dalších francouzských tratích a přihlásili se k nim němečtí protijaderní aktivisté. Ti tento způsob dočasného narušení provozu vlaků již

v minulosti použili, aby upozornili na problematiku jaderného odpadu, který je přepravován právě po železnici. Otázka, kdo položil ostatní háky, stejně jako případná spojitost s protijadernými aktivisty, však zůstala stranou vyšetřování. Žalující strana byla příliš zaměstnaná honem na imaginární kolektiv autorů knihy *Vzpoura přichází*, jenž si říká Neviditelný výbor.

Přišli skuteční teroristé

Tarnacká aféra zatím neskončila fiaskem jen díky silnému krytí, které se policii a justici dostalo z vyšších míst. Tehdejší pravice vyestablishment, vedený prezidentem Nicolasem Sarkozym a ministryní vnitra Michèle Alliot-Marie, využil situaci k legitimizaci projektu, jenž měl integrovat tajné a vyšetřovací složky do molochu zvaného francouzská FBI. Nebezpečí terorismu přicházející

z levicových pozic posloužilo k tomu, že téma bezpečnosti a pořádku nezmizelo z celospolečenské debaty, z čehož těžila hlavně francouzská pravice. Z tohoto hlediska je dnes nicméně tarnacká skupina už naprosto zbytečná. Nakonec totiž, aniž by to bezpečnostní síly předvíдалy, přišli skuteční teroristé, kterými šlo snadno ospravedlnit protiteroristické aparáty, nové zákony i kriminalizaci kde-koho. Případ tarnacké skupiny ukazuje, že za určitých podmínek mohou ztratit soudnost nejen média, ale i justice. Nálepka terorismu umožnila prokurátorům rozpoutat justiční proces, jenž je založen v podstatě jen na politických předsudcích. Obdobnou zaslepenost prokázala i velká část tisku. Příklady z jiných evropských států, Česko nevyjímaje, nicméně ukazují, že podobné mechanismy nejsou výlučně francouzskou specialitou.

Autor je spolupracovník italského deníku IL Manifesto.

Tarnacká aféra neskončila fiaskem díky krytí, které se policii a justici dostalo z vyšších míst. Foto David Vidie

par avion

Z ARABSKÉHO TISKU VYBRAL JAN KONDRYS

Šéfredaktor egyptského provládního deníku **al-Ahrám Alá'a Thábit** se 9. března ve svém každotýdenním komentáři zaobírá povahou vztahů mezi Egyptem a Saúdskou Arábií na pozadí aktuální návštěvy saúdského korunního prince Muhammada bin Salmána v zemi na Nilu. V tradičně poněkud patetickém úvodu Thábit vyzdvihuje vřelé historické vazby mezi Egyptany a obyvatelstvem Arabského poloostrova, jež sahají až do dávných faraonských dob a nemohou být přerušeny ani případnými rozmiškami mezi politickými vůdci obou arabských národů. To ovšem není současný případ, neboť politické vztahy mezi oběma státy jsou dnes na mimořádně vysoké úrovni, jak ostatně potvrdila právě i návštěva saúdského monarchy. Obě země sledují podobné zahraničněpolitické cíle, příkladně

spolupracují a stojí v jednom šiku v boji proti terorismu, je přesvědčen Thábit. **Mezi působením egyptského prezidenta Abdulfattáha as-Sísího a prince Muhammada spatřuje zásadní paralely.** Oba podle něj představují velké reformátory v ekonomické, společenské i náboženské oblasti a každý svým způsobem uvádí svou zemi do zcela nové epochy. Její součástí bude i zcela nová kvalita saúdsko-egyptské aliance, zahrnující rozsáhlé společné projekty a investice. To bude ve svém důsledku ku prospěchu nejen oběma zemím, ale celému arabskému světu, jehož jsou Egypt a Saúdská Arábie přirozenými vůdci.

Ve svém eseji z 8. března na stránkách libanonského listu **an-Nahár**, nazvané Mezinárodní den žen: trouláme si říkat pravdu?, se akademička Rubá al-Hillú u příležitosti významného svátku zamýšlí nad úlohou feminismu v současném Libanonu. Nejprve ovšem připomíná některé z klíčových událostí světového hnutí za ženskou emancipaci, jako byly kupříkladu protesty newyorských dělnic z roku 1857 proti nízkým mzdám, extrémně dlouhé pracovní doby a nulovému sociálnímu zajištění či tragický požár textilní továrny Triangle Factory z roku 1911, který ve svém důsledku přinesl

řadu praktických kroků vedoucích ke zlepšení postavení žen. Tyto a další události dle mínění Ruby al-Hillú určitě zasluhují pozornost a úctu jako významné dějinné milníky. **Problémem libanonských feministek však je, že na ženské hnutí nahlízejí převážně západní optikou, případně velebí výhradně ženy, které dosáhly skvělého postavení a slouží jako svým způsobem nedostižné vzory.** Ženskou otázku ovšem nelze oddělit od otázky sociální. Úctu a pozornost si zaslouží také všechny bezejmenné ženy, které svádějí své každodenní bitvy s tradičními vzorci společenského chování i nespravedlivou legislativou. Al-Hillú obrací zvláštní pozornost na zahraniční služebné, které jsou v Libanonu za zdmi domovů často vystaveny ponižujícímu zacházení a nemají žádného dovolání. Základem je o problémech nemlčet, ale pravdivě je popsat a v případě nutnosti sebrat odvahu postavit se zodpovědným autoritám, domnívá se libanonská akademička.

Selháním velké části arabských intelektuálů při snahách o reformu arabských společností se zabývá v panarabském deníku **al-Quds al-arabí** v článku Falešné představy o demokracii z 13. března egyptský politolog

a opoziční aktivista Amr Hamzáwí. Arabští intelektuálové se podle Hamzáwího až příliš často ve snaze omluvit deficit demokracie uchylují ke stereotypní zavádějící argumentaci o nepřenositelnosti západní liberální zkušenosti a především k neustálému zdůrazňování nedostatků západních společností. Obhajují specifčnost arabsko-muslimského světa, vyzdvihují pevné hodnoty, na nichž – na rozdíl od Západu – údajně stojí, a vlastní komplex léčí budováním pocitu nadřazenosti. V dnešním globalizovaném světě tento postoj není možné obhájit, myslí si Hamzáwí. **Touha po větší svobodě, rovnosti, prosperitě a respektu k lidským právům je společná všem. Arabové v tomto ze sebe nemohou neustále snímat odpovědnost a vymlouvat se dokola na křivdy, kterých se na nich Západ dopustil.** Úkolem intelektuálů je formovat uvažování arabských mas, které se ve své většině slepě a poslušně upínají k paternalistickému státu, jenž se má postarat o jejich blaho. Po krátkém výbuchu občanské angažovanosti v průběhu arabského jara jsou dnes opět aktivisté, občanské iniciativy a nevládní organizace nahlíženi coby rozvraceči pořádku a narušovatelé stability. To představuje základní problém, neboť demokratická transformace vyžaduje především omezení rozsáhlých pravomocí státního aparátu a vládnoucí elity, uzavírá egyptský liberál.

Za práva chudých

Padesát let teologie osvobození a Jon Sobrino

Španělský teolog Jon Sobrino, který dlouhodobě působí v San Salvadoru, patří mezi nejvýraznější postavy současné teologie osvobození. Ve svém díle vysvětluje, že katolická církev nesmí být nástrojem útlaku, ale naopak by měla propůjčit hlas jeho zapomenutým a bezejmenným obětem, jejichž osud v mnohém připomíná Ježíše Krista.

JIŘÍ SILNÝ

Arcibiskup Oscar Romero byl zastřelen přímo při bohoslužbě. Foto archiv VUF

V Česku si připomínáme 17. listopad 1989 jako počátek sametové revoluce, ale pro Salvadorce je o den dřívější datum, 16. listopad 1989, dnem masakru na jezuitské univerzitě v San Salvadoru. Zavražděni byli profesor Ignacio Ellacuría, rektor a významný představitel teologie osvobození, další čtyři pedagogové a také kuchařka Elba Ramosová a její šestnáctiletá dcera Celina – coby nepohodlné svědkyně. Z vyhlédnutých obětí se zachránil profesor Jon Sobrino, který byl v době útoku na cestách. Vrahy byli příslušníci elitní armádní jednotky Atlacatl, vycvičení v USA.

Odpor církví

Když naši zemi navštívil v roce 2014 Noam Chomsky, zmínil tento případ při porovnávání postavení disidentů v bývalých socialistických zemích a Latinské Americe, a pozastavil se nad nekritickým obdivem USA ze strany Václava Havla. Vysloužil si tím v českých médiích nenávislné reakce.

Proč salvadorskému režimu tolik vadili učitelé teologie? Proč v převážně katolické zemi mučili a vraždili kněze a jeptišky a proč v roce 1980 plukovník salvadorské armády Saravia zastřelil v San Salvadoru při bohoslužbě arcibiskupa Romera? U oltáře byl do té doby zabit jediný arcibiskup: Tomáš Becket roku 1170, když se znelíbil králi, protože prosazoval církevní privilegia. I Romero a další se znelíbili mocným, domácím i těm z cizího impéria, a to proto, že prosazovali nikoli svá privilegia, ale práva chudých.

Po staletích španělské koloniální nadvlády, kterou vystřídala politika „zadního dvorku“, již pod názvem Monroeova doktrína prakticky Spojené státy, byla výsledkem obrovské nerovnosti a brutální potlačování všech pokusů tento stav změnit.

V takovém prostředí se konečně zrodil i odpor církví. Určité kruhy se v Latinské Americe od konce padesátých let počaly zasazovat o zlepšení postavení chudých. V roce 1968 získal tento proud jméno teologie osvobození. Současně ho začal používat brazilský presbyterián Ruben Alves i peruánský katolík Gustavo Gutiérrez, který v roce 1971 vydal stejnojmennou knihu.

Většinou podporu hierarchie získal model církve zastávající princip „preferenční opce pro chudé“ právě v roce 1968 na zasedání latinskoamerické katolické biskupské konference v kolumbijském Medellín. Biskupové tak reagovali na růst lidových hnutí, usilujících o sociální, politické a hospodářské reformy, a o větší podíl laiků na pastorační činnosti církve. Takový vývoj byl na straně institucionální církve umožněn reformami, které přinesl Druhý vatikánský koncil (1962–1965). K radikalizaci lidových hnutí pak přispěla zejména úspěšná Castrova revoluce na Kubě v roce 1959, jejíž vliv na Latinskou Ameriku lze sotva přecenit.

Teologie osvobození od počátku chápala sama sebe jako kritickou reflexi praxe, šlo jí o nový způsob provozování teologie, vedoucí spíše k „ortopraxi“ než k ortodoxii. Významnou roli začaly hrát poznatky společenských věd a vedle dependenční teorie došla uznání i marxistická ekonomická a společenská (třídní) analýza nebo teorie strukturálního násilí. S tou koresponduje teologie sociálního nebo strukturálního hříchu, analyzující nadosobní podobu zla, vtělenou do společenských institucí a struktur. Z takového přístupu vychází kritika postkoloniální nerovnosti a kapitalismu jako takového.

Perspektiva obětí

Brzy se objevila výtka příklonu ke komunismu. Recife biskup Helder Camara spor vyjádřil lapidárně: „Když dám chudým najíst, říkájí, že jsem světec. Když se ptám, proč jsou chudí, říkají, že jsem komunista.“ K významným odpůrcům teologie osvobození patřili kardinál Ratzinger – v době, kdy vedl Kongregaci pro nauku víry, i jako pozdější papež Benedikt XVI. – i jeho papežský předchůdce Jan Pavel II. Za jeho pontifikátu došlo například k suspendování brazilského fran-tiškánského profesora teologie Leonarda Boffa, asi nejznámějšího představitele teologie osvobození.

Oficiální napomenutí za „chybné a nebezpečné myšlenky“, ovšem bez dalších sankcí, vydal Vatikán v roce 2007 i vůči dalšímu významnému teologovi, salvadorskému knězi

Jonu Sobrinovi, tomu, který v roce 1989 jen o vlásek unikl smrti.

Sobrino je původem španělský Bask, narodil se roku 1938, do Salvadoru odešel v osmnácti letech už jako člen jezuitského řádu. Po studiích stavebního inženýrství, filosofie a teologie ve Spojených státech a v Německu se do Salvadoru vrátil a stal se spoluzakladatelem katolické Středoamerické univerzity Josého Simeóna Cañase v San Salvadoru.

Sobrino se věnuje především christologii, nauce o Kristu, který je podle křesťanské víry člověkem i Bohem. V dějinách teologického myšlení postupně sílil důraz na Ježíšovo božství. Stále více se z Ježíše z Nazaretu stával nebeský Kristus. Z toho, který volal k vnitřní proměně a k praktickému uplatnění lásky ve všech oblastech života, se stal předmětem uctívání. Jak se Kristus vzdaloval na nebesa, rostl význam církve, jejích kněží a obřadů pro cestu ke spáse. Už ve třetím století Cyprián vyslovil přesvědčení, že „mimo církev není spásy“. Navzdory reformaci i dalšímu vývoji katolické teologie je téma pořád předmětem sporů.

Nejvýznamnější Sobrinova christologická práce má příznačný titul *Jesucristo liberador: Lectura histórico-teológica de Jesús de Nazaret* (Ježíš osvoboditel. Historicko-teologické čtení o Ježíši z Nazaretu, 1991). Kniha vznikala v době krvavé občanské války a nese v sobě naléhavost hledání naděje. Sobrino volí perspektivu obětí – chudých, trpících a zabíjených Salvadorců. Kristus, kterého popisuje, je historický Ježíš s praxí lásky a osvobozujícím poselstvím Božího království chudých a pro chudé. Proti snahám zneužít Krista jako nástroje útlaku zdůrazňuje jeho konflikt s mocnými, který vedl k ukřižování. V jiné své knize píše o vzkříšení: „Ježíšovo vzkříšení je (...) symbol naděje. (...) Nevidím, jak jinak můžete prokázat lásku (...) než solidaritou s oběťmi tohoto světa. A když jste v solidaritě s oběťmi, nevidím, jak byste se mohli vyhnout kříži. Teologie kříže je teologií lásky v našem reálném světě.“

Stejně jako Kristus

Shodné hledisko pak proměňuje pohled na církev. Chápání církve jako „Božího lidu“ lépe koresponduje s novozákonním obrazem církve jako „těla Kristova“ než důraz na hierarchii, kněžskou moc a církevní autoritu. V přímé kritice tradičního pojetí nazval Sobrino svou sbírku prorocko-utopických esejů *Fuera de los pobres no hay salvación* (Mimo chudé není spásy, 2007). Tento základní motiv teologie osvobození, který najdeme i v dílech současného papeže, je vzdálen nějakému sociálnímu romantismu. Tito teologové zpravidla působí ve velmi úzkém kontaktu s chudými, s církví základních společenství, s bídou favel a slumů. Vědí dobře, jak krutá a degradující chudoba je. Chudí nejsou lepší lidé, ale jsou to lidé, jejichž důstojnost a práva a často i fyzický život jsou v ohrožení. Jsou oběťmi stejně jako Kristus.

Osvobození se týká všech. Nejen chudých a utlačených, ale i bohatých a utlačovatelů. Pro utlačené je cestou ke svobodě konec útlaku. Pro utlačovatele je osvobozením, když se útlaku vzdají, nebo spíše – když jsou zbaveni možnosti utlačovat. Růst vlivu levicových demokratických stran a hnutí v Latinské Americe posledních desetiletí a zlepšení situace chudých v řadě zemí bylo významně ovlivněno myšlenkami a praxí teologie osvobození.

V roce 2010 Jon Sobrino na závěr své přednášky v Mnichově před několika tisíci posluchači prohlásil, že naději na spravedlivou budoucnost nesou chudí, zatímco bohatý svět už žádnou naději vyvolat nedokáže. Často na jeho slova myslím.

Autor je publicista a duchovní Československé církve husitské.

Bud' vlastenec, zabij kněze

Dějiny brutalizace salvadorské politiky

Současný Salvador patří mezi nejnásilnější země planety. Násilí má v chudém středoamerickém státě dlouhou historii, jejímž vyvrcholením byla občanská válka, která za sebou zanechala bezmála osmdesát tisíc mrtvých. Po válce byly eskadry smrti a guerillové jednotky vystřídány kriminálními gangy.

RADEK BUBEN

Je smutný fakt, že jakákoli statistika nejnebezpečnějších míst na světě zahrnuje vedle čistě válečných zón také tři středoamerické státy: Guatemala, Honduras a Salvador. Z padesátky nejnásilnějších měst na planetě se 42 nachází v Latinské Americe. Salvadorské hlavní město, San Salvador, je s více než tisícovkou vražd ročně na sedmnácté příčce – v sousedství Kingstonu či Kapského Města – a země jako celek drží již léta středoamerický rekord: loni to bylo 3947 zavražděných. Přitom uvedené číslo je podstatným zlepšením oproti roku 2016, kdy vraždy ukončily předčasně 5269 životů. Rok předtím držel Salvador se 104 zavražděnými na sto tisíc obyvatel světové prvenství mezi státy, jež se nenacházely ve stavu války. Výjimečným dnem se pak stal 12. leden 2017, kdy v zemi nebyl poprvé po dvou letech nikdo zavražděn.

Násilí, ať už politické, kriminální, sociální či domácí, je zkrátka letitým problémem přelidněného a chudého státu. Ten ve svých nejnovějších dějinách zažil děsivé okamžiky, jejichž intenzita je pro Středoevropany, kteří tak rádi poučují svět o svých údajně ojedinělých tragických osudech, těžko představitelná. Podívejme se na některé projevy a příčiny tohoto stavu.

Liberálové a káva

Salvador vznikl na zbytcích bývalé středoamerické federace v roce 1841, přičemž již za španělské conquististy se jeho území stalo svědkem jednoho z nejbrutálnějších dobývání a ovládnání v Americe, když se zde exponoval i krutý conquistador Pedro de Alvarado. Ještě před plnou nezávislostí zažila země v roce 1833 indiánské povstání, které skončilo stětím (a následně vystavením) hlavy jeho vůdce. Konflikty mezi konzervativci a liberály vyústily v sedmdesátých letech 19. století v nastolení „liberálního“ režimu, který ovšem aplikoval liberalismus pouze v ekonomické oblasti. Jeho jádrem se stalo pěstování kávy. Původně obecní či indiánská půda byla převedena do rukou soukromých podnikatelů: komerčnímu zemědělství a producentům

kávy tak připadla až polovina úrodné půdy a lidé na ní museli často povinně pracovat, ačkoli kompletní neofeudalizace v zemi – na rozdíl od Guatemaly – nenastala. Přesto se pevně ustavil systém relativně koncentrované držby půdy a ekonomického podřízení rolníků jejich oligarchickým vlastníkům, symbolizovaným „čtrnácti rodinami“, tedy sociálně-ekonomická struktura nejméně vhodná pro demokratizaci a vyžadující násilný dohlížecí aparát.

Systém striktní sociální kontroly si našel ve třicátých letech bizarního reprezentanta, Maximiliána Hernándezze Martíneze, okultistu, který věřil jak na léčivé účinky vody v různých barevných lahvích, tak na převtělování, přičemž život mravence považoval za cennější než život lidský. Než ho v roce 1944 svrhli a než byl v květnu 1966 ubodán vlastním řidičem, stal se generál-čaroděj strůjcem jednoho z největších masakrů v dějinách kontinentu.

Od masakru k ozbrojenému konfliktu

V roce 1932 se místní komunisté spojili s rolníky a pokusili se o revoluční povstání. Skončilo fiaskem a Martínezova vláda pobila během několika málo dní zhruba dvacet tisíc lidí. Událost je dodnes nepříliš prozkoumána, hroby se v zásadě neotvírají a oběti nemají státem garantovaný „ústav paměti“, což je dáno i tím, že šlo teprve o začátek naprosté brutalizace salvadorské politiky.

Sled různých typů vojenských vlád – některých i instinktivně reformistických – a malou válku s Hondurasem vystřídaly v sedmdesátých letech opatrné pokusy o demokratizaci, ale vítězství civilního kandidáta Napoleona Duarte nebylo armádou v roce 1972 uznáno. Zatímco zmlácený politik musel do exilu, následovaly nepokoje, které za sebou nechaly desítky mrtvých. Volební cesta k sociální reformě se zjevně uzavřela. Stále více mobilizovanou, nespokojenou a komplexnější společností, v níž se formovaly guerillové skupiny, terorizovaly nejenom státní orgány, ale i eskadry smrti. Jedna měla v názvu výraz

„vyhlazovací válka“. Terčem těchto skupin byli i kněží, stoupenci teologie osvobození. „Bud' vlastenec, zabij kněze!“ znělo jedno z hesel. Arcibiskup Romero viděl tehdy situaci následovně: „Kořenem násilí je násilí institucionální. Je potřeba hlubokých a urgentních reforem k vytvoření spravedlivějších ekonomických a sociálních struktur a k eliminaci násilí.“

Snaha zalíbit se prezidentu Carterovi a svolat volby vyústila v roce 1977 v další anulaci jejich výsledků a pobití desítek manifestantů v centru města. Mezi březnem a dubnem 1979 zabily eskadry smrti skoro dvě stě lidí, a když v březnu 1980 vyzval arcibiskup Romero řadové vojáky, aby neposlušovali rozkazy k vraždění, zastřelil ho ostřelovač přímo během mše. Za akcí patrně stál plukovník Roberto d'Aubuisson, který si při výcviku v „zesílených výsleších“ na americké škole vysloužil přezdívku „pájkový Robert“.

Včera Nikaragua, dnes Salvador

Od roku 1980 čelil vojensko-civilní režim akcím guerilly sjednocené ve Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (Frente Farabunda Martího pro národní osvobození, FMLN), pojmenované po jednom z vůdců povstání v roce 1932. Postupně se z FMLN stala největší guerillová armáda v regionu a až do konce osmdesátých let se zdálo, že by povstalcům mohli uspět a následovat nikaragujský příklad. S kubánskou podporou vedli válku, která si jenom mezi lety 1979 a 1983 vyžádala až 35 tisíc životů. Tyto lidi však zabíjela hlavně armáda a eskadry smrti. Elitní pluk Atlácatl třeba postřílel v prosinci 1981 na dvě stě civilistů v městečku El Mozote. Takto se chovala armáda státu, který byl per capita hlavním příjemcem americké vojenské pomoci, jež dosahovala až milion dolarů denně. Sama guerilla se však také příliš nevyznamenalala a neváhala zavraždit svou umírněnou členku Anu Mariú, jež je vedle Roqueho Daltona hlavní obětí interních střetů mezi povstanci.

Ještě na konci osmdesátých let byla FMLN velmi silná, což jí také umožnilo vést s vládou – tentokrát již civilní – mírová jednání za celkem schůdných podmínek, ale ještě předtím zažila země další šok, tentokrát se silnými mezinárodními dopady. Šestnáctého listopadu 1989 zastřelili členové pluku Atlácatl šest jezuitských kněží, stoupců teologie osvobození a kritiků armády. Tato část armády nechtěla vyjednávat, válka jim nevalila. O dva dny později prostřelili salvadorští vojáci hlavu i rektorovi Středoamerické univerzity Ignaciui Ellacuríovi.

Mírová dohoda v roce 1992 uzavřela válku, jež si vyžádala bezmála osmdesát tisíc obětí (za naprostou většinu z nich byl zodpovědný stát a eskadry smrti). Násilí v zemi však neskončilo. K problémům s demobilizací obou táborů a strukturální chudobou země se přidal problém od války odvozený. Během konfliktu emigrovala řada Salvadorců do USA – i proto, aby se vyhnuli nuceným odvodům do armády. Zejména v Los Angeles se část z nich socializovala do kultury kriminálních gangů neboli maras, částečně kopírujících afroamerické skupiny. Výsledkem byla „slavná“ Mara Salvatrucha, jež zase položila základ jiným středoamerickým gangům.

Řada členů maras byla deportována zpátky do Salvadoru, který byl pro jejich děti vlastně cizí zemí. Kultura kriminálních gangů tak nahradila kulturu eskader smrti, vražedných komand i guerillového boje. Situace v zemi zašla tak daleko, že vláda musí se zástupci maras občas vyjednávat různá příměří, protože jejich sílu a vliv jenom těžko vyvažuje. Nyní jde přitom o formálně levicový kabinet, v jehož čele stojí strana vzniklá z bývalé guerilly, působící stále pod značkou FMLN.

Autor je politolog.

Kultura kriminálních gangů nahradila kulturu eskader smrti, vražedných komand i guerillového boje. Foto Adam Desiderio

RESPECT FESTIVAL

KAMASI WASHINGTON (USA)

23. 5. DIVADLO ARCHA

SAVINA YANNATOU & PRIMAVERA EN SALONICO (Řecko)

24. 4. PALÁC AKROPOLIS

16. — 17. 6. VÝSTAVIŠTĚ HOLEŠOVICE

ISLAM CHIPSY + EEK (Egypt) | **METÁ METÁ** (Brazílie)
BARMER BOYS (Indie) | **CHOUK BWA** (Haiti)
DUDU TASSA & THE KUWAITIS (Izrael)
ALIREZA GHORBANI (Írán)
YOSSI FINE & BEN AYLON (Izrael)
BAKOLO MUSIC INTERNATIONAL (D. R. Kongo)
VALENTIN CLASTRIER & STEVEN KAMPERMAN (Francie, Holandsko)
CHOUK BWA with THE ANGSTROMERS (Haiti, Belgie)
a další...

AKCE SE KONÁ POD ZÁSTOU
 Pana Karla Schwarzenberga
 Rodní pro kulturu MC Praha 7 Mgr. Hany Trávníkové
 Přítelství hl. m. Prahy a hl. m. Atény
 Informační centrum OSN v Praze

HLAVNÍ PARTNEŘ
 Projekt se uskutečňuje
 za finanční podpory
 Ministerstva kultury ČR

PARTNEŘ
 INSTITUT FRANÇAIS
 PRAHA

www.rachot.cz
 rachot.cz

MEDIÁLNÍ PARTNEŘ
 Divoký pesek
 Respekt
 Radio Wave
 Jazz
 PULP
 A2
 D11
 R111
 PŘEDPRODEJ
 TICKETPRO
 DOČIT
 Hudební svět

display sdružení pro výzkum a kolektivní praxi

association for research and collective practice

Multilogues on the now

On Health. Work and Emotions

Opening
 Tuesday April, 10th 2018 at 6pm
 Dittrichova 9, Praha 2
www.display.cz

Live events
 April 10th – April 13th, April 25th – April 27th,
 May 23rd – May 25th, June 5th – June 7th.
 Exhibition, workshops, lectures, sharing

Berlin Feminist Health Care Research Group, Luiza Prado de O. Martins, Jenna Bliss, Anetta Mona Chisa a Lucia Tkáčová, Kateřina Konvalinová, Kateřina Kolářová, Sráč Sam, Rehana Zaman, Matthew de Kersaint Giraudeau / Bad Vibes Club, Khairani Barokka, Taraneh Fazeli
 Curated by: Hana Janečková, Zuzana Jakalová and Display – Association for Research and Collective Practice

25/3—8/4/2018

Velikonoční festival duchovní hudby

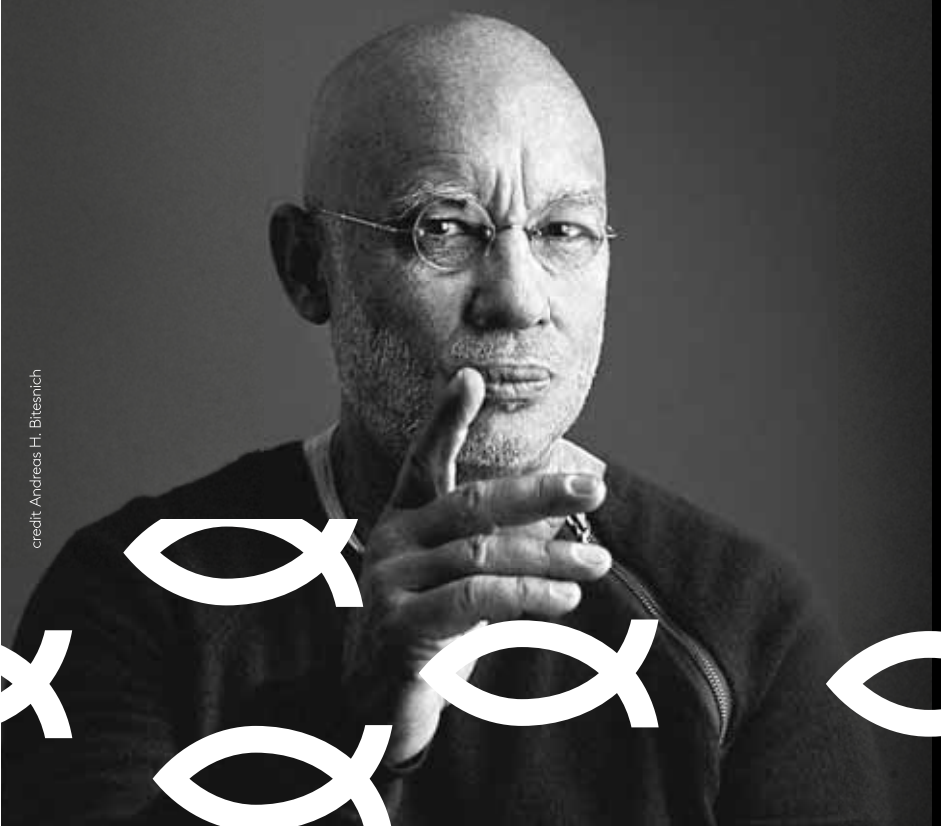
NE 8/4, 20 h
 bazilika na Mendlově náměstí

Zahrada/ostrov

A. Pärt: Te Deum
 D. Matthews: New Fire (světová premiéra)
 L. Janáček: Glagolská mše

Filharmonie Brno
 dirigent Dennis Russell Davies

velikonocni-festival.cz

credit: Andreas H. Bitesnich

Finančně podpořili: statutární město Brno, Ministerstvo kultury ČR, Jihomoravský kraj, Italský institut Praha, Česko-německý fond budoucnosti, Nadace Leoše Janáčka, společnost SPP CZ a generální partner FB UnicreditBank. Hlavní mediální partner: Česká televize. Dopravu zajišťuje: KIA.

Filharmonie
Brno Philharmonic

B | R | N | O

MINISTERSTVO
KULTURY

Jihomoravský kraj

UniCredit Bank

SPP

Česká televize

KIA

ITALIANO
CULTURA

Nadace Leoše Janáčka

Ani spása, ani deprese

Naslouchat Generaci Z

Na současné teenagery se předchozí generace dívají s nedůvěrou. Málokdo si ale uvědomuje, že dnešní středoškoláci vyrůstají ve světě protahovaných krizí, který moc nadějí nevzbuzuje, takže jim nezbývá než se na svou budoucí úlohu včas a dobře připravit.

MATOUŠ HRDINA

Mileniálové se místo hledání toho nejlepšího avokádového toastu už zabývají spíš jen nákupem ekologických plínek a zlevněných gaučů, a tak se pozornost novinářů a coolhunterů stále více přesouvá k nastupující Generaci Z. A jako každá jiná generace i současný zástup teenagerů slouží často jen jako plátno, na které si starší ročníky promítají všechny své úzkosti, mindráky a celkové pohoršení nad dobou a mravy. Aktuální dění naznačuje, že z dětí Generace Z navzdory všem obavám a nadějím nakonec nevyrůstá ani zástup depresivních lůzrů přilepených u smartphonů, ani revolucionáři odkojení Hunger Games. Spíš se jen snaží normálně dospět ve světě, který jim ve srovnání s jejich rodiči rozdál výrazně horší karty.

Vzdorná, nebo zblblá generace?

Když letos v únoru došlo k tragické masové vraždě na střední škole v Parklandu na Floridě, dalo se předpokládat, že vše dopadne jako při každém jiném útoku šíleného střelce. Politici vyjádří upřímnou soustrast, proběhne pár truchlivých protestů a vše se vrátí do starých kolejí. Teenageři z Parklandu se ale rozhodli vzdorovat. Rozjeli intenzivní kampaň na sociálních sítích, rozdali desítky rozhovorů pro velká média, neschopné politiky pokoušející se věc zamést pod koberec úspěšně trolili před očima celého světa a debata o kontrole či zákazu automatických zbraní tak v americkém veřejném prostoru i s jejich pomocí stále nepolevuje.

V posledních letech přitom zdaleka nejde o jediný případ nečekaně artikulovaného a úspěšného veřejného protestu lidí, kteří teprve vyhlížejí maturitu. Ostatně i v Česku to byli právě středoškolští studenti, kteří jako jedni z prvních zareagovali na obecnou frustraci z lokálního politického dění i vlnu demonstrací na Slovensku a v polovině března organizovali protesty na školách po celé republice. Při pohledu na prohlášení a argumenty teenagerů, které svou úrovní bohužel často přesahují mnohé, co je možné zaslechnout ve vrcholné politice, se pak nabízí otázka, zda jde pořád o stejnou generaci, která je tak často popisována jako vysoce úzkostná, individualistická a narušená vlivem nových technologií.

Typickým příkladem takových obav z nástupu „ztracené“ Generace Z (tj. lidí narozených po roce 1995) je esej Have Smartphones Destroyed a Generation? (Zničily chytré telefony generaci?) americké psycholožky Jean Twengeové, která loni v září vyšla v měsíčníku The Atlantic a ihned vyvolala řadu panických i nesouhlasných reakcí. Twengeová na základě statistik i vlastního pozorování tvrdí, že rozšíření používání smartphonů u teenagerů způsobilo dramatický růst deprese, psychických poruch, pocitů osamělosti a neštěstí, spánkovou deprivaci, omezení sociálních kontaktů i pozdější navazování partnerských vztahů. Ve spojení se statistikami, jež ukazují, že teenageři v USA i Evropě ve srovnání s předchozími generacemi tráví více času doma, lépe vycházejí s rodiči a nemají takový zájem o alkohol, sex a drogy, se pak zdá, že za všechny problémy nejmladší generace mohou sociální síť a iPhony. Jenže technologie jsou jen málokdy samy o sobě příčinou nebo řešením společenských a politických problémů a platí to i v tomto případě.

Kritici Twengeové vyčetli, že si statistiky vybírá selektivně a zaměňuje korelaci s kauzalitou. Je sice pravda, že nárůst výskytu deprese, osamělosti a dalších patologických jevů mezi mladými lidmi koreluje s masivním rozšířením chytrých telefonů a sociálních sítí, jenže dnešní teenageři se musí poprat i s většími problémy, než je obsedantní prohlížení Instagramu. Studie publikovaná loni v prosinci v odborném časopise Psychological Bulletin

ukazuje, že míra perfekcionismu mezi mladými lidmi stoupla za poslední tři dekády až o třicet procent. Jako nejpravděpodobnější příčinu její autoři označili především neoliberalismus, který dospívající nutí věnovat stále více času snaze o osobní úspěch a dokonale sebereprezentaci a vede k úzkostné výchově ze strany rodičů. Celkem vypovídající je pak i prosté zadání pojmu Generace Z do Googlu – mezi výsledky dominují analýzy konzumních návyků teenagerů a návody k řešení jejich přehnaných nároků na pracovišti. Celá generace je zcela v duchu doby diskutována především coby zboží a maso do kancelářského mlynku.

Je to složitější

Nejde přitom o nic převratného. O neradostných ekonomických vyhlídkách mileniálů byly popsány stohy papíru a následující Generace Z jen čelí stejnému sílicímu trendu. Na rozdíl od mileniálů se však dnešní teenageři do reality tekutého pracovního trhu, stále více postaveného na takzvané gig economy (zakázková ekonomika), již narodili a bez

s desítkami amerických teenagerů v ní překročila rámec prostého poznání, že teenageři tráví většinu času doma a online, a dokázala popsat, co a proč vlastně na sociálních sítích a dalších digitálních platformách dělají.

Sám o sobě rozhodovat

Typickým rysem dospívání je mimo jiné snaha o prozkoumání světa za hranicemi nalinkovaných rodiči, školou a dalšími institucemi, touha být viděn a získat ve světě vlastní místo. Mantinely okolo teenagerů se teď ale stávají ve srovnání s předchozími dekádami (alespoň v západním světě) mnohem sevřenější, hlavně kvůli výše popsaným ekonomickým potížím a příliš úzkostným rodičům. Podle danah boyd pak dospívajícím nezbývá nic jiného než do veřejného prostoru prorazit tam, kde k tomu mají nejlepší podmínky s minimem dozoru, tedy online. Tam jim totiž společnost zakazuje mnohem méně aspektů veřejného života než v prostoru fyzickém.

Jak to pak dopadá v praxi? Kromě v úvodu zmíněných studentských protestů a digitálního aktivismu všeho druhu se stačí podívat

I mladí lidé, kteří teprve vyhlížejí maturitu, mohou stát za úspěchem protestní kampaně. Foto archiv VUF

ohledu na vlastní přání se v ní tak pohybují mnohem přirozeněji. A aby toho nebylo málo, k úzkostem ekonomickým se přidávají i ty politické. Západní mileniálové si ještě pamatují relativně idylický svět ovládaný narativem konce dějin a nezastavitelného pokroku západní liberální demokracie. Generace Z ale symbolicky přišla na svět v období těsně před 11. zářím 2001 či po něm a její příslušníci už nepoznali nic jiného než sérii globálních krizí, nestability a hrozeb. Pokud se tedy někdo dívá, proč teenageři místo pochlastávání v parku tráví čas usilovnou přípravou na studium a zaměstnání, nadšeně se vrhají do sociálního aktivismu a dobrovolnictví a lehce jim z toho všeho hrabe, možná by měl odpověď hledat spíše v nepříjemné socioekonomické situaci než v démonickém vlivu smartphonů.

Najít vysvětlení všech paradoxů života a chování Generace Z jen v negativních vlivech neoliberalismu by však bylo stále zkratkovité. Teenageři totiž bez ohledu na specifika dané éry hledají v životě stále stejné věci. Mnoho vědců a publicistů si to už bohužel moc nepamatuje a odpovědi hledají v nejrůznějších výkladech statistik. Přitom by stačilo, kdyby se s teenagery zkusili osobně bavit. Třeba jako americká socioložka danah boyd, která skvěle uchopila ducha celé generace ve své nedávno vydané knize *It's Complicated* (Je to složitější, 2014; česky 2017). Na základě dlouhodobých rozhovorů

třeba na vlny morální paniky, které kolem nejmladší generace občas propukají v Česku. Vedle běžných nářků na líné a pasivní nebo naopak moc drzé děti je naším lokálním specifikem i časté pohoršení nad tím, že středoškoláci by nejradši volili populisty či rasisty. Jako řešení se často skloňuje jen nutnost jim toho ještě víc nabouchat do hlavy v hodinách občanské nauky či mediální výchovy.

Ne že by to nemělo smysl, ale při pohledu na všechna fakta o společenském postavení současných teenagerů lze uvažovat i o tom, že jádro problému leží jinde. Vše začíná už u toho, že rodina, učitelé, politici i široká veřejnost si ještě pořád nezvykli dát dospívajícím možnost a podmínky rozhodovat o vlastním osudu i přesto, že jim ještě nebylo osmnáct. Přitom by stačilo začít u respektu a pokračovat zajištěním takových podmínek k životu, aby se lidé už na střední škole nemuseli bát, že jednou skončí jako nezaměstnaní bezdomovci. Pak se možná Generace Z neutopí v depresi nad displeji telefonů ani nepůjde své předchůdce věšet na lucerny, ale ještě docela příjemně překvapí.

Autor je vedoucí programu Radia Wave.

Copak to už není válka?

Násilí v militarizovaném Hondurasu

Během loňských voleb v Hondurasu vypadl na 36 hodin počítačový systém a pak zázračně narostl počet hlasů do té chvíle prohrávajícího prezidenta Juanda Orlanda Hernándezze. Tato událost přivedla do ulic desetitisíce lidí. O napětí v honduraské společnosti jsme hovořili s právníčkou Vanessou Siliezar.

FRANTIŠEK KALENDA

Od voleb uběhlo několik měsíců a navzdory stížnostem mezinárodního společenství a masovým protestům v ulicích byl Juan Orlando Hernández nedávno podruhé uveden do úřadu prezidenta. Je Honduras vůbec ještě demokratickou zemí? Je třeba říct, že v naší zemi demokracie nikdy tak úplně nebyla. Teprve teď si to začínáme plně uvědomovat, ale dvě hlavní politické síly si od návratu k ústavnímu pořádku v roce 1982 fakticky rozdělily moc ve státě. Nikdy si nekonkurovaly, naopak spolu čile spolupracovaly. Nedávnými volbami jsme ovšem přišli o ty poslední demokratické nástroje. Volební komise je zcela v rukách Národní strany, nastavení voleb navíc umožňuje snadnou manipulaci s hlasy, zvláště pak s hlasy z odlehklých oblastí, jejichž přenesení má na starosti režimem kontrolovaná armáda. Manipulaci ještě zjednodušil nový digitální systém sčítání hlasů, jenž několikrát úplně zkolaboval.

Jak je to s konkrétní situací v ulicích? Proti volebnímu výsledku probíhaly masové protesty, při kterých zemřely desítky lidí a tisíce dalších byly uvězněny... Masové protesty na jednu stranu ukázaly jistou pozitivní změnu. Když byl v roce 2009 převrácen odstraněn levicový prezident Manuel Zelaya, země byla skutečně rozdělená, kdežto současný prezident zmanipuloval volby tak okatě, že se proti němu postavila většina obyvatel. Je zajímavé sledovat, jak ztrácí podporu dříve loajální vyšší střední třídy. Důvodem je jistě neutěšená ekonomická situace, kdy si dokonce i tato část společnosti jednoduše nemůže dovolit zvyšující se životní náklady. Rekordně nízká popularita zároveň vede současnou vládu k otevřeně represivnímu chování. Demonstrace byly de facto kriminalizovány prostřednictvím protiteroristického zákona a dochází i k postihům těch, kteří vyjadřují svoji nespokojenost na sociálních sítích. Vzhledem k jejich roli při svolávání protestů byly sociální sítě pro současnou vládu velkým trnem v oku. Dnes jsou pod dohledem, a v Hondurasu tak postupně přicházíme o svobodu projevu.

Vláda v reakci na povolební protesty vyhlásila výjimečný stav a spekuluje se o významném vlivu armády. Je možné mluvit o militarizaci společnosti? V osmdesátých letech politici ve Střední Americe tvrdili, že militarizace společnosti je nutným nástrojem k dosažení míru. Výsledkem bylo strašlivé násilí páchané vojáky, milicemi i separatisty. Po návratu k demokracii v devadesátých letech se atmosféra na krátkou dobu změnila, například ustaly nucené odvody mladých chlapců. Jenže od počátku 21. století zažíváme návrat starých časů. Hernández se stal prezidentem právě s tímto starým heslem, s tvrzením, že silná role armády je klíčová pro udržení míru. A výsledek? Mimosoudní popravy jsou na denním pořádku a svou krutostí jsou srovnatelné s praktikami drogových kartelů.

Zneužití výjimečného stavu, mimochodem vyhlášeného přímo uprostřed sčítání hlasů, tuto situaci jen zhoršilo. To nikdo z nás neočekával. Vláda, která chtěla všemi způsoby zabránit pokračování masových protestů, zneužila možnost, s níž ústava počítá pouze v případě celonárodní krize. Vojáci zaplavili ulice, armáda navíc nezůstala pouze u zásahů v místech samotných protestů – její příslušníci běžně vstupovali přímo do domů těch, kdo demonstrace svolávali a vedli. Při těchto zásazích zemřelo dokonce několik dětí na následky otravy slzným plynem, další lidé beze stopy zmizeli.

Ve své přednášce pro Jeden svět jste zmínila, že máte dokonce obavy z vypuknutí občanské války. Z jakého důvodu?

Za posledních deset let zemřelo více než sedmdesát tisíc lidí násilnou smrtí – copak to už není válka? Jsou tu represe ze strany vlády, velká část společnosti je ozbrojená a jediné, co chybí, je hlad. V Hondurasu není práce a násilí dosáhlo takové úrovně, že předurčuje sebemenší detail v každodenním životě. Jak oblečení si dnes vezmu na sebe, jak zabezpečím svůj dům, v kolik hodin si mohu dovolit jít ven s přáteli. Nikdo z nás neví, zda se vůbec vrátí domů nebo jestli doma najde svou rodinu naživu. Jak dlouho je možné žít takovým způsobem? Až se k tomu všemu přidá hlad, společnost vybuchne.

Vanessa Siliezar. Foto Martin Kabat, Jeden svět

Jako právníčka a univerzitní profesorka se dlouhodobě angažujete v otázce ženských práv. Jak je na tom v latinskoamerickém kontextu Honduras? Je násilí na ženách systémovou součástí honduraské společnosti? Postavení žen v celé Latinské Americe není růžové, Honduras je ovšem v mnoha ohledech nepěkným premiantem. Věvodí například statistikám týkajícím se vražd žen. Další problém je úplný zákaz nouzové antikoncepce. Potrat je pak v Hondurasu jako v jedné z pěti zemí na světě zakázán ve všech případech. I když je nezletilá dívka znásilněna vlastním otcem, nemůže s tím nic dělat. Výsledkem je, že matky neumírají při porodech, umírají během zoufalých pokusů o potrat. Za tuto situaci do velké míry vděčíme náboženským fundamentalistům, kvůli kterým můžeme mluvit o skutečně systémovém násilí namířeném proti ženám, a to nejčastěji ženám z chudých venkovských komunit.

Velký politický vliv dnes mají radikální evangelikálové, kteří jsou podle amerického vzoru ideologicky přímo spojeni s ultrakonzervativní pravicí. Nenesou však odpovědnost sami. Církve se například společně zasloužily o to, že neprošly navrhované osnovy sexuální výchovy. A tak tisíce dívek přicházejí na střední školu, aniž by měly jakékoli spolehlivé informace o vlastním těle.

Jaké možnosti má tedy dnes žena v utužujícím se vojenském režimu s takovým vlivem náboženství? A k jakým konkrétním krokům jste se uchýlila ze své pozice vy?

Těch možností je po pravdě málo. Jelikož jsem profesorka, pokouším se především vzdělávat. Je to ovšem mimořádně těžké v režimu, kde se už v několikaletých volbách za sebou snižuje zastoupení žen v Kongresu a dlouhodobě se krátí rozpočet ministerstva školství. Problém ostatně představují i samotní učitelé, kteří jsou často nevzdělaní, nezajímá je sexuální násilí a Bibli považují za nejdůležitější součást výuky.

Odpovědnost tak leží na nás, na ženách sdružených v rámci občanské společnosti, abychom se dostaly k našim ohroženým sestrám a pomohly jim zbavit se strachu. Strachu promluvit proti otcům, kteří je znásilňují, proti policistům, kteří je šikanují, proti učitelům, kteří se pokoušejí zneužít jejich zranitelnosti. Sebeuvědomění prostřednictvím vzdělávání

napětí

V Brně se 18. března odehrála před ruským generálním konzulátem demonstrace proti násilí ze strany policie a justičních orgánů, kterému v Rusku dlouhodobě čelí anarchisté. Protest se symbolicky konal v první den ruských prezidentských voleb, v nichž byl opět zvolen Vladimir Putin. Akcí svolala volná koalice Prázných trnů, feministického uskupení Sdružení a jednotlivců z řad skautů. Zvláště v posledních měsících z Ruska přichází množství informací o tom, že anarchisté při výsleších podstupují mučení, které často končí vynuceným doznáním a následným uvězněním.

Tisíce studentů středních a vysokých škol stávkovaly 15. března v několika městech po celé České republice za dodržování ústavních zvyklostí, které podle nich ohrožuje jak současný prezident Miloš Zeman, tak trestně stíhaný premiér Andrej Babiš a vláda v demisi, jež stále přijímá důležitá rozhodnutí. Podle organizátorů se do stávek zapojilo více než tři sta škol. K výzvě „Vyjdi ven“ a výstražné stávce se podle jejich odhadů připojilo celkem čtyřicet tisíc studentů. Součástí akce bylo také podepisování petice, která žádá zachování ústavního pořádku a je adresována Senátu České republiky. Spolu se studenty před budovy škol často vyšli i jejich pedagogové. V Praze asi pět set studentů po skončení akce v průvodu vyrazilo na Pražský hrad, kde skandovali hesla namířená proti současné hlavě státu.

V pondělí 12. března řecká policie v centru Atén vyklidila tři autonomní sociální centra ve čtvrti Exarchia. Squaty Gare, Matrozu a Zaimi byly přitom místy, kde řada lidí vykonávala bezplatnou sociální dobrovolnickou práci, a sloužily jako útočiště mnoha znevýhodněných lidí. V Řecku přitom vládne levicová strana Syriza, která se v době, kdy byla v opozici, stavěla proti vyklizení podobných samosprávných center a vyjadřovala jim opakovaně svou solidaritu a podporu. V současnosti se ale přímo podílí na ještě tvrdším přístupu vůči anarchoautonomnímu hnutí, než bylo zvykem v době předchozí pravicové vlády Antonise Samarase.

Za zachování svobody a nezávislosti veřejnoprávních médií demonstrovaly 14. března v Praze na Václavském náměstí asi čtyři tisíce lidí. Následně vyrazili k Pražskému hradu, kde ve stejnou dobu probíhal inaugurační koncert pro příznivce Miloše Zemana. Podle demonstrantů jsou média ohrožena štvavou kampaní politiků v čele s prezidentem Zemanem, premiérem Andrejem Babišem a místopředsedou Poslanecké sněmovny Tomiem Okamurov. –lr–

by mělo být prvním krokem. Může to vypadat malicherně, ale osvědčilo se nám šířit mezi dívkami literaturu. Přesně o to se snažíme v rámci organizace UDIMUF. Máme už malou knihovničku, protože naše město La Ceiba nemá veřejnou knihovnu a dostat se k osvětové literatuře je téměř nemožné.

Claudia Vanessa Siliezar Turcios (nar. 1977) je honduraská právníčka, univerzitní profesorka a spoluzakladatelka organizace Unidad de Desarrollo Integral de la Mujer y la Familia (Sdružení pro integrální rozvoj ženy a rodiny, UDIMUF), zaměřené na prevenci genderově orientovaného násilí. Prahu navštívila u příležitosti festivalu Jeden svět.

Friedrich Achleitner Historiky před spaním

Přeložila Dana Pfeiferová
Archa 2017, 162 s.

„Už v první větě příběhu musí být obsaženo vše, i poslední věta, i závěr: proto vůbec není nutné nějaký příběh psát.“ – I takhle vypadá jedna z historek před spaním Friedricha Achleitnera (nar. 1930), rakouského teoretika architektury, spisovatele a zakládajícího člena avantgardní skupiny wiener gruppe. Ta v padesátých letech navazovala na poetiku dadaismu a Cabaretu Voltaire. Sám Achleitner se věnoval především (de)konstrukci jazyka – jeho konkrétní poezii měli možnost poznat i čeští čtenáři v překladech Bohumily Grögerové a Josefa Hiršala. Nyní vydané Historiky před spaním jsou výběrem ze dvou prozaických knih, v nichž jsou soustředěny texty, které vznikaly po roce 2000. Podobně jako v citované historce si v nich autor hraje s různými literárními i jazykovými konvencemi, s grácií a ironií glosuje počínání spisovatelů i čtenářů, srší slovními hříčkami (a sebereflexivně své počínání komentuje), vytváří absurdní situace a následně je rozehrává. Jeho historiky opravdu můžete číst na dobrou noc, ale dají se chápat také jako beletristická adaptace Wittgensteina nebo jako sbírka svérázných anekdot. Ať tak či onak, bez povšimnutí by neměla zůstat péče, již knize věnovala překladatelka Dana Pfeiferová, která je také autorkou doslovu, a ocenit se sluší i pečlivou redakci Magdaleny Štulcové a jazykovou spolupráci Kateřiny Dejmalové. Už dlouho mě žádná kniha tak nerozradostnila!

Eva Marková

Jean-Claude Forest Barbarella

Přeložil Richard Podaný
Argo 2017, 168 s.

Komiksovou hrdinku Barbarellu znají mnozí spíše v podání Jane Fondové z filmu Rogera Vadima, v Česku případně jako předobraz titulní postavy filmu Kdo chce zabít Jessii nebo Saudkovy Muriel. Původní komiks, který vycházel v podobě stripů už na počátku šedesátých let ve francouzském časopisu V Magazine, se později objevil v knižním vydání a po něm následovala další tři komiksová alba. Nakladatelství Argo se rozhodlo spojit původní Barbarellu s jedním z jejích pokračování, nazvaným Hněv minutožroutů. Díky tomu, že Forestovy ilustrace jsou černobílé, je tenhle komiks takřka za hubičku, nicméně pro mnohé čtenáře může být zklamáním – trochu to totiž vypadá, že scénáře autor vymýšlel s pomocí halucinogenních drog. V prvním i druhém dobrodružství prochází Barbarella bez jakékoli logiky z jednoho prostředí do druhého, potkává nejrůznější postavy a bez ohledu na to, zda jsou mužského nebo ženského pohlaví, staří či mladí, ryby nebo androidi, se je snaží svést – většinou samozřejmě úspěšně. I proto je zhruba na polovině obrázků alespoň částečně odhalená a svádění tu představuje hlavní spojující linii. Celkově však komiks působí jako divoký sen, v němž je možné naprosto vše. Létající žraloci chrání zdi labyrintu, obří ucho po nakrmení funguje jako radioskop, rybí muž sní o životě na souši, ale pak zjistí, že má fobii ze vzduchu. Dnes už asi málokdo bude v Barbarelle hledat erotické povyražení, ale psychedelická braková koláž se sexuální predátorkou v hlavní roli pobaví i po letech.

Jiří G. Růžicka

Liliane Giraudon Srstí

Přeložila Sára Vybíralová
Rubato 2017, 79 s.

První do češtiny přeložená kniha francouzské básnířky a spisovatelky Liliane Giraudon je pozoruhodnou sbírkou krátkých textů na pomezí prózy a poezie. Kniha z roku 1992, již dominují osamělé a zároveň osudové ženy nestandardních zájmů a nadání, je prodchnuta tělesností, nesnesitelnou touhou a zakázanou erotikou. V poetických příbězích, v nichž autorka sice konstruuje působivé obrazy, ale zároveň nikdy neplytvá slovy, se dostáváme do hnilobného entomologického kabinetu, do staropanenského příbytku plného plyšových zvířat nebo do budovy, v níž se setkávají překladatelé do mrtvých jazyků. Giraudon má neobyčejný cit pro anomálie, jemnou obskurnost a místy i mrazivou podivnost snu. Na rubu jejích obrazů tušíme tajemství, která nás lákají, ale o nichž zároveň nechceme nic vědět, aby nás nezahubila. Někdy se zdá být děj povídek završený, jindy nás autorka vede ztemnělou zahradou zdánlivě nesouvisejících obrazů a imaginativních metafor, načež po načrtnutí silně smyslové konstelace vše náhle skončí a z povídky v nás uvízne jen nálada, pár silných detailů nebo tušení jinotaje. Texty z knihy Srstí by se daly přirovnat k fascinujícím i děsivým figurám, které vyrábí hrdinka jedné z povídek: „Něco mezi zvířetem, totemem a cárem.“ Něco, v čem lze dokola hledat a nacházet „figury zanechávající dojem nenakrmenosti“.

Karel Kouba

Wojciech Tochman Jako bys jedla kámen

Přeložila Lenka Kuhar Daňhelová
Absynt 2017, 128 s.

„Existují tři otázky, které v dnešní Bosně nikdo nikomu nepoloží: Co tvůj muž? Co syn? Co jsi dělal za války?“ popisuje Wojciech Tochman ve své reportážní elegii trudnou realitu současné Bosny. Polský autor, jehož příspěvek vychází v rámci edice prokletých reportérů, se chopil těžkého tématu občanské války s až neuvěřitelnou lehkostí. Napsal strhující knihu o ženách a kostech. To jediné totiž po válečné vřavě zbylo. Hlavní hrdinky jsou vdovy hledající své muže, matky zmizelých dětí a dcery bez otců. Přesto pátrají. Nezastupitelnou roli hraje forenzní lékařka Ewa Klonowská, která se neúnavně spouští do studní, jam, jeskyní či dolů, aby plnila pytle kostmi. Doktorka z roztříštěných kusů těl skládá opět člověka a podobným způsobem postupuje i Tochman, když lepí osudy přeživších, aby sestavil obraz samotné Bosny. Její současná podoba nedává smysl: muslimové bydlí v domech Srbů, kteří se mohou kdykoli vrátit a vyhodit je; Srbové zase se stejným strachem žijí v domech muslimů. Tochman se účastní trudných návratů do domovů obývaných nedávnými nepřáteli. Z návštěv mrazí, ještě více ale z normalizovaného násilí. Kniha se čte až děsivě snadno, zůstává však po ní nesnesitelná pachutí – takhle se to skutečně stalo: „Teď vykopávám zároveň s bramborami ze země kosti. Je to ten můj? Nebo je to můj bratr, který tehdy zrovna přijel o dva dny dřív z Německa na dovolenou? Všude trčí kosti nebo plavou ve studnicích.“

Vojtěch Ondráček

Mečiar

Režie Tereza Nvotová, Slovensko, 2017, 89 min.
Premiéra v ČR 8. 3. 2018

Dokumentární film Terezy Nvotové se v médiích vyzdvihuje především proto, že prý silně rezonuje se současnou společenskou situací na Slovensku. To je sice dost možná pravda, ale o filmu samotném to mnoho nevypovídá. Portrét bývalého premiéra Slovenské republiky totiž tak trochu schovává řadu svých problémů a nedotažeností za charismatickou a kontroverzní osobnost samotného Vladimíra Mečiara. Sběrka archivních záběrů mapujících jeho politickou kariéru a zejména jeho nejrůznější veřejné projevy působí střídavě hrozivým a bizarně zábavným dojmem. Krátký rozhovor, který se režisérce podařilo natočit s bývalým politikem v jeho současném bydlišti, má stejně příznačný nádech. Nad rámec shrnutí dobře známých Mečiarových kauz nám toho ale zas tak moc nabídnout nemůže. Na to, aby poskytl komplexní pohled na tuto politickou osobnost, je příliš zkratkovitý a nepřináší mnoho nových informací či souvislostí. Linie, v níž autorka sděluje své osobní reminiscence na dobu Mečiarovy vlády, působí nadbytečně a postupně se smrkává na opakované tvrzení „Moji rodiče už tenkrát věděli, že něco není v pořádku“. Podobně jako kdysi snímek Občan Havel i film Nvotové funguje hlavně jako časová kapsle, ze které na nás vyskakují silné vzpomínky na minulá léta, a kterých po skončení filmu můžeme znovu diskutovat. Případně je možné ho použít jako srovnávací materiál k současné situaci – komparaci ale musíme provádět spíš sami.

Antonín Tesář

Johana Lomová, Jindřich Vybíral (eds.) Umění a revoluce. MB LX

UMPRUM 2018, 703 s.

Sborník textů nesoucí význačný titul Umění a revoluce byl vydán k nedávnému jubileu profesorky dějin umění Mileny Bartlové. Editoři Johana Lomová a Jindřich Vybíral oslovili téměř třicet českých, slovenských, polských a německých historiků umění, aby do sborníku přispěli. Vzhledem k profesnímu zájmu Mileny Bartlové o výtvarnou tvorbu v době husitských reformací, o hledání národní identity v průběhu dvacátého století, potažmo k profesorčinu politickému aktivismu se téma vztahu umění a revolucí přirozeně nabízelo. Volná koncepce dala vzniknout pestrému rejstříku odborných textů, věnovaných kontinuitě a diskontinuitě v umění a reflektujících dopad politických událostí. Badatelé s autorčinými tezemi a texty polemizují, rozvíjejí je, případně nacházejí témata vlastní. Sborník neopomíjí ani historii pražské školy dějin umění a revolucí na poli akademickém. Od husitů se čtenář přes zásadní mezníky v historii dostává až do šedesátých či devadesátých let minulého století, období, jež měla zásadní vliv na podobu československé umělecké tvorby. K jejím proměnám kromě revoluční politiky přispěly i docela prozaické sociální reformy, týkající se například genderu nebo sexuality. Před sto lety jistý kunsthistorik považoval genialitu nezbytnou ke vzniku umění a revolucí za mužské privilegium – tato publikace, plná inspirativních podnětů uznávaných historiků a historiček umění, tomu ale rozhodně nenasvědčuje.

Daniela Křížanová

Johann Wolfgang Goethe, Jakub Šmíd Utrpení mladého Werthera

D21, Praha, premiéra 12. 1. 2018

Divadelní adaptace klasických literárních děl evokují ten typ představení, na která jsou dozorovaní středoškoláci dopraveni autobusem ze zapadlého maloměsta kdesi mimo kultivující dosah civilizace, aby se vzdělali a v lepším případě jenom profezali vypolstrované sedačky. Utrpení mladého Werthera, romantický román v dopisech, který bývá označován za první bestseller v dějinách literatury, přímo vybízí k tomu stát se vznešenou nudou, kterou bude třeba překlepat polohlasným vyvoláváním slova „hovno“ v tichých, emocionálně vypjatých pasážích. Ačkoli si tým pod režijním vedením Jakuba Šmída zřetelně přímo vybral coby modelové publikum Wertherovy současné vrstevníky, výsledek má daleko do křečovitě podbizovitosti podobných pokusů. Přes doslovné citace dopisů a interiér připomínající libovolnou kancelář s kopírkou a pracovním stolem nic nezavání zatuchlým papírem. Od prvních chvil je jasné, že s Wertherem Kryštofa Krhovjáka nebude všechno tak docela v pořádku, Hana Mathauserová předvádí brilantně úděl ošklivější kamarádky, do Kristýny Podzimkové má bez ohledu na reálné sexuální preference každý chuť se zamilovat a stejně tak ke konci tuhle paničku, nudící se v manželství s prkenným ouřadou (Michal Dudek), i pořádně proplesknout. Goethe by z Werthera v D21 velkou radost neměl. My ostatní přízmemnější se na jeho účet solidně pobavíme.

Martin Zajíček

Zoë Mc Pherson String Figures

LP, SVS Records 2018

Fascinace je motorem umění. V hudbě může jít o prosté okouzlení zvuky a jejich kombinacemi, ta nejlepší umělecká díla se ale dívají dál. Zpracovávají žitou zkušenost a v případech úspěchu přenášejí část fascinace, která je zrodila, na diváka či posluchače. V tomto ohledu je debutové album Zoë Mc Pherson velmi úspěšným uměleckým dílem. V Belgii žijící hudebnice severoirského původu se na něm zaměřila na stejné téma, jaké vtělila už do svého čtyři roky starého EP Irizang, vydaného pod pseudonymem Empty Taxi. Tímto tématem je dualita technologiemi spoutaného světa a jeho přirozené, organické podstaty. Mc Pherson používá hardwarové a softwarové nástroje k přetváření široké palety zdrojových zvuků od terénních nahrávek přes etnomuzikologické sample až po živé nástroje (zejména perkuse a notně zmutovaný tenorsaxofon). Výsledkem je nahrávka, z níž nepoznáte, kde končí starý svět, zachycený mikrofony lovců neobvyklých zvuků, a kde začíná sféra technologického matrixu. Inklinace k pravidelným rytům klubové elektronické hudby řadí desku někam po bok Ninos du Brasil. Kde však italská experimentátorka sázejí na tísnivou dystopickou atmosféru, tam je hudba Zoë Mc Pherson šamansky podmanivá. Nezdívhá varovně prst ani neoplakává předinternetový svět coby ztracený ráj, spíše se snaží ukázat na propojenost současného s minulým v duchu ústřední metafor, obsažené v názvu alba. Sousloví string figures neoznačuje nic jiného než starou známou hru, založenou na přebírání provázku.

Martin Zoul

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRKABRET FŘEDA BRUNOLDA 2018

PŘEDPLAŤTE SI KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK

O bjednejte si roční předplatné A2! Ušetříte, každou středu vám *Ádvojka* přijde až domů, podpoříte své oblíbené periodikum a navíc jako dárek získáte **designový zápisník!**

Standard	799 Kč
Mecenáš	1 500 Kč a více
Elektro	499 Kč
Student	719 Kč

O roční předplatné (26 čísel) si napište na adresu: **distribuce@advojka.cz**.
Ke studentskému předplatnému vyžadujeme potvrzení o studiu.

eskalátor

Ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová chce dostat ubytovny pod kontrolu státu. Podle připravovaného zákona mají vzniknout sociální domovy. Sociální byty v nich se však neotevrou automaticky všem těm, pro něž je problém zaplatit tržní nájemné. Hlavním nástrojem pomoci občanům s nízkým příjmem mají zůstat dávky na bydlení. Žadatelé o bydlení musí nejdříve prokázat „tržní selhání“, tedy zákonem přesně definovanou bytovou nouzi. Jak si takové tržní selhání ministerští úředníci, potažmo hnutí ANO představují a kdo bude určovat, zda si za svoji situaci mohou dotčení sami, či nikoli? Návrh z dílny ministryně Dostálové zní jako špatný vtíp. Veškeré zahraniční zkušenosti s řešením chudoby ukazují, že bydlení je základní podmínkou k tomu, aby se lidé mohli dále etablovat ve společnosti a žít plnohodnotný život. Místo vymyšlení podivných „ubytoven pro socky“ a podobných nesmyslů by stačilo, kdyby si ANO k připravovanému zákonu sehnalo skutečné odborníky a začalo tristní situaci lidí na okraji společnosti opravdu řešit.

O. Hudec

Zavedeme dílny, vrátíme do osnov práci na pozemcích, znělo českým éterem v posledních týdnech. O něco tišším tónem pak zaznívalo, že to je přece hloupost, protože ruční práce, vaření nebo okopávání rostlinke

možné ve školách provozovat už teď, a dokonce je to podle rámcových výukových plánů (osnovy už jsou spíš archaismus) žádoucí. Co tedy dětem brání pěstovat si jahody a štrikovat svetry? S největší pravděpodobností je to nedostatek financí na zřízení nějaké rozumně vybavené dílny či rekultivaci školního pozemku do podoby zahrádky. Kromě toho chybějí i kantoři, kteří by takové předměty mohli vést. A podobné je to s mediální výchovou i výchovou k občanství, které podle litery zákona mají být součástí hodin už teď. Ale jak to učít? A kdo to naučí pedagogy? Chybí nám zkrátka instituce podobná tomu, čemu se v Německu říká Zentrale für Politische Bildung – úřad, který má v popisu práce rozvoj občanské společnosti (nejen) na školách. Na občanské společnosti je totiž třeba pracovat, jinak nám moc nepokvete.

E. Marková

Skupina farmářů z Broumovska podala žalobu na stát kvůli škodám, které jim způsobují vlci, a to zejména lovem ovcí. Stát podle nich ochranou tohoto predátora navíc snížil bezpečnost občanů a řešením má být odstřel vlků. Ano, zdejší chovatelé mají skutečně od roku 2015 s vlky (a možná také s toulavými psy) vážný problém. Byli zvyklí svá stáda nechávat pást i bez ohradníků, často dokonce na cizích pozemcích. Po návratu plaché šelmy však většina chovatelů začala ochranu stád řešit, jen někteří je nechali dál vlkům napospas. Opravdu je chyba vlků, že prostřední stůl využili jako doplněk stravy k obvyklé

zvěřině? Vlky do Česka totiž netáhnou ovce, ale obrovské přemnožení zvěře, které působí lesníkům a pícninářům škody za miliardy. Proti tomu jsou ztráty chovatelů, jakkoli bolestné, zanedbatelné. Úkolem šelmy v ekosystému je regulace zvěře. Vlk je potřebným nástrojem přírodní rovnováhy a svým lovem chrání les i pro člověka.

J. Malík

V časopisu Týden k mému jménu přidali přídomek „exotická žena“. „Jak vlastně korektně popsat, že nejsi bílá?“ zeptala se mne kamarádka. Kolik je ale situací, v nichž je to vůbec potřeba zmiňovat? Nebo jsem příliš úzkoprsá? Když se mám sejít s někým neznámým, vysvětlím, že sedím v rohu a mám na sobě červené šaty. Kdybych zmínila barvu kůže, asi by mne našel snáz. Částečně se tomu vyhýbám, protože nevím, jaká slova použít. Mulatka má pro mne negativní zabarvení, je to výraz, který má pravděpodobně původ ve španělském slově mula – křížence osla a kobyly. Pak tu máme slovo míšenka – ale lidi přece nejsou zmrzlina, aby byli míchaní. Mám se popisovat jako tmavá či snědá? Ve Spojených státech mohou použít slovo Afroameričan, ale Čechoafričanka asi fungovat nebude, navíc s Afrikou žádné spříznění necítím. Občas mne prostě popisují jako černošku. Vzhledem k tomu, že moje máma je bílá a táta černý, jsem podle mne úplně stejně běloška jako černoška. Tak nevím, třeba tu časem bude žít víc lidí s podobnými kořeny a nějaké vhodné slovo se objeví.

J. Nejedlová

Sparta i Slavia napumpovaly v posledním roce své týmy hráči i trenéry za čtvrtmiliardové sumy globálního kapitálu, a opustily tak tradiční český model výchovy levného fotbalového zboží pro bohatou Evropu. Vskutku odvážný kousek stát se součástí fotbalové elity ale končí tristním zjištěním, že česká kopaná se penězi převálcovat nedá. Zahraniční hvězdy si v české lize neškrtyly, italský trenér monstra z Letné přiznal, že vůbec nevěděl, jak je naše liga těžká. To Edeu nadhodnota vysátá z pracujících čínských soudruhů zpočátku přinesla kýžený titul a zdálo se, že budoucnosti mezi bohatýry z Barcelony či Mnichova nestojí nic v cestě. Jenže ouha, milionové investice nepomohly v Evropě porazit ani mistra z Kazachstánu, natož ohrozit československou legii z Plzně. A bude asi hůř. Zdánlivě bezedná pokladna čínského majitele CEFC našla své dno po pár měsících. Společnost si v posledních týdnech půjčuje, kde to jde, klidně i za lichvářské úroky od nebankovních společností. Fanoušci sešíváných mohou jen trnout, protože jejich stadionová domovina slouží jako záloha za jednu z nesplacitelných půjček. A místo poklusu za míčem zaujatě sledovali, jak klubový šéf Jaroslav Tvrdík nahání ztraceného majitele CEFC někde v Pekingu. Česká kopaná tak na jedné straně dokáže nadnárodní kapitál tvrdě nakopat, na straně druhé od něho sama nakopáno dostane. Jestli by nakonec nebylo lepší zůstat levnou evropskou montovnou.

V. Ondráček